

OSLO TINGRETT

Avsagt:

Saksnr.: 05-028758TVI-OTIR/03

Dommer: Tingrettsdommer Heidi Heggdal

Saken gjelder: Erstatning

Magn Håkon Muledal

Advokat Erik Johnsrud,

Åsbjørn Jørgensen

Advokat Erik Johnsrud,

Angus Gunnar Kleppe

Advokat Erik Johnsrud,

Dag Vilnes

Advokat Eivind Ludvigsen

Hjelpeintervenienter:

ODU v/ Adv Erik Johnsrud
Industri Energi v/ advokat Eyvind
Mossige

mot

Staten v/Arbeids- og
inkluderingsdepartementet

Advokat Richard Saue

Det ble avsagt slik

d o m :

Saken gjelder for saksøkerne Muledal, Jørgensen og Kleppe krav om dom for at staten har krenket saksøkernes rett til liv i medhold av Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 2, nr. 1 og FN-resolusjonen for sosiale og politiske rettigheter (SP) artikkel 6 nr. 1, saksøkernes rett til trygge og sunne arbeidsforhold i medhold av FN Internasjonale konvensjon om økonomisk, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) artikkel 7 og saksøkernes rett til privatliv i medhold av EMK artikkel 8 og SP artikkel 17. Videre gjelder saken krav om erstatning fra Staten på objektivt eller subjektivt grunnlag for skader som dykkere pådro seg i forbindelse med yrkesdykking i Nordsjøen i perioden 1970 til 1990.

Saken gjelder for Vilnes krav om erstatning fra staten på subjektivt eller objektivt grunnlag og/eller på grunn av brudd på flere bestemmelser i EMK, SP og ØSK for de skader han pådro seg i forbindelse med yrkesdykking i Nordsjøen i perioden 1970 til 1986.

SAKENS BAKGRUNN

I. SAKENS BEHANDLING ETTER STEVNING

Dag Vilnes (Vilnes) tok den 28.02.05 ut stevning ved Oslo tingrett med påstand om at staten v/Arbeids- og sosialdepartementet var erstatningsansvarlig for et beløp begrenset oppad til kr. 40 millioner for skader han pådro seg som nordsjødykker. I tilsvar av 18.04.05 tok staten til motmæle og påsto seg frifunnet. Prosessfullmektig for Vilnes er advokat Eivind Ludvigsen.

Hovedforhandling ble i november 2005 berammet til 11.09.06. Det ble satt av 7 dager til hovedforhandlingen.

Den 30.12.05 tok Magn Håkon Muledal (Muledal), Åsbjørn Jørgensen (Jørgensen) og Angus Gunnar Kleppe (Kleppe) ut stevning ved Oslo tingrett, hver med påstand om at staten v/Arbeids- og sosialdepartementet var erstatningsansvarlig for et beløp fastsatt etter rettens skjønn i anledning skader saksøkerne hadde pådratt seg som nordsjødykkere. I tillegg ble det tatt ut stevning for ca. 29 andre saksøkere. Partene avtalte stansning i de øvrige sakene i medhold av tvml. § 105 i påvente av avgjørelsen i nærværende sak. Prosessfullmektig for alle disse saksøkerne (herunder de stansede sakene) er advokat Erik Johnsrud.

Den 31.03.06 tok Rolf Guttorm Engebretsen og Tom Engh ut stevning ved Oslo tingrett med påstand om at staten v/Arbeids- og sosialdepartementet var erstatningsansvarlig for et beløp fastsatt etter rettens skjønn i anledning skader de hadde pådratt seg som nordsjødykkere. Prosessfullmektig var advokat Olle Nohlin.

Alle saksøkerne ønsket forening av sakene sine med Vilnes sin sak. Det ble avholdt et saksforberedende møte den 07.08.06 der prosessfullmektigene var tilstede. Retten traff etter det saksforberedende møtet beslutning om forening av alle sakene. Samtidig ble hovedforhandlingen i Vilnes-saken, mot Vilnes sin vilje, utsatt. Alle saksøkerne ble deretter innvilget fri retthjelp med den begrunnelse at dette var en prinsipiell sak av stor

viktighet for saksøkerne, og at de var noen få som påtok deg oppgaven å føre saken for retten på vegne av nordsjødykkerne.

I oktober 2006 ble hovedforhandling i alle sakene berammet til 26.02.07. Det ble satt av 20 rettsdager til saken.

Engebretsen og Engh skiftet etter det saksforberedende møtet prosessfullmektig til adv. Marius Reikeraas. Adv. Reikeraas gjorde det etter hvert klart for retten at hans klienter ikke kunne samarbeide med adv. Johnsruds klienter. Han ønsket derfor en oppheving av foreningen. For retten ble det umulig å fortsette en sak med så mange parter hvis partene ikke kunne samarbeide. Retten opphevet derfor foreningen den 12.01.07, slik at Engebretsen og Enghs sak ble skilt ut fra de andre. Avgjørelsen innebar i realiteten at Engebretsen og Engh fikk utsatt hovedforhandlingen i sin sak. Engebretsen og Engh påkjærte rettens avgjørelse og anførte også at dommeren var inhabil til å behandle saken. Dommeren ble kjent habil i kjennelse av Oslo tingrett, som ble opprettholdt av lagmannsretten. Ingen av saksøkerne i den gjenværende foreningen av saker hadde innsigelser mot dommerens habilitet.

Oljedykkerunionen (ODU) og Industri Energi (IE) erklærte hjelpeintervensjon. Når det gjelder ODU motsatte ikke saksøkte seg hjelpeintervensjon, men anførte når det gjaldt IE at det ikke forelå rettslig interesse. Retten tillot hjelpeintervensjon fra IE ved kjennelse av 12.01.07. Kjennelsen ble ikke påkjært.

Hovedforhandling ble avholdt i perioden 26.02.07 til 29.03.07. Partene, deres prosessfullmektiger og hjelpeintervenienter møtte. Det ble avhørt parter, vitner, sakkyndige og foretatt slik dokumentasjon som fremgår av rettsboken.

Det ble fremlagt en betydelig mengde dokumenter (i alt 12 ringpermer). Retten aksepterte at partene ikke utarbeidet et faktisk utdrag. Dette har imidlertid skapt et betydelig merarbeid for retten, og noen dokumenter har vært vanskelige å finne igjen. Det vil fremgå av dommen der retten ikke har kunnet finne de aktuelle dokumenter. Dommen er avsagt fire og en halv måned etter avsluttet hovedforhandling. Dette skyldes i det vesentlige at domskrivningen har vært meget arbeidskrevende.

II. GENERELT OM YRKESDYKKING I NORDSJØEN

1. Innledning.

Ved Kronprinsregentens resolusjon av 02.03.01 ble det oppnevnt en granskningskommisjon for undersøkelse av pionerdykkernes forhold i Nordsjøen. Kommisjonen ble sammensatt av personer med medisinsk og teknisk ekspertise, herunder to professorer dr. med og to sivilingeniører. Leder av granskingskommisjonen var lagdommer Petter A. Lossius. Rapporten forelå 31.02.02 og er publisert som NOU 2003:5 Pionerdykkerne i Nordsjøen.

Retten har i faktumbeskrivelsen som her følger i det alt vesentlige benyttet en noe omredigert versjon av den fremstilling som fremgår av Lossiuskommisjonens rapport. Retten finner at Lossiuskommisjonens rapport er fylldig og poengtert når det gjelder faktum som har betydning for denne saken, fra dykkingen i Nordsjøen startet frem til rapporten forelå i 2002.

Boringen etter olje på norsk sektor i Nordsjøen startet sommeren 1966. På dette tidspunkt var tyngdepunktet av norsk dykkerkompetanse lokalisert til marinens utdannings-senter som befant seg på Haakonsværn i Bergen. Dykkerutdannelsen ved marinens utdannings-senter var hovedsakelig tilpasset militært behov. I tillegg ble det arrangert kurs som utdannet sivile hjelmdykkere for arbeid i bygg- og anleggsbransjen. Sistnevnte kurs var påkrevd av Arbeidstilsynet for å kunne bedrive yrkesdykking med hjelm og slange. Det ble også foretatt internopplæring av dykkere i bedrifter som drev med anleggsdykking, og det fantes også enkeltstående private dykkerskoler av varierende kvalitet som utdannet sportsdykkere.

Innledningsvis i Norge foregikk petroleumsrelatert dykking i forbindelse med bygging og utrusting av plattformer, som gjerne foregikk innaskjærs i Stavangerområdet og dykking ute i selve Nordsjøen. Dykkingen i Nordsjøen var forbundet med leteboring, senere med rørlegging, grøfting, feltutbygging og etter hvert midlertidig og permanent produksjon av olje og gass.

Dykkingen innaskjærs ble i stor grad utført fra lektere eller mindre båter som hadde nødvendig utstyr installert. Ute i Nordsjøen foregikk dykkingen de første årene ofte direkte fra riggene som da var utrustet med dykkefasiliteter, eller fra supplybåter som hadde installert dykkeutrustning på dekket. I noen grad ble det også utført luftdykking fra boreskip og rørleggingsfartøy. Rundt midten av 1970-årene ble det tatt i bruk spesialbygde fartøyer for gjennomføring av dykkeroperasjoner i Nordsjøen. Disse fartøyene fikk betegnelsen Diving Support Vessels (DSV). Etter hvert ble disse fartøyene mest brukt ved yrkesdykkingen i Nordsjøen.

Dykkingen foregikk innledningsvis på ikke veldig store dyp. Dybdeforholdene rundt Ekofisk var ca. 70 meter. På Statfjord ble det dykket ned til ca. 150 meter.

2. Ulike former for dykking.

Det er ulike former for dykking avhengig av hvilke oppgaver dykkeren skal utføre under vann. I en tidlig fase foregikk petroleumsdykkingen innaskjærs som tradisjonell overflateorientert dykking med luft som pustegass. Behov for dypere dykking enn det som var forsvarlig med luft, og behov for å gjennomføre dykkerarbeider av lengre varighet, drev fram nye teknikker.

All dykking medfører at den som dykker, utsetter seg for trykk. 1 atmosfære (atm) er trykket ved havoverflaten. Ved 10 meters dyp er trykket 2 atm. Trykket øker deretter med 1 atm for hver tiende meter, slik at trykket på f.eks 100 meters dyp er på 11 atm.

For å kunne oppholde seg under vann må dykkeren tilføres pustegass som må inneholde oksygen. Denne gassen kan være medbrakt eller forsynt fra overflaten. All pustegass som tilføres dykkerens lunger, har et trykk som er likt det omgivende vanntrykket. For grunn dykking, ned til 50 meter, benyttes gjerne ren luft eller en annen blanding av oksygen og nitrogen. For dypere dykking benyttes i all hovedsak en blanding av helium og oksygen (heliox).

En dykker som utsetter seg for et høyere trykk, vil ta opp en viss mengde gass (nitrogen eller helium) i kroppen. Denne oppløste gassmengden må dykkeren skille ut igjen når han vender tilbake til normalt trykk. Overflødig gass skilles ut via åndedrettet. Returen til overflatetrykk betegnes som dekompresjon. Trykket må gradvis reduseres til overflate-

trykket, slik at kroppen via lungene rekker å kvitte seg med den overfløydige gassen før oppløst gass danner bobler i blod eller vev. Hvor mye gass som tas opp i kroppen avhenger i hovedsak av hvor dypt man dykker og hvor lang bunntid man har.

For å sikre at dekompresjonen foregår på en forsvarlig måte, er det utarbeidet tabeller som angir hvordan dekompresjonen skal foregå etter et visst opphold på en bestemt dybde. Slik tabeller kalles dekompresjonstabeller. Dekompresjonstiden kan variere i tid, fra minutter ved grunne dykk, til uker for dype dykk (metningsdykk). Dekompresjonen er en kritisk faktor ved all dykking hvor dykkeren puster tilført gass/luft. For hurtig dekompresjon medfører alvorlig fare for dykkerens liv og helse.

I perioden fra virksomheten i Nordsjøen startet og frem til 1990 ble det i hovedsak benyttet følgende former for dykking:

Luft blir gjerne benyttet som pustegass for dykking grunnere enn 50 meter. Ved *luftdykking* kan dekompresjonen skje i vann eller ved overflatedekompresjon.

I forbindelse med dykking i Nordsjøen brukes begrepet *bouncedykking* på dype og relativt kortvarlige dykkerarbeider (som oftest kortene enn en time) . Bouncedykkingen ble vanligvis gjennomført med dykkerklokke og dekompresjonskammer på overflaten. To dykkere gikk inn i klokken på overflaten under vanlig atmosfærisk trykk. Klokken ble så lukket og senket ned i vannet til arbeidsstedet på bunnen. Etter at klokken var plassert i forhold til arbeidsstedet og nødvendig verktøy og lignende var firt ned, ble klokken trykksatt, ofte i løpet av få minutter. Når trykket i klokken var det samme som utenfor, kunne bunndøren åpnes og dykkeren kunne forlate klokken for å utføre jobben. Både dykkerklokken og dykkeren fikk tilført pustegass (normalt heliox), enten fra overflaten eller fra medbrakt gass i trykkflasker på utsiden av klokken. Den ene av dykkerne utførte jobben på bunnen og den andre var kombinert hjelpemann ("tender") og stand-bydykker i tilfelle noe gikk galt med dykkeren i vannet. Når jobben var gjort, returnerte dykkeren til klokken som deretter ble lukket og heist tilbake til overflaten hvor den ble koblet til et dekompresjonskammer. Dykkerne ble så sluset inn i kammeret for å avslutte dekompresjonen som var påbegynt i klokken. Det ble normalt skiftet fra heliox til luft når trykket inne i klokken var redusert til et vanntrykk på ca. 50 meter. Generelt ble bouncedykkingen opplevd som stressende av dykkerne, både fordi det var kort tid på bunnen til å gjøre jobben og fordi bouncedykkingen var forbundet med et betydelig termisk ubehag (først kraftig øking av temperaturen ved rask trykksetting og deretter nedkjøling i vannet som holdt 5-7 grader).

Ved *metningsdykking* ble dykkerne trykksatt i et kammersystem på overflaten (rigg/plattform eller dykkerfartøy) til et trykk som tilsvarte det aktuelle dyp de skulle arbeide på. Trykksettingen skjedde normalt med heliox tilpasset aktuelt trykk. Kammersystemet kunne bestå av flere kammer som er utrustet slik at dykkerne kan leve og bo i dem. Kamrene er utstyrt slik at de kan kobles til en dykkerklokke på en slik måte at dykkerne sluses over fra kammer til klokke når trykket er tilpasset arbeidsdybden. To dykkere gikk over fra kammeret til klokken som ble firt ned til arbeidsdybden. En dykker arbeidet i vannet, mens en dykker ble igjen i klokken som reservedykker (stand-by). Dykkeren og dykkerklokken tilføres pustegass fra overflaten, med "back-up" fra egne gassflasker. I tillegg er det vanlig at dykkerne bruker varmtvannsdrakter, hvor drakten forsynes med varmt vann fra overflaten. Tiden det tar fra klokken forlater kammeret på overflaten til klokken igjen er påkoblet kammeret (klokkeløp), tar normalt flere timer.

Etter klokkeløpet sluses dykkerne tilbake til bokammeret og klokken klargjøres for neste dykkerlag. På denne måten kan flere dykkerlag sørge for at arbeidet på bunnen foregår døgnet rundt, samtidig som dykkerne får hvile, sove og spise. Etter en arbeidsperiode som kan vare i dager eller uker, dekomprimeres dykkerne tilbake til overflatetrykk.

3. Utstyr benyttet til dykking.

Det tekniske utstyret utviklet seg i takt med at virksomheten i Nordsjøen økte. Mengde og type utstyr varierer med ulike dykkerteknikker og arbeidsoppgaven som skal gjøres under vann.

Pustegass tilføres normalt dykkerens pusteventil fra en trykktank på overflaten. I tillegg til den primære pustegassen har dykkeren også medbrakt reservegass i en egen liten trykkflaske som han bærer på ryggen (bail-out). Dykkerens forbruk av pustegass øker med trykket. Reservepustegassen vil derfor på ca. 150 meters dyp bare ha en varighet på ca. 5-6 minutter.

Dykkerne tilføres pustegass og andre forsyninger (som for eksempel elektrisk strøm, kommunikasjon, varmt vann m.m) gjennom egne kabler som er tvinnet eller tapet sammen. Kablene kalles "umbilical" (navlestreng). Umbilicalen må være så lang at dykkeren kan ta seg frem til arbeidsplassen. Ved luftdykking håndteres normalt umbilicalen av en person på overflaten (tender). Brukes dykkerklokke, er det mellom overflaten og klokken en klokkeumbilical som forsyner både klokken og dykkeren i vannet. Nødvendige forsyninger til dykkeren tas fra egne manifolder i klokken og føres ut til dykkeren gjennom en egen dykkerumbilical. I slike tilfeller er det reservedykkeren i klokken som håndterer (gir ut og trekker inn) dykkerens umbilical.

Dykkerne må også bruke maske som dekker hele ansiktet, eller en spesiallaget hjelme. Masken/hjelmen må være tilkoblet pusteventil og kommunikasjonsutstyr. Masken/hjelmen er også nødvendig for at dykkeren skal ha tilfredsstillende temperatur rundt hodet.

Dykkeren må også ha dykkerdrakt. Det er hovedsakelig to typer dykkerdrakter. Tørrdrakt og våtdrakt. Tørrdrakten er basert på at vann ikke skal komme inn på kroppen. Under drakten benyttes klær for å beskytte mot kulde. I tillegg til klær, ble det i Nordsjøen også benyttet underdrakter med elektrisk oppvarming. Disse medførte at mange dykkere fikk brannskader og ble etter hvert fjernet fra markedet. Tørrdrakter ble hovedsakelig benyttet til luft- og bouncedykking de første årene, inntil varmtvannsdraktene kom med dykkerskipene på midten av 1970-tallet.

Våtdrakten som ble benyttet i Nordsjøen kalles varmtvannsdrakter og er annerledes enn den tradisjonelle våtdrakten. De er betydelig mindre tettsittende og er utstyrt med perforerte slanger som er lagt inn i draktmaterialet og fordelt over kroppen. Fordelingsslangene er koblet sammen i en inntakskobling som forsynes med varmt vann fra overflaten via en egen slange som er inkludert i dykkerens umbilical. Det varme vannet fordeler seg over dykkerens hudoverflate og holder dykkeren varm. Det varme vannet trenger til slutt ut av drakten gjennom åpninger ved ankler, håndledd og hals. Dykkeren kan justere vannmengden ved å dumpe deler av vannet ved inntakskoblingen. Temperaturreguleringen har vært en utfordring. Den foregår på overflaten og er i hovedsak basert på erfaring og tilbakemelding fra dykkeren. Varmtvannsslangene er til dels lange, og det kan ta tid før temperaturen blir regulert slik dykkeren har bedt om. Det var ikke uvanlig at vannet både var for kaldt og så varmt at dykkeren fikk brannskader.

Dykkeren kommuniserer med overflaten via en kabel som er integrert i dykkerens umbilical. Det er mikrofoner og øretelefoner/høytalere i maske/hjelm. Tradisjonelt har det vært mange problemer med kommunikasjonsutstyret, ikke minst fordi det utsettes for sjøvann. Pustegassen Heliox gav i tillegg dykkerne "Donald Duck-stemmer" og det var vanskelig å forstå hva de sa.

Dykkerne måtte også bære på seg oppdriftskontroll. For tørrdraktene var blybeltene på ca. 12-18 kg, mens vekten på beltene på varmtvannsdraktene var på rundt halvparten. Dykkerne hadde også med seg personlig utstyr som seletøy (harness) utenpå drakten som ble benyttet til å feste umbilicalen og dykkerkniv.

Ved metningsdykking oppholder dykkerne seg under trykk i opptil flere uker. Metningskamrene er forholdsvis små og kummerlige, selv om komforten etter hvert ble bedre. Det er så vidt ståhøyde i kammeret, og det sover flere personer i samme rom (4-6 stk). Metningskamrene krevde store lagre av helium/miksgass og oksygen. Store lagre av gassflasker med 200 atmosfæres trykk ble lagret i lasterom eller på åpent dekk. Et dykkersystem for metning har to atskilte kontrollfunksjoner. Den ene fører kontroll med overflatekamre og dykkerne som befinner deg i disse, og betegnes normalt som kammerkontrollen. Den andre fører kontroll med selve dykkeroperasjonen og betegnes som dykkekontrollen.

I nødsituasjoner som brann eller havari er dykkere som er i metning helt avhengige av at det finnes redningssystemer og personell som kan hjelpe til på utsiden. Det kan ta timer, dager eller uker før de kan bringes tilbake til atmosfærisk trykk. Dykkerne må derfor kunne evakueres under trykk. I dag er det krav til hyperbariske evakueringsenheter, dvs. utstyr som kan frakte dykkere under trykk vekk fra en faresituasjon. Krav til slike evakueringsmuligheter har vært varierende. Norske myndigheter stilte i 1978 krav til evakueringsmuligheter for samtlige dykkere ved dykkeroperasjoner, men evakuerings-situasjonen var ikke bra for metningsdykkerne i noen del av perioden fra virksomheten startet opp i Nordsjøen frem til 1990. Dykkerskipene Artic Surveyor og Seaway Falcon installerte hyperbare evakueringskamre som skulle settes på vannet og slepes bort av en spesiell livbåt som hadde kontroll med gass, varme og kommunikasjon for trykkammeret. Disse kamrene var vanskelige å sjøsette og det tok tid, noe som viste seg da det brøt ut brann på Artic Surveyor mens det lå ved verftet. Det tok 16 timer å sjøsette evakuerings-kammeret. Selv om hyperbare livbåter som kom rundt 1977, innebar en bedre evakuerings-løsning, var heller ikke denne uten problemer, og det må kunne konstateres at løsningen ikke oppfylte myndighetenes krav om at evakuering skulle kunne gjennomføres på 10 minutter. Metningsdykkerne hadde dermed ikke den samme evakueringssikkerhet som de øvrige nordsjøarbeiderne frem til 1990-tallet.

4. Ulike faremomenter ved dykking

Trykkendringer medfører for det første belastninger for lunger, mellomøre og bihuler. Lungesprengning under dekompresjon er en svært farlig komplikasjon. Dekompresjonen er langt farligere og vanskeligere å kontrollere enn en kompresjonen. Dersom en person som har vært under overtrykk plutselig må til overflatetrykk, må gass få unnsnippe via lungene. Gassen vil utvide seg slik at lungevolumet øker til et nivå hvor lungevevet sprenger. Gassen vil da finne veien til blodårer, transporteres til hjertet og videre ut i organismen med mulige fatale følger.

CO₂-forgiftning er en annet faremoment ved dykking. Økt CO₂ i pustegassen til dykkerne kan inntre ved svikt av CO₂-absorpsjon i systemer med resirkulasjon av gassen, eller hvis gassen er forurenset fra for eksempel eksos fra kompressorer. Gjenpusting av gass fra maske/hjelm ved gasskutt eller annen teknisk svikt vil også medføre økende CO₂-konsentrasjon.

Oksygenmangel kan oppstå ved mangel på pustegass eller ved for lavt trykk av oksygen i pustegassen. Selv kortvarig oksygenmangel gir markerte endringer av bevisstheten, og oksygenmangel i et par minutter gir ofte varige skader.

For høyt oksygentrykk kan også medføre skadevirkninger på lunger og sentralnervesystemet. Dersom en dykker puster rent oksygen under for høyt trykk, risikerer han å få anfall som ligner på epileptisk anfall.

En annen kjent komplikasjon ved dykking er nitrogen-narkose eller dybderus. Dybderus kan inntre der pustegassen er luft og på dybde på 50 meter eller mer. Luft egner seg derfor ikke som pustegass lenger ned enn til ca. 50 meter. Dybderus medfører redusert oppmerksomhet og dårlig vurderingsevne, med mange feilgrep som resultat.

Høytrykk nervøst syndrom (HPNS) er en spesiell reaksjon som sees i kompresjonsfasen ved dykk til mer enn 200-250 meter. Tilstanden ytrer seg med skjelvninger, ustøhet, svimmelhet, kvalme, oppkast og av og til besvimelse.

De fysiske forhold dykkeren jobber under medfører også ulike farer. Dykkerens umbilical kan ved dykking direkte fra skip trekkes inn i skipets propellsystem. Umbilicalen kan også skape problemer på bunnen fordi den lett kan sette seg fast i forskjellig som befinner seg der. Etter hvert ble det utviklet en teknikk som gjorde umbilicalen nøytral, slik at den ikke ble liggende på bunnen. Dette lettet arbeidet for dykkerne noe, men det var fortsatt et problem at umbilicalen hektet seg fast i ting. Problemet var større jo lengre umbilicalen var.

Dårlig sikt på grunn av grumset bunn var et annet problem for dykkerne. Det var vanskelig å utføre arbeidet på grunn av sikten. Dårlig sikt gjorde det også vanskelig å oppdage gjenstander som ble senket ned fra overflaten. Gjenstandene kunne være store og tunge (rør, metallplater og lignende). Det skjedde også at gjenstandene løsnet og falt ukontrollert, med stor fare for at dykkerne på bunnen kunne bli truffet, enten direkte, eller ved at umbilicalen ble truffet.

Det er opplyst under bevisføringen at dykkerne ikke så rent sjeldent opplevde at de enten ikke hadde tilstrekkelig varmtvann i drakten, eller at vannet var så varmt at de ble nærmest skåldet. Ved redusert kroppstemperatur får vi dels problemer med bevegelser, dels med vår tenkeevne.

5. Dekompresjon og trykkfallsyke.

Dekompresjon etter at dykkeren har vært under trykk i kortere eller lengre tid, er en kritisk del av dykkeroperasjonen, og det kan oppstå alvorlige komplikasjoner. Alle gasslommer i organismen vil ha samme trykk som omgivelsene. Ethvert trykkfall i omgivelsene vil dermed medføre at disse gasslommene utvider seg. Det kan også dannes gassblærer i blod og vev.

Den mest kjente sykdomstilstanden relatert til dykking er trykkfallsyke, som også kalles dykkersyke. Trykkfallsyke oppstår ved at det under dekompresjon dannes gassbobler i blodårer og utenfor blodårer i vevene. Gassboblene kan skade vevene gjennom direkte mekanisk trykk, gjennom blokkering eller kompresjon av blodårer og derav følgende mangelfull oksygenering. Gassbobler dannet i blodårer kan følge disse og fungere som propper i det organet blodet strømmer til.

De fleste gassbobler som følger blodet til lungene, vil stoppe der, og gassen bli frigjort til lungeblærene. Små bobler kan imidlertid også passere gjennom lungene, eventuelt smelte sammen, og produsere skade i det "neste" organet, f.eks hjernen. Gassbobler i blodet kan også finne veien direkte fra høyre til venstre hjertehalvdel. Gassbobler kan sannsynligvis også dannes i små pulsårer hvis en inertgass har vesentlig høyere trykk i vevet rundt enn i blodet som strømmer gjennom disse årene, siden veggen er tynn og dermed tillater noe gassdiffusjon. Gassboblenes overflate representerer en fremmed overflate som kan føre til at ulike systemer aktiveres, f.eks hvite blodlegemer og blodplater. Dermed kan en form for betennelse oppstå og vev skades. Sannsynligvis kan alle organer i organismen i teorien skades under dekompresjon dersom det frigjøres gassbobler i større omfang. Det er likevel slik at det i den praktiske hverdag er plager/symptomer fra noen organer som dominerer.

Under dekompresjon ønsker man å holde trykkforskjellen mellom inertgass (N_2 , He) i blod og vev så stor som mulig for at oppløst inertgass skal fjernes så hurtig som mulig. Dermed blir det et mål å holde inertgasstrykket i blodet som strømmer til vevene, på et lavt nivå. En måte å få dette til på er å øke O_2 -trykket relativt i forhold til inertgasstrykket i pustegassen (uendret totaltrykk). Faren for oksygenforgiftning setter klare grenser for hvor stor andel O_2 pustegassen kan ha.

Trykkfallsyke kan inndeles i flere typer. Chokes oppstår hvis store mengder gassbobler følger blodet til lungene. Dykkeren får kvelningsfølelser og kan utvikle alvorlig lungeødem (væskeansamling i lungene). Blodet som strømmer gjennom lungene, blir ikke lenger normalt oksygenert, og andre organer lider under oksygenmangel. I tillegg vil overføring av gassbobler til det store kretsløpet kunne gi alvorlige skader i områder av hjernen ved at blodgjennomstrømningen blokkeres. Denne livstruende tilstand opptrer bare dersom dekompresjonen har skjedd alt for hurtig.

Den klassiske trykkfallsyke ytrer seg som smerte i eller nær større ledd som skulder, albue, hofter og knær (bends). Smertene kan variere fra lett tannpinelignende til voldsomme. Disse kan føre til at dykkeren bøyer de aktuelle ledd til den posisjonen som gir færrest plager. Trykkfallsyke kan også ytre seg ved kløe og/eller utslett i huden. I dykkerkretser omtales hudfenomenene som « niggles » eller « dykkerlopper ». Noen ganger kan lymfedrenasjen fra huden være påvirket, og dette viser seg gjennom hevelse. Det har vært en alminnelig oppfatning at disse to siste typer av trykkfallsyke er ufarlige og ikke medfører langtidseffekter, med unntak for utvikling av bennekrose.

Arbeid under høyt trykk kan medføre skade i bensubstans (bennekrose). Denne komplikasjon ble omtalt allerede i 1911. Det er mest sannsynlig at tilstanden skyldes gassbobler som enten gir skader gjennom direkte trykk eller gjennom forstyrret blodsirkulasjon. Lange knokler kan vise røntgenologiske forandringer i områder vekk fra ledd, men slike forandringene gir ikke plager. Skades derimot bensubstans nær et ledd kan det utvikles alvorlig degenerativ lidelse i leddet. Det er rapportert alvorlig skade allerede etter en enkeltstående dekompresjon. Denne komplikasjon til kompresjon/dekompresjon

synes å opptre sjeldnere hos dykkere enn hos tunnelarbeidere. I så fall er det rimelig å tenke seg at årsaken ligger i hvordan dekompresjonene har vært gjennomført i de to grupper.

Trykkfallsyke kan også gi symptomer i ryggmargen (*spinal bends*). Symptomene kan være endrede, oftest reduserte reflekser, og reduserte signaler gjennom de sensoriske baner. Mer plagsomme, og potensielt farlige, er delvis eller total lammelse (pareser) av muskelgrupper eller av urinblære og endetarm. Tilstander som ligner trykkfallsyke med ryggmargssymptomer finnes også der gassboblene sannsynligvis er lokalisert til hjernestammen. Her er også symptomene nedsatte sanseinntrykk fra kropp, armer og ben, men det opptrer i tillegg motoriske utfall (pareser og manglende motorisk presisjon) fra hjernenervene (styrer muskler i ansikt, munn, svelg og hals) og forstyrrelser i likevektsrefleksene (balanse) og øyekontroll.

Trykkfallsyke med symptomer fra hjernen oppstår hvis boblene blokkerer blodårer i hjernen. Effekten blir den samme som om årene hadde blitt tilstoppet av koagulert blod, slik tilfellet er ved hjerneslag. Tilstanden kommer meget raskt, og kan, avhengig av størrelsen og lokalisasjonen av det blokkerte område, gi et meget variert symptombilde. Vanlig er redusert eller opphevet oppmerksomhet, innprentingsevne og hukommelse, nedsatt sansefunksjon fra øye, øre, balanseorgan, hud og ledd, og nedsatte motoriske funksjoner. Blir boblene utløst tilstrekkelig raskt og massivt, kan dette gi akutt bevisstløshet med døden til følge for en dykker. Noe mindre akutt er tilstander der bobler i hjernevevet klemmer direkte på nerveceller og setter disse ut av spill. Her er det viktig å vite hvor lenge tilstanden varer. Kommer dykkeren ikke under trykk i løpet av få minutter, kan skaden bli varig.

Trykkfallsyke er i den senere tid også inndelt i trykkfallsyke type 1, som er den mildere form for trykkfallsyke med plager fra ledd og hud, og trykkfallsyke type 2, som rammer sentralnervesystemet (ryggmarg og hjerne).

Det ble allerede ved overgangen fra det 19. til det 20. århundre klart at prognosen for personer som var utsatt for trykkfallsyke ble vesentlig bedre hvis de som fikk plager i tilslutning til dekompresjonen, igjen ble satt under trykk for så bare langsomt å vende tilbake til atmosfæretrykk.

6. Kunnskapen om skadelige effekter av trykkfallsyke.

Fra ca 1950 har det vært antatt at det ved dekompresjon som ikke ga noen symptomer hos dykkeren, likevel vil forekomme små gassbobler/gassblærer i blodet fra ulike vev. Allerede i 1968 ble det publisert observasjoner av mikrobobler under dekompresjon fra dykk hvor dekompresjonen fulgte da anerkjente retningslinjer. Slike mikrobobler følger blodet til lungene hvor de for det aller meste blir borte. Det er ingen enkel sammenheng mellom observasjonen av gassbobler med ultralyd og utvikling av trykkfallsyke. Det er likevel god grunn til å anta at jo færre bobler som kan observeres, jo bedre. Det er dermed naturlig at dekompresjonstabellene utvikles/forbedres med bakgrunn i slike observasjoner.

Kunnskap om skadelige effekter ved trykkreduksjon vokste frem allerede på attenhundretallet i forbindelse med graving av tunneler under elver. For å unngå at vann skulle trenge inn, ble tunnelene satt under overtrykk med luft, og arbeiderne ble sluset inn og ut. Et stort antall arbeidere ble syke, de fleste med smerter i ulike ledd. Noen fikk også alvorlige eller dødelige skader i sentralnervesystemet, eller alvorlig pustebesvær til dels også med døden

til følge. Etter hvert forstod man at dette hadde med gassblæredannelse å gjøre. Neste trinn ble å utvikle prosedyrer for hvordan dekompressjonen kunne gjøres slik at disse problemene kunne unngås eller i hvert fall reduseres kraftig. Den engelske fysiologen Haldane er for ettertiden blitt kjent som pionerforskeren i dette feltet. Hans dyreeksperimentelle og teoretiske arbeid førte til at det ble utviklet tabeller for hvordan dekompressjon kunne gjennomføres slik at omfanget av trykkfallsyke ble kraftig redusert.

Det har vært et kontinuerlig arbeid med utvikling av tabeller som bedre skulle finne balanse mellom kravene til lite trykkfallsyke og behovet for kort dekompressjonstid. Medvirkende til at slik utvikling har måttet finne sted, er erfaring fra dykkevirksomheten, overgang til metningsdykking og dykking på stadig større dyp. I det praktiske arbeidet kommer en ytterligere kompliserende faktor inn ved at det i arbeidsperioden vil måtte være ekskursjoner til mindre dyp (trykkvandring) enn det vedkommende er « stasjonert » på, f.eks fra 100 til 80 meter. Det medfører at vedkommende i en periode kan ha hatt overmetning av gass i kroppen, om enn i moderat omfang og tid. Mikrobobler av gass som i seg selv overveiende sannsynlig ikke gjør skade, kan da ha blitt dannet. Fordi disse bare langsomt blir borte når vedkommende igjen går ned til større dyp, kan de fungere som kjerner for raskt økende bobledannelse ved neste trykkreduksjon.

Retten vil nedenfor komme nærmere tilbake til kunnskapen om trykkfallsyke type 2 og senskader relatert til dykking.

7. Varige skader etter dykking.

Etter det som er fremkommet under hovedforhandlingen og de dokumenter som er fremlagt i saken, legger retten til grunn som uomtvistet at i tillegg til umiddelbare skader, kan trykkfallsyke medføre varige skader som skader i ryggmargen, affeksjon av hjernestammen som påvirker balanse, hørsel, svelgning og øyebevegelse, cerebrale symptomer som nedsatt følelse, hørsel og syn, motorisk svikt og mentale problemer som sviktende konsentrasjon, oppmerksomhet, tenke-evne eller hukommelse.

Rask behandling (innen 1 time) vil for de fleste føre til full restitusjon, men ikke i alle tilfelle. Jo lengre det går før behandlingen starter, jo større er sjansen for at skaden ikke kan helbredes. Både symptomer i ryggmargen, hjernestammen og i hjernen kan medføre varig invaliditet.

Også skader som ikke skyldes trykkfallsyke kan forårsake hjerne- og ryggmargskade, slik som hodeskader, alvorlig oksygenmangel eller forgiftninger.

Det har vært omstridt om gjentatt dykking med korrekt behandlet trykkfallsyke uten umiddelbare restsymptomer, eller dykking uten registrert trykkfallsyke, kan medføre utvikling av skader over tid (indirekte skader eller senskader). Det er bestridt fra Statens side at det pr. i dag foreligger alminnelig konsensus om slike indirekte skader. Retten vil komme tilbake til problemstillingen under rettens bemerkninger, men vil i den generelle fremstillingen av sakens bakgrunn redegjøre for de ulike undersøkelser, konferanser og rapporter om senskader i forbindelse med dykking i den aktuelle perioden.

8. Senskader eller indirekte skader

Senskader eller indirekte skader er skader som utvikler seg over tid.

Det er mulige senskader i lunge og sentralnervesystem som har vært mest gjenstand for oppmerksomhet. Disse skader kan teoretisk ha sammenheng med langvarig og gjentatt pusting av gass under trykk. Dykkere som har hatt trykkfallsyke som behandles raskt med godt resultat, eller som ikke har hatt trykkfallsyke, kan også tenkes å utvikle sykdom. Gassbobler som ikke har gitt symptomer/tegn i forbindelse med gjentatte kompresjoner, kan også tenkes å gi skader som først oppdages på et senere tidspunkt. Gjentatte situasjoner med personlig livsfare kombinert med andre traumatiske opplevelser kan ha gitt post-traumatisk stress-syndrom.

Selv om det ikke var utført tilfredsstillende vitenskapelige undersøkelser som kunne gi entydige svar på spørsmål knyttet til langtidsvirkningene av dykking, har det fra tidlig på 80-tallet og frem til i dag kommet en rekke rapporter som antyder at mange og dype dykk kan gi uheldige senvirkninger.

Norske dykkermyndigheter tok initiativ til en konferanse i Stavanger i 1983, der en samlet eksperter fra flere land for å diskutere mulige uheldige medisinske virkninger av dypdykking (dypere enn 250 m). Det en kunne konstatere etter Stavangerkonferansen var at meningene var delte når det gjaldt mulige uheldige virkninger av dypdykking. En del utenlandske eksperter, herunder meget erfarne dykkermedisinere, mente at forskriftsmessig utført dykking var ufarlig, selv om man hadde observert enkelte kortvarige tilfeller med kognitiv svikt. Andre forskere, herunder flere norske eksperter, mente å ha observert tegn på endringer av nevrologisk og psykologisk natur som kunne tyde på en seneffekt på cerebrale funksjoner. I oppsummeringen fra diskusjonene til konferansen uttaler professor Ian McCallum at mange mener at dypdykking er ufarlig hvis dykking utføres korrekt, og at det ikke var støtte for å begrense dykkeraktiviteten. I stedet burde arbeidet med å observere dykkerne intensiveres.

I 1993 arrangerte norske forskere i samarbeid med internasjonale kolleger en konsensuskonferanse i Godøysund. Konsensus ble oppnådd om

-at det er påvist endringer i skjelettet, sentralnervesystemet og lungene hos dykkere som ikke har vært involvert i dykkerulykker eller som har vært eksponert for andre kjente arbeidsmiljøbelastninger.

-at disse endringene er i de fleste tilfeller små og innvirker ikke på dykkernes livskvalitet, men endringene er av en slik art at de kan innvirke på dykkernes fremtidige helse.

-at vitenskapelige bevis var begrensede og fremtidig forskning er nødvendig for å oppnå tilfredsstillende svar på spørsmålet om lagtidseffektene av dykking.

Lossiuskommisjonen konkluderte på s. 44 høyre spalte:

- *vi ennå ikke har sikre data som kan gi svar på spørsmålet om vanlig dykking kan gi uheldige nevro/kognitive langtids-effekter*
- *det er delte meninger om korrekt utført dypdykking kan føre til langvarige eller permanente nevrologiske og/eller kognitive skader*
- *en rekke kompetente forskere fra flere land hevder at dype dykk ikke fører til signifikante nevrologiske skader forutsatt at de er utført profesjonelt*
- *et annet sett av like erfarne spesialister har rapportert en lang rekke enkelttilfeller med nevrologiske og kognitive senskader som best lar seg forklare som en negativ effekt av*

en eller flere faktorer koblet til dykking

I påvente av studier som fyller alle krav til vitenskapelig holdbarhet, mener kommisjonen at vi likevel må legge vekt på de studier som peker på en sannsynlig sammenheng mellom en langvarig dykkerkarriere og senere sviktsymptomer av nevrologisk og kognitiv natur. Det synes klart at slike symptomer kan være en konsekvens av trykkfallsyke, men at de også sees hos dykkere som ikke har hatt alvorlig trykkfallsyke. Det er sannsynlig at genetisk variabilitet kan forklare noe av variasjonen i symptombildet fra en dykker til en annen. Dette gjelder både nevrologiske, kognitive og psykiatriske symptomer.

Lossiuskommisjonen foretok en spørreundersøkelse blant 365 personer som har dykket eller som har vært registrert som dykkere i Nordsjøen i den aktuelle perioden fra 1965 til 1990. Av disse svarte 235, samt pårørende til 3 døde dykkere. Lossiuskommisjonens kapittel 7 har ikke vært direkte dokumentert under hovedforhandlingen, men retten finner for sammenhengens skyld å ville gjengi de resultater som fremgår av dette kapittelet.

Gjennomsnittsalder på dykkerne i år 2002 var på 50, 8år +/- 6,3 år (gjennomsnitt og standardavvik) og alle var menn. Gjennomsnittlig alder ved start av dykking i Nordsjøen var 24,0 +/- 4, 2 år. Det er stor spredning i pionerdykkernes yrkeserfaring som dykkere. For dem som svarte var minimumserfaringen 1 år, mens en dykker hadde dykket i 39 år. Det var mange med få års erfaring og et mindre antall meget erfarne dykkere. Gjennomsnittlig dykkerkarriere var 13,8 +/- 8,6 år.

Lossiuskommisjonen konkluderer med at de dykkerne som dykket i Nordsjøen, i dag har jevnt over høy allmenn- og teknisk utdanning. 80% hadde utdanning fra dykkerskole. Av de 235 dykkerne er 59,1% i fast arbeid (pr.2002), de fleste i annet arbeid enn dykking. 7,7% er uten arbeid. Kommisjonen innhentet informasjon om trygdesituasjonen for de 335 dykkerne som fikk spørreskjemaet. 19% av alle dykkerne er i dag ikke arbeidsføre. I noen av aldersklassene er andel ikke-arbeidsføre dykkere vesentlig høyere enn forventet ut fra gjennomsnittsbefolkningen.

Lossiuskommisjonen konkluderte etter spørreundersøkelsen med at det ikke er noe i opplysningene om antall dykk eller maksimal dykkedybde som kan forutsi hvem som får langtidsplager. Dette gjelder både for luft-, bounce-, og metningsdykking.

I punkt 7.4 i rapporten fremkommer Lossiuskommisjonens vurderinger og konklusjoner når det gjelder Pionerdykkernes situasjon i dag (2002). Det bemerkes at det er store variasjoner når det gjelder dykkernes situasjon. Noen har klart seg godt, til dels meget godt, mens en ikke ubetydelig del sliter med alvorlige medisinske problemer. Et stort antall, ca 3 av 4, har blitt utsatt for dykkerulykker eller dykkersykdommer. Over halvparten har hatt trykkfallsyke, mange en rekke ganger. Hver femte dykker har mistet bevisstheten i en dykkesituasjon. Hele 83% har opplevd livsfarlige situasjoner under dykkingen, mange har gjort det flere ganger. Dette kan utløse posttraumatisk stress-syndrom hos genetisk disponerte personer. Et urovekkende antall dykkere er uføretrygdet. Dette, sammenholdt med det relativt store antall som har psykiske plager, tyder på at mange dykkere har hatt en belastning som er kraftigere enn den de aller fleste møter i et vanlig arbeidsliv. Det vises videre til at i likhet med funn fra britisk side, er det et foruroligende stort antall selvmord blant dykkerne på norsk sokkel.

På side 103, venstre spalte første hele avsnitt har Lossiuskommisjonen følgende vurdering:

For vurderingen av nordsjødykkernes helsetilstand er det viktig å huske på at mange av disse startet som en spesielt utvalgt og godt trent gruppe unge menn. Etter et gjennomsnitt på nær 14 år i Nordsjøen har de fleste en tilfredsstillende helsetilstand i følge de opplysninger de selv har gitt. Imidlertid har en relativt stor del fått markerte helseproblemer, illustrert ved at nær en femdel er uføre, og at en rekke dykkere klager over nedsatt konsentrasjon, hukommelse og hørsel. Tilsvarende svikt-symptomer er vel dokumentert ved norske og utenlandske undersøkelser. Det virker sannsynlig at den til dels ekstreme arbeidspåkjenning nordsjødykkerne har vært utsatt for utgjør en vesentlig faktor for utviklingen av sykdom hos en del av dem.

Etter at Lossiuskommisjonen hadde avgitt sin innstilling i desember 2002 kom resultatene fra den såkalte Haukelandundersøkelsen.

På baggrunn av en rapport fra Haukeland sykehus i april 1999, « Helseeffekter av dykking », ble det 4. juli 2000 inngått avtale mellom Sosial- og helsedepartementet og Haukeland sykehus om et tidsavgrenset prosjekt for undersøkelse av yrkesdykkere. Prosjektet fikk navnet Yrkesdykkerundersøkelsen 2000-2002.

Formålet med prosjektet var undersøkelse av yrkesdykkere med spørsmål om følgetilstand etter dykkeaktivitet, utferdigelse av legeerklæringer til trygdemyndigheter, forsikrings-selskaper o.l., samt presentasjon av resultatet av undersøkelsen i en rapport og i vitenskapelige publikasjoner.

Målgruppe var norske yrkesdykkere og utenlandske yrkesdykkere som var fast bosatt i Norge, og som hadde drevet med dykking for firmaer i norsk område/på norsk sokkel. Personer som kun hadde drevet med sportsdykking, var ikke omfattet av prosjektet.

I desember 2004 forelå rapporten ”Helsestatus hos tidligere Nordsjødykkere”. Haukelandundersøkelsen og de resultater som fremkommer i rapporten, ble grundig behandlet under hovedforhandlingen. Retten vil nedenfor under rettens bemerkninger komme nærmere tilbake til de enkelte relevante deler av denne undersøkelsen, herunder vitneforklaringene til de ulike ekspertene som deltok i Haukelandundersøkelsen.

I sammendraget på s. 6 og 7 i Haukelandundersøkelsen finnes hovedkonklusjonene. Det fremgår av sammendraget at pr. mars 2004 var i alt 96 av ca. 375 tidligere nordsjødykkere undersøkt ved Yrkesmedisinsk avdeling, Haukeland universitetssykehus. Utredningen omfattet registrering av egenopplevd helse og livskvalitet, lungefunksjonsundersøkelse, nevrologisk, nevrofysiologisk og nevreradiologisk undersøkelse, hørsel- og balanseundersøkelse, samt nevropsykologisk undersøkelse. Den samme spørreundersøkelsen med registrering av egenopplevd helse og livskvalitet ble også gjort av de ikke henviste dykkerne (den resterende andelen av 375 dykkere). Spørreundersøkelsen ble også gjort på et tilfeldig aldersmatchet befolkningsutvalg.

De undersøkte dykkerne hadde en gjennomsnittlig dykkerkarriere på 16 år, de fleste med erfaring fra både bounce- og metningsdykking. Gjennomsnittsalderen var 52 år (spredning fra 35 til 55 år). Det var gjennomsnittlig 12 år siden avsluttet dykkerkarriere. Sammenlignet med de ikke henviste dykkerne hadde de undersøkte dykkerne større kumulativ dykkeeksponering.

Haukelandundersøkelsens konklusjon var at forekomsten av nevrologiske symptomer og funn, dvs. redusert nerveledningshastighet i ryggmargen, langsom og forsinket sentral respons på stimuli og EEG-forandringer, var høyere enn forventet hos de undersøkte dykkerne sammenlignet med kontrollgruppen fra den generelle befolkningen. Forekomsten av signalavvik i ryggmargen var høyere hos dykkerne enn hos kontrollpersonene, mens det ikke ble konstatert forskjell i forekomsten av signalavvik i hjernen. Dykkerne hadde større flekkvis reduksjon i blodgjennomstrømning og hjernevevsvolum sammenlignet med kontrollgruppen, mest uttalt i venstre hjernehalvdel.

Det fremgår videre på s. 7 at ca 90% av de undersøkte dykkerne hadde vært utsatt for alvorlige hendelser med umiddelbar fare for eget eller meddykkernes liv og helse i forbindelse med dykkerarbeid. De fleste hadde også vært med på søk og redningsarbeid etter ulykker med opphenting av forulykkede. En betydelig del av dykkerne viste psykiske stressreaksjoner som kunne tilbakeføres til hendelser som uomtvistelig er spesifikke for arbeid under vann. Det var henholdsvis 56% og 27% av utvalget som skåret over de kritiske grenseverdiene for mistanke om posttraumatisk stress-syndrom på to forskjellige kartleggingsinstrumenter. Et betydelig antall tilfredsstilte fullt ut kriteriene for PTSD-diagnose ved klinisk vurdering.

Fra Universitetet i Aberdeen kom det i 2004 en rapport fra en undersøkelse av langtidsvirkningene av dykking. I rapporten ble det konkludert med at hukommelsessvikt og konsentrasjonsproblemer ble rapportert tre ganger så hyppig hos dykkere som hos kontrollgruppen (industriarbeidere). Hos personer med en lengre dykkerkarriere og mange dykk, økte forekomsten av hukommelsessvikt og konsentrasjonsproblemer.

I Bergen i 2005 ble det avholdt nok en konsensuskonferanse om langtidseffektene av dykking. Det lyktes ikke å oppnå fullstendig konsensus, men flertallet av deltakerne var enige om

- at det var bevis på at det hos enkelte yrkesdykkere var observert forandringer i ben, sentralnervessystem og lunger.

- at det er store variasjoner i størrelsen på disse forandringene og forandringene har potensiale til å påvirke dykkerens livskvalitet.

- at kunnskapen om de presise mekanismer er begrensede og det må foretas ytterligere forskning

- at kunnskapen nødvendiggjør forebyggende tiltak, inkludert helseovervåkning.

Retten regner de ovenfor refererte konferanser og Haukelandsundersøkelsen som den meste relevante dokumentasjon for skadevirkningene av yrkesdykkingen i Nordsjøen.

III REGELVERKET.

1. Innledning

Det regelverk som hadde betydning for yrkesdykkingen i Nordsjøen fant (og finner) man i flere forskjellige lover og forskrifter. Det er et fragmentert regelverk som til dels kan synes å være innbyrdes motstridende, og som har involvert flere forskjellige offentlige instansers myndighetsområde. Retten gir nedenfor en kort oversikt som også er hentet fra Lossius-kommisjonens utredning.

2. Konvensjonen om kontinentalsokkelen av 29.04.58

Kontinentalsokkelkonvensjonen gir kyststatene eksklusiv rådighet når det gjelder utnyttelse og utforskning av havbunnen, mens havet ovenfor er fritt. Den eksklusive rådighet for utnyttelse og forskning av havbunnen gjelder ned til 200 meters dyp, eller så langt som havets dybde tillater utnyttelse av naturforekomstene. Den 12.06.63 ble det gitt en midlertidig lov om utforskning og utnyttelse av kontinentalsokkelen (kontinentalsokkel-loven). Sokkelstatsjurisdiksjon innebærer at en innretning på sokkelen er omfattet av kyststatens lovgivning, domsmyndighet og tvangskraft, mens flaggstatsjurisdiksjon innebærer at fartøyet er omfattet av den lovgivning, domsmyndighet og tvangsmakt som gjelder for det land hvor fartøyet er registrert. Det kan forekomme at ett og samme spørsmål reguleres både av flaggstaten og sokkelstaten, noe som kan ha medført uklarheter om kompetansen til å sikkerhetsregulere petroleumsvirksomheten på den norske sokkelen. Særlig gjaldt dette forskjellen på dykking fra dykkerfartøy og dykking fra plattform. Dykkerfartøyene er skip som er omfattet av flaggstatens jurisdiksjon, men plattformene er faste installasjoner og omfattet av sokkelstatens jurisdiksjon.

Kontinentalsokkeloven § 2 fastslo at alle undersjøiske naturforekomster på norsk kontinentalsokkel tilhørte staten. Etter samme bestemmelse kunne kongen gi tillatelse til å utnytte eller utforske naturforekomstene, og sette nærmere vilkår for slike tillatelser. Av lovens § 3 fremgår det at Kongen eller den han gir fullmakt, kunne gi nærmere regler om utnyttelse og utforskning av kontinentalsokkelen. Ved kgl. res. 21.09.63 ble kompetansen til å gi tillatelse som nevnt i kontinentalsokkeloven § 2 delegert til Industridepartementet. Denne ble avløst av kgl. res. av 15.04.64, hvor det i § 3 fremgår at undersøkelsene må utføres *på forsvarlig måte*. Det ble gitt en ny kgl. res. den 09.04.65. Denne resolusjonen videreførte i § 38 det generelle forsvarlighetskravet med hensyn til undersøkelse og utnyttelse av petroleumforekomster, samtidig som det ble presisert at det kunne gis sikkerhetsbestemmelser av enhver art (§ 37), og at det kunne oppnevnes inspektører (§ 45).

3. Sentrale sikkerhetsforskrifter

Sentrale sikkerhetsforskrifter for virksomheten i Nordsjøen ble første gang gitt ved kgl. res. 25.08.67 og gjaldt undersøkelse og boring. Forskriftene inneholdt et generelt krav til forsvarlig virksomhet og hadde en egen bestemmelse om dykking i § 121. Industridepartementets myndighet etter denne bestemmelsen ble delegert til Arbeidstilsynet den 11.06.69, og samtidig ble Arbeidstilsynet delegert myndighet til å forestå den kontroll, gi de pålegg, samtykker og godkjennelser, samt utferdige de forskrifter som måtte være nødvendige i henhold til bestemmelsene i resolusjonen av 1969 om førstehjelpsutrustning, gjenoppplivningsutstyr for dykkeroperasjoner mv. Arbeidstilsynet ble også delegert myndighet til å dispensere fra reglene og stanse virksomhet der fortsettelse vil kunne medføre alvorlig fare for liv og helse. Sjøfartsdirektoratet ble samtidig gitt myndighet til å koordinere kontrollvirksomheten.

Sikkerhetsresolusjonen fra 1967 ble avløst av 1975-resolusjonen som gjaldt undersøkelse og boring etter petroleum, og 1976-resolusjonen som gjaldt produksjon mv. av petroleum.

1975-resolusjonen gjaldt hovedsakelig for mobile plattformer og boreskip, mens 1976-resolusjonen gjaldt for faste installasjoner. 1976-resolusjonen inneholdt de første sikkerhetsregler for produksjon mv. av undersjøiske petroleumsforekomster. Regelsettet opprettholdt de generelle krav til forsvarlighet i virksomheten og videreførte bestemmelsen om dykking i 1967-resolusjonene.

4. Dykkerforskriftene

Når det gjelder de spesifikke dykkerforskriftene, var det frem til 1978 ikke egne regler om yrkesdykkingen i Nordsjøen. For dykking innaskjærs ble det i medhold av arbeidervernloven ved kgl. res. 30. januar 1959 gitt regler om ervervsmessig dykkerarbeid med tilhørende forskrifter. Disse dykkerforskriftene gjaldt ”dykkerarbeid hvorunder blir benyttet hjelm og slange”, en form for anleggsdykking som stort sett fant sted fra kai og anlegg ikke så langt fra land, og sjeldent på større dyp en 5-10 meter. Dykkerforskriften av 1959 ble revidert i 1973. For så vidt gjelder ervervsmessig dykking med lett utstyr, ble det gitt egne regler i 1970. Disse ble revidert i 1975.

Den 01.07.78 trådte midlertidige forskrifter for dykking på den norske kontinentalsokkelen i kraft etter flere års forberedende arbeid i Arbeidstilsynet. Arbeidstilsynet vedtok reglene i november 1977, men uten at de ble iverksatt. Som retten vil komme tilbake til nedenfor, ble tilsynet med dykkingen overtatt av Oljedirektoratet den 01.04.78, og det var Oljedirektoratet som fikk i oppgave å iverksette forskriftene. De midlertidige dykkerforskriftene ble revidert i 1980 med til dels betydelige endringer, og igjen revidert i 1981. I 1983 ble det første forslaget til permanente dykkerforskrifter sendt ut på høring. Dykkerforskriftene gjaldt for all yrkesdykking på den norske kontinentalsokkelen.

5. Petroleumsloven

Petroleumsloven ble vedtatt den 22.03.85. Lovens § 67 bestemte uttrykkelig at forskrifter som var gitt i medhold av kontinentalsokkelloven, fortsatt skulle gjelde med mindre annet var bestemt. En god del bestemmelser som tidligere var gitt i medhold av kgl. res. ble løftet opp på lovs nivå, samt at det med hjemmel i loven ble gitt flere nye regler. Den 28.06.85 ble det gitt bl.a nye forskrifter om sikkerhet m.v. som avløste forskriftene fra 1975 og 1976.

6. Sjøfartslovgivningen

Sjøfartslovgivningen er også relevant i forhold til dykkervirksomheten i Nordsjøen. En vesentlig del av dykkingen foregikk etter hvert fra mobile installasjoner og skip. I medhold av sjødyktighetsloven fastsatte Sjøfartsdirektoratet den 21.02.80 forskrifter om kontroll mv. av dykkesystemer. Reglene ble revidert 10.04.84. I motsetning til de sikkerhets- og dykkerforskrifter som er beskrevet ovenfor, var reglene om kontroll med dykkesystemer mv. basert på flaggstatsprinsippet, dvs. at de gjaldt for norske skip og borefartøyer. Dykkernes arbeidstid var regulert av lov om arbeidstiden på norske skip, og ikke av arbeidsmiljøloven som trådte i kraft i 1977. Dykkerorganisasjonene tok ved flere anledninger opp med myndighetene problemstillingen rundt dykkernes arbeidstid. Dykkerne ønsket sin arbeidstid regulert i medhold av arbeidsmiljøloven. I 1981 ble arbeidstiden for dykkere på norske skip fastsatt til 36 timer ved en lovendring i lov om arbeidstiden på norske skip. Problemet var imidlertid at lovendringen ikke fikk virkning på utenlandske skip, og dette medførte en konkurransefordel for de utenlandske dykkerfartøyene.

7. Arbeidsmiljøloven

Arbeidsmiljøloven ble vedtatt 04.02.1977. Før arbeidsmiljøloven gjaldt arbeidervernloven av 07.12.56. Det hersket en del usikkerhet og uenighet hos myndighetene med hensyn til om arbeidervernloven kunne gjøres gjeldende på norsk kontinentalsokkel. Mens Arbeidstilsynet var av den oppfatning at arbeidervernloven gjaldt også virksomheten på boreplattformer i Nordsjøen, mente Industridepartementet at kontinentalsokkel-lovgivningen var uttømmende på arbeidervernets område. Også under foreberedelsen til ny arbeidsmiljølov ble det inngående drøftet hvorvidt den nye loven skulle gjøres gjeldende for virksomheten på kontinentalsokkelen. I arbeidsmiljølovens § 2 nr. 3. ble det overlatt til Kongen å bestemme om petroleumsvirksomheten i Nordsjøen skulle unntas fra loven. I medhold av denne bestemmelsen og kontinentalsokkelloven § 3 ble det ved kgl. res. 24.06.77 gitt forskrifter om arbeidervern og arbeidsmiljø mv. i forbindelse med undersøkelse etter og utnyttelse av undersjøiske petroleumsforekomster. Disse ble erstattet av kgl. res av 01.07.79. Etter forskriftene ble med visse tillem্পninger de viktigste delene av arbeidsmiljøloven gjort gjeldende for virksomhet på kontinentalsokkelen, dog med unntak for norske borefartøyer og andre flyttbare innretninger som var omfattet av sjøfartslovgivningen. Da dykking i all hovedsak foregikk fra dykkerskip, falt dykker-virksomheten inn under sjøfartslovgivningen og ikke arbeidsmiljølovens bestemmelser. Som en konsekvens av dette hadde Sjøfartsdirektoratet tilsyn med visse deler av dykkervirksomheten i tillegg til Arbeidstilsynet og deretter Oljedirektoratet. Først da forskriftene av 24.06.77 ble avløst av nye forskrifter av 27.11.92, ble arbeidsmiljøloven gjort gjeldende også for flyttbare innretninger som drev med undersøkelse, leteboring og utnyttelse av petroleum på norsk sokkel. Etter forskriftens § 1 femte ledd ble arbeidsmiljøloven gitt anvendelse for bemannede undervannsoperasjoner i petroleumsvirksomheten utført fra fartøy eller innretning, i den utstrekning det ikke var fastsatt særskilte regler. Lossiuskommisjonen antar at det først var ved Oljedirektoratets forskrift av 08.03.95 at arbeidsmiljøloven fullt ut ble gitt anvendelse for dykking i Nordsjøen.

IV. MYNDIGHETENES TILSYN MED YRKESDYKKINGEN I NORDSJØEN.

1. Arbeidstilsynets tilsyn

Arbeidstilsynet fikk den 11.07.69 delegert myndigheten etter kontinentalsokkelloven og kgl. res av 25.08.67 til å forestå kontroll av diverse arbeider og utstyr i tilknytning til petroleumsvirksomheten på norsk kontinentalsokkel, samt å utarbeide detaljforskrifter.

I Arbeidstilsynet var det før 1969 bare en person som hadde ansvaret for innaskjærsdykkingen. Vedkommende, ansatt i teknisk avdeling og sivilingeniør av utdannelse, fikk etter delegeringsvedtaket også ansvaret for dykkingen i Nordsjøen. På tross av at Arbeidstilsynets oppgaver med dykkingen ble betydelig utvidet, ble det med unntak av en innleid assistent, ikke avsatt flere personer til tilsynet med dykkingen enn denne ene. Det fremgår av Lossiuskommisjonens rapport at vedkommende også ble pålagt ansvaret for bl.a utvikling av egne dykkerregler for Nordsjøen, vurdering av dekompresjonstabeller og utredning om egen utdannelse for nordsjødykkerne.

Den siste perioden før ansvaret for dykkingen ble overtatt av Oljedirektoratet i 1978, ble det ansatt ytterligere en person med ansvar for dykkingen i Nordsjøen. Som retten vil komme tilbake til ved gjengivelsen av partenes anførsler, ble det under hovedforhandlingen rettet kritikk mot myndighetenes prioriteringer vedrørende de personelle ressurser som ble avsatt, i alle fall i den perioden Arbeidstilsynet hadde ansvaret for

tilsynet med dykkingen i Nordsjøen. Oljedirektoratet startet sitt tilsyn med dykkingen i Nordsjøen med 5 personer.

Etter kgl. res 25.08.67 § 121 skulle plan for hvordan dykking skulle utføres, hvilket utstyr som skulle benyttes, herunder hvilke sikkerhetstiltak som ville bli tatt for å beskytte dykkernes liv og helbred, forelegges departementet eller den det bemyndiger til godkjenning. Som nevnt var det arbeidstilsynet som var delegert myndighet etter denne bestemmelse. Arbeidstilsynet sendte i 1971 ut et sirkulærbrev med diverse påbud og sikkerhetsbestemmelser, uten at det synes som om brevet fikk særlig gjennomslagskraft. I begynnelsen av 1970 kom det i gang et samarbeid for utarbeiding av felles dykkerregler for norsk og britisk sektor i Nordsjøen. Fra britisk side forelå det et utkast til regler våren 1972, mens oppfølgingen fra norsk side synes å ha vært noe mangelfull. På britisk sokkel ble det vedtatt dykkerregler i 1974, med iverksettelse fra 01.01.75. Arbeidstilsynet hadde ferdig et utkast til dykkerregler på norsk sokkel den 27.10.75. Utkastet ble sendt til høring til en rekke dykkerselskap, offentlige myndigheter, LO og NAF, men det synes ikke som om dykkere ellers deres organisasjoner fikk tilsendt utkastet til høring. Det endelige utkastet til dykkerregler forelå først sommeren 1977. Fordi man på dette tidspunkt visste at Oljedirektoreatet skulle overta tilsynet, ble ikrafttredelsen utsatt til 01.04.78. I slutfasen, forut for vedtakelse av forskriftene var NOPEF (i dag Industri Energi) involvert, men det kan konstateres at NOPEF var svært misfornøyd med behandlingen av de forslag som kom fra deres side.

Som ovenfor nevnt er dekompresjonen en kritisk fase ved alle former for dykking, og utarbeidelsen av dekompresjonstabeller pågikk kontinuerlig. Sikker dekompresjon tar tid, og tid er selvfølgelig penger. Dessuten er det ukomfortabelt for dykkeren med en for langvarig dekompresjon. Det var derfor viktig for dykkerselskapene å utvikle dekompresjonstabeller som på den ene siden var sikre nok, men som på den andre siden ikke innebar at dekompresjonen tok lenger tid enn det som var nødvendig. Tidsfaktoren ble en konkurransefaktor mellom dykkerselskapene. Dekompresjonen utgjør en forholdsvis stor andel av tiden som benyttes i metning. Jo kortere tid som ble benyttet til dekompresjon av dykkeren, jo rimeligere blir operasjonen. Det selskapet som hadde de raskeste tabellene, hadde derfor et konkurransefortrinn, og det var stor konkurranse om oppdragene. Det er etter de vitneforklaringer retten har hørt under hovedforhandlingen, både fra dykkerne selv, medisinske spesialister og offentlig ansatte, ikke tvil om at både myndighetene, dykkerlegene, dykkerselskapene og myndighetene var klar over dette.

Da metningsdykkingen ble en benyttet dykkemetode i Nordsjøen på begynnelsen av 1970-tallet, fantes det ikke offisielle dekompresjonstabeller for denne dykkemetoden. De utenlandske dykkerselskapene som hadde utviklet dekompresjonstabeller for metningsdykking, betraktet dekompresjonstabellene som forretningshemmeligheter. Disse ble derfor ikke gjort tilgjengelige verken for norske dykkerselskaper eller for myndighetene. For Arbeidstilsynet var dette et problem, idet de hadde ansvaret for tilsynet i henhold til § 121 i 1967-resolusjonen. Arbeidstilsynet tok i slutten av 1972 initiativ til å utvikle egne norske dekompresjonstabeller. Arbeidstilsynet tok kontakt både med Institut for Flugmedisin i Tyskland og Universitetet i Zurich. Arbeidstilsynet fikk fra Universitetet i Zurich opplyst at det ikke fantes noe forskningsinstitutt eller dykkerselskap som hadde tilgang til tabeller for 100-200 meters dyp, der tabellene var så sikre at de kunne stilles til fri bruk. Det ble videre opplyst at det ikke var mulig med et begrenset pengebeløp og begrensende personelle ressurser å utvikle allmenne dykkertabeller. Når de store dykkerselskapene ikke ville gi ut sine tabeller, skyldtes det ikke bare forretningsmessige

grunner, men også at det var et spørsmål hvilket ansvar dykkerselskapet ville ha dersom det skulle vise seg at dekompresjonstabellene ikke var gode nok. Arbeidstilsynet fikk etter hvert gradvis tilgang til dekompresjonstabeller, men tabellene var ikke offentlige.

Som ovenfor nevnt, var det i hovedsak en person i Arbeidstilsynet som hadde tilsyn med Nordsjødykkingen frem til Oljedirektoratet overtok ansvaret i 1978. Denne personen foretok inspeksjoner i Nordsjøen, og det ble utarbeidet inspeksjonsrapporter. Inspeksjonene var hovedsakelig rettet mot de tekniske innretninger og i mindre grad mot dykkermetoder og rutiner. I Lossiusrapporten (på side 76) er det konkludert med at Arbeidstilsynets tilsyn ikke ble utført på grunnlag av noen overordnet plan for så vidt gjelder målsetting og metode, og at risikoteknikken var tradisjonell og hentet fra landbasert virksomhet. Det fremgår videre nederst på side 76, høyre spalte:

Hvorvidt man i Arbeidstilsynet var kjent med de relativt ofte forekommende tilfeller av trykkfallsyke er uklart, men mindre trolig. Intervjuene av pionerdykkerere og dykkerleger har avdekket at arbeidskulturen i Nordsjøen både før og etter 1978 var slik at trykkfallsyke var akseptert som en del av dykkingen, en ulempe man forsøkte å unngå, men som man tok med på kjøpet. Sykdommen ble behandlet med rekomprimering og ansett ferdigbehandlet med det. Tidspresset under bouncedykkingen og mange dykkers utrygghet i arbeidssituasjonen - risikoen for å bli satt på land- var en problemstilling som Arbeidstilsynet synes å ha blitt kjent med, men ikke var spesielt opptatt av.

2. Oljedirektoratets tilsyn

Oljedirektoratet ble opprettet etter vedtak i Stortinget 14.06.72. Oljedirektoratet overtok ansvaret for dykkingen på kontinentalsokkelen fra 01.04.78, og det ble opprettet en egen dykkerseksjon med fem ansatte. Det første året bistod dessuten den personen som hadde vært sentral i Arbeidstilsynet. Lederen for seksjonen var tidligere sjøoffiser, hadde gjennomgått sjøforsvarets dykker og froskemannsskole og hadde arbeidet som dykkerleder i dykkerselskapet Comex. Det var også ansatt en erfaren dykkerlege ved seksjonen.

Forskriftene som var utarbeidet i Arbeidstilsynet, ble satt i verk 01.07.78 og fikk tittelen "Midlertidige forskrifter for dykking på den norske kontinentalsokkel." Forskriftene ble revidert og endringene satt i verk i 1980. Da ble det innført en ordning med dykker-sertifikat som bl.a. satte minimumskrav til dypdykkerkurs. I en overgangsperiode ble dykkersertifikater utstedt på bakgrunn av praksis. De fleste som hadde erfaring fra dykking i Nordsjøen fikk sertifikat etter overgangsreglene. Statens dykkerskole kom i gang i 1980.

Endringene i dykkerforskriftene i 1980 innebar også nye arbeidstidsreguleringer for dykkere. Metningsperioden skulle normalt ikke overstige 16 døgn. Tiden dykkeren skulle oppholde seg i vann, skulle normalt ikke overstige 4 timer uten anledning til mat og hvile, og totalt oppholdstid i vann og/eller klokke skulle ikke overstige 8 timer. Samtidig ble det bestemt at med mindre dykkeren samtykket og dykkerlederen fant det forsvarlig, skulle klokkeløpet normalt ikke overstige 7 timer. Maksimal lengde på umbilicalen skulle være 29 meter.

Når det gjaldt melding om ulykker etc, fremgikk det av 1980-forskriftene at enhver dødsulykke og ethvert tilløp til alvorlig ulykke straks skulle meldes til Oljedirektoratet. Videre skulle ethvert tilfelle som krevde førstehjelp eller medisinsk behandling, meldes til Oljedirektoratet innen 5 dager. Ny revisjon av forskriftene ble gjort i 1981. Ved denne

revisjonen ble representanter både fra industrien og dykkerne trukket med. I 1985 ble lov om petroleumsvirksomhet vedtatt og i medhold av denne loven en rekke forskrifter om sikkerhet. I tidsrommet mellom 1985 og 1990 ble flere forskrifter om dykking offshore endelig vedtatt.

Oljedirektoratet startet også i 1980 med utgivelse av sikkerhetsmeldinger. Meldingene kom ofte i stand på bakgrunn av hendelser eller problemer som var innrapportert til Oljedirektoratet, og som var av en slik art at direktoratet fant grunn til å holde bransjen orientert. For eksempel ble det etter en dødsulykke på dykkerskipet Byford Dolphin gitt sikkerhetsmeldinger vedrørende låsemekanismer. I 1998 fikk bransjen en ajourført fremstilling av hvilke sikkerhetsmeldinger som fortsatt var aktuelle.

Selv om sikkerhetskravene ble strengere, har dykkerne uttrykt misnøye med direktoratets dispensasjonspraksis. Dispensasjonene gjaldt som oftest umbilicalens lengde eller metningstiden. Det er på det rene at disse bekymringene ble uttrykt overfor myndighetene, bla. i et møte mellom NOEMFO (Norsk Olje- og Energimedarbeiderers Fellesorganisasjon) og Kommunal- og arbeidsministeren den 12.01.84. Når det gjaldt dispensasjon for lengden på metningstiden var det bestemt at Oljedirektoratet kunne gi dispensasjon opp til 24 døgn, unntaksvis opptil 32 døgn. Behovet for dispensasjon var begrunnet i at enkelte arbeidsoperasjoner kunne ta mer enn 16 døgn, og at det da samlet sett innebar mindre risiko å holde dykkere som allerede var i metning i noe lengre tid under trykk, enn å trykksette et nytt dykkerlag. Også dispensasjon for lengden på umbilicalen hadde en sikkerhetsmessig begrunnelse. Særlig ved dykking under en plattform ble det ansett for å være sikrere å la dykkeren ha en lang umbilical enn å la dykkerklokke og dykkerskip ligge for tett opptil plattformen. Det er på det rene at det nærmest gikk automatikk i å gi dispensasjoner.

Også Oljedirektoratet var opptatt av dekompresjonstabellene. Etter hvert begynte dykkerselskapene å sende inn tabellene for godkjennelse. I 1984 skrev Oljedirektoratet til seks dykkerselskaper og gjorde oppmerksom på at man planla å evaluere dekompresjonstabellene for metningsdykking. Oljedirektoratet gjennomgikk de forskjellige tabellene som var i bruk, og fant at forskjellen mellom den raskeste og langsomste tabellen var urovekkende. Forskjellen i dekompresjonstid fra 1000 fot var nær en uke når den raskeste og langsomste tabellen ble sammenlignet. Oljedirektoratet engasjerte dr. H.V Hemplemann i England til å bistå seg under evalueringen av dekompresjonstabellene. I brev til Oljedirektoratet i oktober 1985 gav dr. Hemplemann uttrykk for at selv om tabellene ikke var slik at øyeblikkelige problemer oppsto, så var det ingen garanti mot senere problemer. Det synes som om industrien selv aksepterte en andel trykkfallsyke på mindre enn 2%. Høsten 1990 inviterte Oljedirektoratet til deltakelse i et felles prosjekt for standardisering av kompresjons- og dekompresjonsrutiner. Deltakerne i prosjektet var dykkerselskapene, NOPEF og Oljedirektoratet. Som resultat av prosjektet vedtok Oljedirektoratet anbefalte dekompresjonstabeller for metningsdykking på norsk kontinentalsokkel. Anbefalingen var basert på de mest konservative deler av de ulike tabellene. Oljedirektoratets anbefalte tabeller brukes fortsatt i dag.

Når det gjelder selve det fysiske tilsynet med nordsjødykkingen, ble også dette styrket etter at Oljedirektoratet overtok tilsynet. Fortsatt var tilsynet basert på flere regelverk, og Oljedirektoratets inspeksjoner foregikk i stor utstrekning i samarbeid med Sjøfartsdirektoratet. Fordi dykkerseksjonen i Oljedirektoratet hadde 5 ansatte, ble det mulig å gjennomføre hyppigere inspeksjoner enn tidligere. På side 82 i Lossiuskommissjonens

rapport konkluderes det med at inspeksjonene ble utført hyppigere og med større kompetanse enn tidligere. Det ble stilt strengere krav til dykkerselskapenes dokumentasjon vedrørende tekniske løsninger og utstyr, og det ble lagt mer vekt på dykkersystemene. Dette er også det inntrykk retten har etter bevisføringen under hovedforhandlingen. Det fremgår videre av Lossiuskommisjonens rapport på s. 83 (søylediagrammet) at det var en avtagende tendens til innrapporterte skader og trykkfallsyke i perioden 1978 til 1984, og dette til tross for at aktiviteten (antall døgn i metning) økte betraktelig. Selv om en skulle legge til grunn at det var en underrapportering av skader, er det på bakgrunn av diagrammet sannsynlig at Oljedirektoratets tilsyn etter hvert ble bedre, og at antallet skader dermed sank vesentlig.

V. TEST- OG VERIFISERINGSDYKKENE

Testdykk kan deles inn i to hovedkategorier, alt etter hvilket formål dykkene er ment å tjene. Forsøksdykk er dykk som primært har forskning som formål, der en for eksempel har ønsket å undersøke og utvikle nytt utstyr, tekniske prosesser, operasjonelle prosedyrer, dykkertabeller, samt i enkelte tilfeller å øke basalkunnskapen om menneskelige reaksjoner på hyperbar eksponering. Verifiseringsdykk har til hensikt å bekrefte at bestemte typer dykk er forsvarlige. Verifiseringsdykkene ble i hovedsak gjennomført for at olje- eller dykkerselskapene skulle kunne dokumentere overfor Staten at det var mulig å gjennomføre forskjellige arbeidsoperasjoner på stadig nye dyp.

De norske testdykkene ble i all hovedsak gjennomført ved NUI/Nutec i Bergen og i fjorder som for eksempel Onarheimsfjorden, men det har også vært utført testdykk andre steder både i Norge og i utlandet.

NUI ble opprettet i 1976 gjennom NTNF (Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd) som er et statlig organ, og Det norske Veritas. I 1982 endret NUI organisasjonsform til stiftelse og navn til Nutec. På eiersiden kom Statoil, Norsk Hydro og Saga Petroleum inn i tillegg til NTNF og Det norske Veritas. I 1985 ble Nutec omdannet til et aksjeselskap med de tre ovennevnte oljeselskapene som eiere. I 1998 fisjonerte Nutec i to selskaper: Nutec AS og NUI AS. NUI AS har fortsatt arbeidet med dykkermedisinsk forskning og er et statlig eid aksjeselskap.

Ved NUI har det vært gjennomført en rekke forskningsrelaterte dykk. Det er særlig de såkalte Deep Ex-dykkene i 1980 til 300 meter (Deep Ex I) og i 1981 til 500 meter (Deep Ex II) som har vært behandlet i denne saken. Deep Ex-dykkene registrerte en rekke medisinske og fysiologiske forandringer hos dykkerne. I tillegg ble det konstatert feil og svakheter ved utstyret. Det vises til rapport fra NUI av 30.12.80 hvor det også fremgår at prosjektet var sponset av AS Norske Shell og Oljedirektoratet. Seks dykkere, fordelt i to grupper, deltok i Deep Ex I og Deep Ex II. Den eldste dykkeren var 38 år, den yngste 25, og halvparten av dem var profesjonelle nordsjødykkere. Testdykkene varte i henholdsvis 19 og 34 dager, og det synes av nevnte rapport som om alle seks dykkere fikk bends.

Av et titalls verifiseringsdykk fra 150 til 450 meter, foretatt i Norge i perioden 1978 til 1989, har dykkene fra Statpipe (to dykk til 350 meter i 1983 og ett dykk til 300 meter i Onarheimsfjorden i 1985), fra Troll (et dykk til 450 meter i 1985) og fra OTS (tre dykk til 360 meter i 1986) vært behandlet under hovedforhandlingen. Stat-pipe-dykkene fra 1983 skulle bekrefte at dykkerselskapet Seaway Diving kunne utføre arbeidet på Kårstø-ledningen under Statpipe-prosjektet. En av saksøkerne (Kleppe) deltok i det første av Statpipe-dykkene, samt i utendørsdykket i Onarheimsfjorden i 1985.

Trolldykket i 1985 ble gjennomført for å verifisere utstyr og prosedyrer ved utbyggingen av Troll-Feltet.

OTS-dykkene i 1986 ble foretatt for å bevise at de dykkertekniske sidene ved Oseberg-utbyggingen kunne la seg gjennomføre. Etter det første OTS-dykket oppstod det diskusjoner om gjennomføring av og prosedyrer for det neste. Arhtur Dick ved NUTEC skriver i brev av 07.07.86 til Regional komite for Medisinsk Forskningsetikk (REK), med kopi til Arbeidstilsynet, at han ikke har fått anledning til å sørge for at det medisinske ansvar og organisasjonen ved OTS I blir overført til OTS II. Han mener seg isolert fra OTS II og opplever at seniorlegen ved NUTEC (dr. Molvær) blir fjernet fra prosjektet til fordel for en juniorlege som kun er på tilkalling. I brev av 30.07.86 bekrefter NUTEC v/ dr. Molvær at han ble fjernet fra prosjektet etter diskusjoner om undertegning av en konfidensialitetserklæring. REK tar i brev til Norcen Comex Subsea (NCS) opp at det er kommet opplysninger om at de forutsetninger som forlår for godkjenning fra REK til OTS II ikke ble fulgt opp. OTS III ble gjennomført som våtdykk. En av saksøkerne (Muledal) var en av dykkerne som deltok på dette dykket.

I artikkelen ”Akutte og kroniske effekter av nervesystemet ved dypdykking” av Kari Todnem og Ragnar Værnes, publisert i Tidsskrift for Den norske lægeförening nr. 1/93, heter det innledningsvis:

Ved dykking dypere enn 180 meter får de fleste dykkere symptomer fra nervesystemet. Rett etter dypdykking ble det funnet aktasi og unormale EEG-funn hos fem av 18 dykkere. Ved neuropsykologisk testing av 64 dykkere før og etter dypdykk ble det funnet redusert autonom reaktivitet (48%), øket skjjelving på hendene (27%), redusert spartial hukommelse og redusert fingerhurtighet (8%) etter dykkene. Disse resultatene var ikke bedret ett år senere. En oppfølgingsstudie av 40 dypdykkere ett til syv år etter deres siste dypdykk viste at dykkerne hadde mer konsentrasjonsproblemer og parestesier i hender og føtter enn kontrollpersonene. To hadde hatt krampeanfäll, en hadde hatt episoder med transitorisk cerebral iskemi og en transitorisk global amnesi etter dypdykket.

VI. RAPPORTERTE ULYKKER OG SKADER

I Lossiuskommisjonens rapport er det vedlagt to tabeller over dødsulykker i Nordsjøen, en for norsk sokkel og en for britisk sokkel. Tabellene er usikre, og Lossiuskommisjonen har kommet til at det er rimelig å betrakte som verifisert at 55 dykkere er omkommet under dykkeroppdrag i Oljevirkosomheten i perioden 1965 til 1990. På norsk sektor foreligger det sikre opplysninger om 17 dødsulykker for dykkere, hvorav 4 nordmenn. Av de 17 dødsulykkene som rammet dykkere på norsk sektor, hadde 8 sin årsak i teknisk/operativ svikt. 2 dykkere mistet livet da droppvekten under dykkerklokka ble utløst og klokka ”blåste” opp til overflaten. Byfors Dolphin-ulykken tok livet av fem personer, hvorav fire dykkere, fordi kammerets slusedel feilaktig ble åpnet. En dykker fikk umilicalen trukket inn i og derved revet over av sidepropellen på dykkerfartøyet. Av de øvrige ulykkene skyldes sannsynligvis 3 mangel på adekvat pustegass, 1 at umbilicalen ble klemt sammen, 1 at gassen inneholdt ren helium uten oksygen, 2 lungesprenging, 1 gass i lungesekken som følge av brist i lungevev (sannsynligvis som følge av mangelfull dekompresjon og ikke tilfredsstillende legehjelp). De øvrige har ikke kjent årsak. Etter 1983 er det omkommet en dykker i norsk sektor (i 1987).

I en tabell fra Oljedirektoratets årsrapport inntatt i Lossiuskommisjonens rapport s. 83, fremgår at det i 1978 ble rapportert ca. 55 tilfeller av trykkfallsyke og nesten like mange andre skader med rundt 5000 metningsdøgn. I 1979 rapporteres det ca. 40 tilfeller av trykkfallsyke og nesten like mange andre skader med noe over 8000 metningsdøgn. I 1980 er tallene rundt 15 tilfeller av trykkfallsyke, litt under 20 tilfeller av andre skader og noe under 6000 metningsdøgn. I 1981 er en nede i rundt 10 tilfeller av trykkfallsyke, rundt 15 tilfeller av andre skader og ca. 7000 metningsdøgn. I 1982 er det rapportert ca. 10 tilfeller av trykkfallsyke og lik mange andre skader og noe over 7000 metningsdøgn. I 1983 er det rapportert noe ca 10 tilfeller av trykkfallsyke, ca 20 tilfeller av andre skader og det er nå over 10000 metningsdøgn. I 1984 er en opp i over 16000 metningsdøgn og det er rapportert rundt 10 tilfeller av trykkfallsyke og rundt 30 andre skader.

Det er også fremlagt en rapport fra databasen til Oljedirektoratet (DSYS 2002) som viser hendelser i forbindelse med petroleumsvirksomheten i perioden 1982- 2002. Figur 3 viser at det i perioden 1986 til 1990 er rapportert få tilfeller av trykkfallsyke (2 i 1986, 6 i 1987, 7 både i 1988 og i 1989, og 1 tilfelle i 1990). Antall metningsdøgn lå i perioden på mellom 150000 g 200000. Det er rapportert om 2-3 tilfeller av trykkfallsyke i 1993. Andre skader og særlig øregangsbetennelse øker med økende aktivitet. Øregangsbetennelse var den aller hyppigste komplikasjonen ved metningsdykking.

VII. UTREDNINGER OG POLITISK BEHANDLING.

I tillegg til granskingen som ble utført av Lossiuskommisjonen har nordsjødykkernes situasjon har vært gjenstand for politisk behandling og flere utredninger. Det der de ulike Dommen kan påankes til lagmannsretten. Anken må erklæres direkte for tingretten innen 1 – en – måned fra dommen er forkynt.

Ankeerklæringen må være underskrevet eller medunderskrevet av en advokat. Den ankende part kan også henvende seg til rettens kontor og får ankeerklæringen nedtegnet og undertegnet der.

Samtidig med ankeerklæringen må den ankende part innbetale ankegebyr, som er 24 ganger rettsgebyret. Dersom hovedforhandlingen varer mer enn en dag, påløper ytterligere gebyr. Dersom anken gjelder en formuesverdi under 50 000 kroner, kan den ikke fremmes uten samtykke fra lagmannsretten. Søknad om samtykke må i slike tilfeller innsendes samtidig med ankeerklæringen.

Staten etablerte med virkning fra 1.7.00 en ordning hvor tidligere nordsjødykkere kunne få kompensasjon i form av en engangsutbetaling på inntil kr 200.000 (*Strakshjelpordningen*). Etter retningslinjene kunne kompensasjon gis til dykkere som minst tre år før 1990 hadde deltatt i dykkervirksomhet i tilknytning til petroleumsvirksomheten og som på søknadstidspunktet mottok uførepensjon (1/8). Kompensasjonen ble knyttet til uføregraden: kr 150.000 ble utbetalt ved uføregrad til og med 50%, med glideskala opp til kr 200.000 ved uføregrad på 100%. Ordningen ble administrert av Rogaland fylkestrygdekontor og etter det opplyste har ca 120 dykkere benyttet seg av ordningen. A fikk utbetalt kr 200.000 gjennom ordningen.

Videre etablerte Statoil i 2001 en ordning for tidligere dykkere som hadde utført dykkeroppdrag i Nordsjøen underlagt norsk petroleumsgivning og som hadde fått

reduisert arbeids- og ervervsevne som følge av dykking i Nordsjøen før 1990 (*Statoilordningen*). Søkere ble innrømmet støtte med inntil kr 750.000 gradert etter uføregrad.

Den tredje ordning var en kompensasjonsordning etablert av staten i 2004 (*40G-ordningen*). Etter retningslinjene (1/19 jf 1/15 s 8) skulle støtte utbetales til dykkere som hadde utført dykkeroppdrag i Nordsjøen underlagt norsk petroleumslovgivning i perioden 1965 til og med 1990, og som var påført yrkesskade eller skade eller sykdom likestilt med yrkesskade eller annen skade eller sykdom, dersom denne skyldes arbeidsrelaterte forhold knyttet til dykking i perioden 1965-90. Utbetalingene ble knyttet mot uføregrad: uføregrad på til og med 50% ga en utbetaling på 35G, med en glideskala opp til uføregrad 100%, som ga en utbetaling på 40G. kompensasjonsordninger som har betydning for denne saken.

VIII. DEN ENKELTE SAKSØKER

1. Dag Vilnes

Dag Vilnes (Vilnes) er født 11.09.49. Han begynte som sjømann 16 år gammel. Etter et par år som sjømann begynte han i 1967 ved maskinistkolen hvor han gikk i to år. Etter dette var han igjen sjømann frem til 1970. Fra 1970 tok Vilnes videregående skole (gymnas) på to år. Han tjenestegjorde deretter som marinejeger i forsvaret fram til 1974. Han dykket også i forsvaret. Han var i perioden 20.05.75 til 09.09.75 ansatt i dykkeselskapet ThreeX Diving Company Ltd (heretter kalt ThreeX), hvor han først arbeidet som dykker og de siste månedene som dykkerleder. Vilnes utførte kun bounce-dykk i denne perioden, ettersom dykkene for det meste foregikk på forholdsvis grunt vann. Det fremgår av attesten fra ThreeX at Vilnes sluttet av egen vilje.

Etter tiden i ThreeX dro Vilnes til Sveits hvor han studerte videre. Det er opplyst at han ved siden av studiene dykket for det norske dykkerselskapet Scan Dive AS. Han fikk oppdrag om bord på "Artic Surveyor", og det fremgår av fremlagt dokumentasjon at Vilnes dykket fra "Artic Surveyor" i alle fall fra mai 1976 til 27. juni 1978. Retten legger derfor til grunn at Vilnes kan ha dykket for Scan Dive AS allerede fra begynnelsen av 1976, selv om dette ikke stemmer helt med den bekreftelsen fra Nordsjødykkeralliansen som ble fremlagt for Tildelingsnemnda for Statoils' økonomiske støtte til pionerdykkerne.

Det er opplyst at fra Artic Surveyor utførte Vilnes både bounce-dykk og metningsdykk. Det er videre opplyst at Vilnes hadde 200 metningsdøgn på Artic Surveyor, at han på det meste var i metning i 26 døgn, og at metningsdykkene gjennomsnittlig varte i ca. 19 døgn. Dokumentet som er fremlagt som bevis for dette, er laget av Vilnes under en telefonsamtale med operasjonsleder på Artic Surveyor, Albert Johnsen, og basert på Johnsens hukommelse. Det ble også opplyst under hovedforhandlingen at dokumentet er utferdiget først etter at det var tatt ut stevning i saken.

Det er stor usikkerhet forbundet med omfanget av Vilnes sin dykkevirksomhet. Retten går ikke nærmere inn på dette, da det ikke anses å ha betydning for resultatet. Det er uansett sannsynliggjort at Vilnes i noen år arbeidet som dykker i Nordsjøen, og dette er tilstrekkelig for det resultat retten er kommet til nedenfor.

Det er videre opplyst at Vilnes i 1977 pådro seg ryggmargsbends i forbindelse med et bouncedykk ned til 30-40 meter og etter å ha blitt dekomprimert til vanlig overflatetrykk

for raskt. Av andre hendelser i forbindelse med dykking fremgår det av spesialist-erklæringen av 20.02.04 fra Haukeland Universitetssykehus at Vilnes i 1977 fikk umbilicalen i klem, men at det da ikke oppstod gasskutt, at han opplevde gasskutt på 70 meter høyde i 1977/78 og at dykker klokken ved en anledning i 1977/78 ble dratt etter dykkerfartøyet som kom i drift slik at Vilnes ble dratt med etter umbilicalen. Han pådro seg imidlertid ingen skade.

Vilnes ble avskjediget fra sin stilling i Scan Dive AS den 27. juni 1978 etter en uoverensstemmelse mellom Vilnes og superintendenten på dykkerskipet.

I perioden mars 1979 frem til oktober 1981 var Vilnes beskjeftiget i det danske firmaet Tage Nielsen & Co. K/S, hvor han på egen regning deltok i et prosjekt for utvikling av en type skum som skulle brukes i redningsindustrien. Frem til 1983 prøvde han seg også på flere andre prosjekter, bla. utviklet han en hevningsmetode for gjenstander under vann, men det ble ikke noe mer ut av disse.

Den 01.06.83 ble Vilnes ansatt i dykkerselskapet Wharton Williams Taylor (2W). Han hadde da ikke hatt oppdrag som dykker siden juli 1978. På Tender Comet utførte han ett metningsdykk ned til ca. 180 meters dyp. Han var i metning i 7 døgn. Dykket var planlagt å skulle vare i ca. to uker fra 10.06. til ca. 29.06.83, men ble kortene fordi Vilnes mente det var flere helsefarlige sikkerhetsmangler om bord. Vilnes rapporterte manglene først til superintendenten på skipet med kopi til Wilh. Wilhelmsen og Mobil. Det hevdes fra Vilnes sin side at det var dette dykket som påførte ham PTSD og øresus.

Vilnes klaget også til Oljedirektoratet og politianmeldte dykkerselskapet. På bakgrunn av klagen foretok Oljedirektoratet en inspeksjon om bord i "Tender Comet" rundt 30.08.83 (datoen er noe uklar). Det fremgår av rapporten fra Oljedirektoratet til Mobil at inspeksjonen avdekket en del forhold som var utilfredsstillende.

Politianmeldelsen som ble inngitt 17.10.83, førte til at politiet foretok avhør av flere av dykkerne ombord på "Tender Comet". Politiet sendte saken til OD for uttalelse i februar 1984. I mai samme år ba Oljedirektoratet om at politiet i Stavanger foretok ytterligere avhør. Ytterligere avhør ble tatt, og saken ble sendt tilbake til Oljedirektoratet. Den 26.03.85 sendte Oljedirektoratet en uttalelse til politiet. I mai 1985 foreslo politiet overfor statsadvokaten at saken ble henlagt på grunn av foreldelse, og dette ble også resultatet.

Saken fikk imidlertid et etterspill i Oljedirektoratet, bl.a i form av en intern gransking av leder for dykkerseksjonen. Retten finner imidlertid ikke at det er nødvendig redegjøre nærmere for Tender Comet-saken.

Etter det ovenfor omtalte metningsdykket på Tender Comet avsluttet Vilnes sin dykkerkarriere. Han var i perioden 1984 til 1986 ansatt ved Statens dykkerskole, men valgte å slutte etter at det hadde oppstått uoverensstemmelse med ledelsen. Vilnes var ansatt i Borregaard Engineering AS fra slutten av 1988 og frem til 01.06.89. Etter 1990 var Vilnes ansatt i eget aksjeselskap og hadde diverse småjobber. Han har ikke arbeidet siden 2000.

Vilnes er en av dykkerne som ble undersøkt ved Haukeland Unviersitetssykehus i forbindelse med Haukelandundersøkelsen. Undersøkelsen ble foretatt i perioden 25. til

27.08.2002. I spesialisterklæring av 20.02.04 fra Haukeland Universitetssykehus v/ overlege ved yrkesmedisinsk avdeling, Endre Sunda, fremgår følgende på s. 5:

Patologisk SER kan sees i sammenheng med at han føler dovenhet i venstre ben etter ryggmargbends i 1977. Vi har ikke påvist andre sykdommer eller tilstander som bedre kunne forklare de nevropsykologiske og nevrofysiologiske testresultatene enn tidligere dykkeraktivitet.

I henhold til forskrift om menerstatning ved yrkesskade gitt av Sosial- og helsedepartementet 21.04.77 settes den medisinske invaliditet som følge av lettgradig diffus encephalopati til 20%. Øresus og redusert hørsel bør gi ca. 5% medisinsk invaliditet. De øvrige nevrologiske symptomene er så uspesifikke og lar seg ikke med sikkerhet verifisere ved klinisk nevrologisk undersøkelse og er derfor på dette tidspunktet vanskelig å vurdere med hensyn til om der er grunnlag for tillegg på medisinsk invaliditet utover 20% encephalopati. Det er i denne vurderingen ikke medregnet mulig PTSD tilstand. Dette må eventuelt vurderes av psykiater på hjemstedet.

Spørsmålet om hans medisinske tilstand medfører redusert evne til å arbeide utenfor jhemmet er også vanskelig å besvare i denne omgangen etter som en psykisk vurdering er nødvendig for å bedre belyse dette. Vurdert ut fra de nevropsykologiske testresultatene har han redusert arbeidsevne, men det er vanskelig å vurdere en eventuell restarbeidsevne. Han har vært privat næringsdrivende og undertegnede har ingen oversikt over hans arbeidsoppgaver.

Dersom pasienten har PTSD vil en forsøksvis behandling for dette mulig kunne bedre hans tilstand noe. Hans hjerneorganiske skade må være å anse som stabil og uten mulighet for vesentlig bedring. Det er derfor for meg pr. i dag vanskelig å svare på hvorvidt han på et senere tidspunkt kan gjenoppta/komme i inntektsgivende arbeid. Hans medisinske tilstand kan imidlertid forklare en del av bortfallet av hans arbeidsevne.

Vilnes ble vurdert av spesialist i psykiatri Finn Rønning etter samtaler den 10.05.04 og 01.06.04. I legeerklæring av 10.06.04 har dr. Rønning følgende vurdering:

Pas. har en klar yrkesskade, fysisk og psykisk. Han har en forsinket utvikling av posttraumatisk stresslidelse som synes å bli mer og mer tydelig og påtrengende for pas. Tilstanden er kronisk og lite påvirkelig av behandling annet enn at pas. må forsøke å innrette livet etter hva han kan make. Tilstanden hans er ustabil, han kan vanskelig planlegge og vil derfor ikke kunne ha en vanlig jobb hvor det stilles krav og forventninger. Han må ha fleksibilitet og legge forholdene til rette etter som han fra tid til annen er i stand til. Den restarbeidsevnen han har, trenger han til seg selv for å make dagliglivets krav. Jeg anslår hans psykiske invaliditet etter forskriftens § 1.10.1. b til 34%.

Vilnes er innvilget yrkesskadetrygd ved Fylkestrygdkontorets vedtak av 16.08.05. Skadetidspunktet ble fastsatt til 01.01.85 både i Fylkestrygdkontorets vedtak av 16.08.05 og i Fylkestrygdkontorets vedtak av 11.01.05 vedrørende menerstatning. Vilnes påklaget avgjørelsen hva angår skadetidspunktet. Den 07.07.06 avsa Trygderetten kjennelse der

Fylkestrygdkontorets vedtak ble opprettholdt. Den medisinske invaliditet er fastsatt til 40% og inkluderer lettgradig encephalopati, redusert hørsel og øresus samt PTSD.

Vilnes har mottatt 40G + 200.000 i oppreisning (kr 2.551.120) fra Staten, kr 750.000 fra Statoil og kr 300.000 i strakserstatning administrert av Rogaland trygdekontor. I tillegg har Vilnes mottatt menerstatning etter reglene for yrkesskadetrygd, uten at det er opplyst hvor mye det her dreier seg om.

2. Magn Håkon Muledal

Magn Håkon Muledal (Muledal) er født 15.07.53. Han startet sin dykkerkarriere som marinedykker i 1974-1975. Muledal arbeidet som anleggdykker fra 1975 til 1978 og som nordsjødykker fra 1978 til 1989. Han arbeidet i denne perioden for TreeX i 1978, Odd Berg i 1979, Willco i 1980, Oceaneering i 1980-86 og for Norcem Comex i perioden 1986-1989.

Det er opplyst at Muledal har hatt leddbends to eller tre ganger. Han har flere ganger vært utsatt for gasskutt under dykking og har også hatt flere andre alvorlige hendelser. I sin forklaring for retten opplyste Muledal at han har hatt rundt 500 metningsdøgn og rundt 200 bouncedykk. Han forklarte også at han var med og hentet opp døde personer etter Alexander Kielland-ulykken.

Muledal deltok i et testdykk til 360 meter som varte i 28 dager. I 1987 mistet Muledal sitt dykkersertifikat. Dette skyldtes at han hadde fått kronisk obstruktiv lungesykdom (KOLS). I 1989 ble han av den grunn oppsagt fra Aker Comex. Muledal ble tilkjent atferdsstønning etter endt sykemeldingsperiode (1990) og fullførte ingeniørutdannelse ved NKI-skolen våren 1994. Han fikk atferdshjelp frem til 30.06.95, men har ikke klart å skaffe seg arbeid.

Også Muledal ble undersøkt og utredet ved Haukeland Universitetssykehus i forbindelse med Haukelandundersøkelsen. Haukeland Universitetssykehus v/overlege Endre Sundal har i spesialisterklæring av 28.06.05 foretatt følgende vurdering (s. 2 og 3):

Muledal mistet dykkerlisensen i 1989 på obstruktiv lungesykdom. Etter dypdykkforsøket i 1986 har han også merket økt søvnbehov. Han har merket tiltagende tretthet fra ca. 1993/94. Gradvis har han også utviklet hukommelses- og konsentrasjonsproblemer og han opplever også at han i økende grad er blitt irritabel. Han har hatt sterkt øresus fra venstre øre helt fra tiden som anleggsdykker. Nevrologisk undersøkelse påviser en lettgradig derivasjon av venstre arm ved posisjonsforsøk, men ellers er nevrologisk status uten anmerkning. Supplerende undersøkelser viser forsinket motorisk reaksjonstid ved P300 og lett forsinket ledningskapasitet venstre side ved SER. ØHN-undersøkelse påviser høyfrekvent nevrogen hørselstap mest uttalt på venstre side og uttalt ustabilitet på balanseplattform. Nevropsykologisk undersøkelse viser kun lett redusert tempo i venstre hånd, ellers normale funn. Lungefysiologiske undersøkelser er uforandret fra undersøkelse i 1995. Lungefunksjonsnedsettelsen er tidligere vurdert som yrkesbetinget, dvs. forårsaket av tidligere dykkeraktivitet. Den medisinske invaliditeten er anbefalt rett i underkant av 15%. Han har en støyskade som også anses som yrkesbetinget. Dette kan bidra til å heve den totale medisinske invaliditeten, men medisinsk invaliditet forårsaket av støyskade og øresus må

fastsettes av ØNH-spesialist. Den øvrige utredningen gir ikke sikre holdepunkter for å konkludere med organskade som kan medføre ytterligere medisinsk invaliditet.

Muledal ble innvilget 50% yrkesskadetrygd fra og med 01.06.1990 i vedtak av 14.09.95. Skadetidspunktet er satt til 15.06.89.

Muledal har mottatt kr 150.000,- i særskilt kompensasjon for dykkere, 35G + 200.000 i oppreisning (kr 2.257.230) fra Staten, kr 375.000 fra Statoil og en Loss of Licence-erstatning på ca. kr. 500.000. I mangel av annen informasjon, antar retten at sistnevnte erstatning er utbetalt rundt 1990 som et engangsbeløp.

3. Åbjørn Jørgensen

Åbjørn Jørgensen er født 26.12.56. Han var også i marinen og tok dykkersertifikat der i 1976. Han startet sin yrkeskarriere som sveiser ved Leivik Sveis AS, der han arbeidet i årene 1974 til 1976. Jørgensen tok dykkerutdannelse i Texas. Han startet sin dykkerkarriere i TreeX Diving Co., hvor han jobbet fra 1978 til 1979. Fra 1979 til 1990 arbeidet han i Seaway diving, hvor han var metningsdykker frem til 1986. Han dykket ned til maksimum 160 meter. Han har opplevd to tilfeller av dykkersyke og flere næruhell. I perioden som dykker i Seaway Diving var han både dykker, dykkeleder og supervisor.

Fra 1991 til 1992 var Jørgensen ansatt som sikkerhetsmedarbeider (safety officer) ved Statoil, Kårstø. Fra 1992 til 1995 var han ansatt i Management & Engineering Consultants AS hvor han arbeidet med bl.a kontraktforhandlinger. Fra juni 1995 til oktober 1995 arbeidet han ved Offshore Development og fra januar 1996 til april 1996 ved Idavoll AS, Stavanger. Sommeren 1996 arbeidet han ved Offshore Development AS, Stavanger. Fra juli 1996 til mai 1998 arbeidet han ved Triton Engineering AS; Haugesund, som markedssjef. Fra mai 1998 til oktober 1998 arbeidet han i Fabricom AS som administrasjonssjef. Fra november 1998 til januar 2000 arbeidet han ved Industriell Tilkøst Teknikk AS, Haugesund. Hans siste arbeidsplass var som innkjøpsjef i Mohn Drilling AS, Bergen, fra mars 2000 til han ble 100% sykemeldt fra 26.04.00.

Jørgensen ble undersøkt ved Haukeland Universitetssykehus i forbindelse med Haukelandundersøkelsen. Av legeerklæring fra overlege Nyland, datert 13.12.00, fremgår følgende:

Det aktuelle er at han de siste 5 årene har utviklet sviktsymptomer slik vi ser det ganske regelmessig hos tidligere dykkere i form av hodepine, kognitiv svikt ved konsentrasjonsvansker og hukommelsesproblemer og store problemer med å klare krevende jobb, Han har forsøkt seg som innkjøpsjef; Mohn Drilling i Bergen, belastningen var klart for stor og jeg gav ham sykemelding 100% fra 26.94.00, senere oppfølging hos dr. Jan Fyllingen.

Den kliniske undersøkelsen av ham viser at det er normal nevrologisk status og han har ikke tegn til hjerneorganisk skade verken ved nevropsykologisk test, nevrofysiologiske undersøkelser i form av EEG og såkalt P300 som er en fremkalt respons som måler høyere kortikal aktivitet. Han har hatt traumatiske hendelser og har nå symptomer som er forenlig med posttraumatisk stresssyndrom, han er henvist til dr. Bru, Rogaland psykiatriske sykehus som har erfaring med utredning av denne tilstanden og har fått time der i løpet av våren 2001.

Han har nå med de foreliggende resultater og det kliniske bildet som er utviklet en medisinsk invaliditet som settes til 30-40%, denne refererer seg til hans

funksjonsnivå og hans symptomer posttraumatisk stress-syndrom slik det fremkommer i den nevropsykologiske rapport. Denne vurderingen vil kreve utdyping hos spesialist i psykiatri slik vi nå har avtalt.

Han har klart seg i arbeid frem til nå, men symptombildet er i likhet med andre Nordsjø-dykkere slik at sviktfenomenene kommer i betydelig grad etter hvert som årene går og den beskrivelse han gir og de problemer han har er karakteristiske. Dykkerne er meget profesjonelle, svært ansvarsfulle og har hatt stor kapasitet, det viser seg at når de kommer i den situasjon som nå foreligger er arbeidsevnen betydelig redusert og han har forsøkt ulike tiltak, men med min erfaring med rundt 40 dykkere i tilsvarende situasjon vil jeg vurdere det slik at han har en 100% ertvervsmessig uførhet. Han har en vanskelig situasjon medisinsk.

Jørgensen ble undersøkt av dr. Bru ved Rogaland psykiatriske sykehus. Det fremgår på s. 3 i dr. Brus uttalelse av 06.02.01:

Ut i fra disse ovenfor nevnte forhold, symptomer og plager så møter pasienten full score på diagnosen posttraumatisk stresslidelse F.43.1 eller 301.81 i følge DSM-IV, diagnose-system. Det bør nevnes også at pasientens symptomer og plager har sterk påvirkning og går ut over pasientens sosiale og familie fungering.

Det vil også ha, og være av stor betydning at pasienten gjennom rette instanser får utredet oppreisning for psykiske senskader PTSD som skissert som en tydelig senskade og er uten tvil relatert til hans tidligere dykker karriere.

Jørgensen fikk innvilget yrkesskadetrygd ved vedtak av 11.10.01. Hans uføregrad er satt til 100%. Skadetidspunktet ble satt til 1986 og inntekt på skadetidspunktet ble satt til kr 352.000,-.

Når det gjelder den medisinske invaliditeten, har dette spørsmålet vært til behandling i rettssystemet. Gulating lagmannsrett kom i dom av 24.01.05 til at Jørgensen var 40% medisinsk ufør. Saken ble anket til Høyesterett, men ble trukket som forlikt, og det synes som om det var en forutsetning at det skulle innhentes en ny spesialisterklæring, jfr. brev av 06.07.06 fra Fylkestyregdekontoret i Oslo til dr.Sætre. Dr Sætre har i udatert erklæring ikke kommet til noen konklusjon. Retten finner dermed å fastsette den medisinske invaliditet i tråd med Gulating lagmannsretts avgjørelse til 40%.

Jørgensen har mottatt kr. 200.000,- i særskilt kompensasjon for dykkere (januar 2002) , 40G + 200.000,- i oppreisning (2.551.120) fra Staten (november 2004) og kr. 750.000 fra Statoil (januar 2002). Fra arbeidsgivers yrkesskadeforsikring har han mottatt kr. 1.540.800 (15.02.2001).

4. Angus Gunnar Kleppe

Angus Gunnar Kleppe er født 17.04.48. Kleppe tok sportsdykkerkurs i 1967 og kurs i marinen i 1973. I 1975 tok han kløkkedykkerkurs. I perioden 1967-73 drev han aktivt med sportsdykking. Fra 1973 til 1975 arbeidet han i firmaet Froskemannservice AS og drev med innaskjærs yrkesdykking ved kai, anlegg m.v på Vestlandet. Kleppe arbeidet deretter i forskjellige selskaper innenfor Stolt-Nielsen gruppen fra mai 1976 til mars 1995. Han arbeidet som dykker, ledende dykker og dykkeleder ved luft- og metningsoperasjoner. De siste 10 årene arbeidet han hovedsakelig som dykkeleder.

Kleppe har opplevd to tilfeller av trykkfallsyke, første gang i 1978 i forbindelse med et luftdykk til 124 fot med bunntid 88 min. Han fikk smerter i venstre arm etter dekompresjon i kammer. Han fikk behandling. Neste gang Kleppe opplevde trykkfallsyke var i forbindelse med Statpipe-dykket i kammer i 1983. Under dekompresjonens avslutning merket han på ca. 10 meters dybde problemer i form av ubehag i venstre kne. Kleppe fikk behandling med oksygen, men har siden hatt problemer i form av en ubehagelig følelse i kneet. Dykket ble avbrutt fordi gassheatingen på hjelmen til Kleppe løsnet, slik at kjerne-temperaturen i kroppen hans sank. Det er videre opplyst at Kleppe flere ganger har opplevd gasskutt og vært nær ved å miste bevisstheten. Kleppe har også opplyst at han flere ganger har opplevd å nesten bli truffet av gjenstander mens han har vært nede på bunnen i forbindelse med dykkeroppdrag. Det har vært dårlig sikt ved flere anledninger. Av andre hendelser Kleppe har opplyst å ha vært utsatt for, kan nevnes at han flere ganger har blitt hengende etter umbilicalen i forbindelse med at dykkerskipet har drevet av. Ved en anledning på 90-tallet holdt Kleppe også på å bli sugd inn i en rørledning etter å ha fjernet en plugg i enden av røret. Som dykkerleder opplevde han at det oppstod oksygenbrann om bord på dykkerskipet Seaway Pelican. To dykkerklokker var nede og det gikk 10 kritiske minutter før brannen var sloknet. Kleppe fikk en svært kraftig psykisk reaksjon etter denne hendelsen.

Kleppe opplyser også at han flere ganger har utført oppdrag der han har vært med på å dykke lang tid utover det tillatte (17-18 timer), og at han da har følt seg svært utmattet etterpå. Kleppe var ellers med på redningsaksjonen etter Alexander Kielland-ulykken og hentet ut 6 omkomne av vraket.

Kleppe avsluttet sin dykkerkarriere som dykkerleder på Stolt Comex Seaways AS sitt skip "Amethyst". Han gjennomførte sitt siste dykk i Nordsjøen i 1993. I løpet av sin yrkeskarriere har Kleppe gjennomført 1421 luftdykk, 23 bouncedykk og hatt 428 metningsdøgn. I 1995 sa Kleppe opp sin stilling som dykkerleder på "Amethyst", angivelig fordi han ikke orket mer p.g.a. sterke fysiske og psykiske plager. Dessuten kom han lettere i konflikt med sine overordnede, noe han oppfattet var fordi han engasjerte seg i dykkernes arbeidsforhold.

Etter at Kleppe sluttet som dykkerleder, prøvde han seg i perioden 1995/96 - 2000/01 som fiskehandler og montør. Dette fungerte dårlig, og Kleppe ble fra og med mai 1996 innvilget uførepensjon etter en uføregrad på 100%.

Også Kleppe ble undersøkt ved Haukeland Universitetssykehus i forbindelse med Haukelandundersøkelsen. Spesialisterklæringen er utferdiget av overlege Sundal og datert 08.03.02. Det fremgår følgende av vurderingen på s. 5 og 6:

(...)Av symptomer har han utviklet hodepine, nakkesmerter, parestesier, leddsmerter, labilt stemningsleie og utmattelsessymptomer. Som følge av parestesier og smerter har han betydelige søvnforstyrrelser. Han har problemer med at han dovner bort i hendene og har spesielt problemer i forbindelse med bilkjøring. Han merker også puteformennelse under føttene. Kleppe har lette til moderate konsentrasjons- og oppmerksomhetsproblemer. Han har også registrert at han er blitt noe mer klossete med hendene.

Ved nevrologisk undersøkelse finner man forandret sensibilitet i fingrene. Ved klinisk nevrologisk undersøkelse påvises også en lettgradig ataxi i venstre underekstremitet og han angir at han føler noe dårligere kontakt med venstre ben. Det er en svekket patellarrefleks på venstre side. En tidlig røntgen us har påvist beininfarkt både i femur og tibia på høy side. Kleppe har helt siden en hendelse med sannsynlig trykkfallsymptomer fra venstre kne hatt en fornemmelse i dette kneet av at dette fungerer annerledes.

Supplerende undersøkelser påviser patologisk SER venstre side. Røntgenundersøkelser påviser forandringer ved beininfarkt i femur og tibia rundt høyre kneledd. Dette er uforandret fra tidligere undersøkelse. Nevropsykologisk undersøkelse konkluderer med betydelig redusert ikke-verbale funksjoner sammenlignet med tidligere. Det er noe usikkert hvorvidt hans konsentrasjonsvansker skal tilskrives encephalopati eller om dette kan forklares ut fra påvist posttraumatisk stresslidelse med søvnvansker og psykiske problemer som konsekvens av dette.

Kleppe har mange symptomer og plager som kan relateres til tidligere dykkeraktivitet og vår erfaring med utredning av tidligere dykkere tilsier at dette er flere av de vanlige symptomene og plagene. Det gjøres i tillegg flere kliniske nevrologiske funn som kan være forenlig med tidligere gjennomgått trykkfallsyke. Spesielt har han funn fra venstre underekstremitet som kan tilbakeføres til en aktuell hendelse. SER-undersøkelsen kan være en bekreftelse på denne årsakssammenhengen. Denne undersøkelsen kan indikere at skader kan sitte på spinalt nivå.

I tillegg kommer at Kleppe har et mønster forenlig med PTSD. Det er noe usikker hvorvidt han har en lettgradig encephalopati da dette ikke kan utelukkes å være utfall sekundært til hans PTSD.

Denne saken har vært drøftet i det teamet som består av de delprosjekt ansvarlige Yrkesdykker-prosjektgruppen. Man vurderer det slik at den medisinske invaliditet som følge av PTSD og mulig lettgradig encephalopati bør gi en medisinsk invaliditet på mellom 30 og 35%. Hans funksjonssvikt i venstre underekstremitet bør medføre ca. 15% medisinsk invaliditet og hans smertetilstand med påfølgende søvnforstyrrelser bør medføre ca. 20% medisinsk invaliditet. Samordnet bør den medisinske invaliditet settes til 50%.

Det foreligger også en spesialisterklæring datert 25.10.04 fra dr. Bru. Dr. Bru konkluderer med at Kleppe uten tvil møter kriteriene fullt ut for posttraumatisk stresslidelse (PTSD), og at det heller ikke er tvil om at lidelsen er relatert til hans dykkerkarriere.

I brev av 22.07.05 fra dr. Bru til trygdekontoret finner dr. Bru at den medisinske invaliditet bør settes til 45%.

Kleppe ble innvilget 100% uføretrygd den 01.08.01. Ved vedtak av 18.05.06 har Kleppe fått hele uførepensjonen beregnet etter reglene for yrkesskade. Skadetidspunktet er satt til 1994.

Kleppe har mottatt særskilt kompensasjon fra Fylkestyregdekontoret i Rogaland på kr. 200.000,- den 03.01.02. Han har mottatt kr. 750.000 fra Statoil i januar 2002 og kr. 40G + 200.000 i oppreisning fra Staten i november 2004 (2.551.120). Han er innvilget

menerstatning fra folketrygden i vedtak av 02.09.05 med kr. 39.319,-. Fra 01.04.03 har han hatt alderspensjon med kr. 34.764 pr. år og fra Vital forsikring fra 01.04.03 med kr. 56.637,- pr. år.

PARTENES ANFØRSLER:

Adv. Johnsrud har på vegne av saksøkerne, Muledal, Kleppe og Jørgensen i det vesentlige anført følgende:

I. ANSVARSGRUNNLAG

1. Objektivt erstatningsansvar

Prinsipalt anføres at Staten er erstatningsansvarlig på objektivt grunnlag for de skader og det tap saksøkerne er påført som følge av den dykkeaktivitet de har drevet i Nordsjøen.

Reperasjonshensynet, pulveriseringshensynet og interesseavveiningshensynet tilsier at ansvaret for skaden plasseres hos Staten, i det Staten både har hatt inntresser i virksomheten og har tjent på den.

Det foreligger en stadig typisk og ekstraordinær risiko for skade. Det vises til at dykking i Nordsjøen medfører en fortløpende risiko for skade. Det er ingen enkeltstående handling. Risikoen for skade er dessuten og går ut over tålegrensen. De skader saksøkerne er påført, er dessuten typiske for dykkervirksomhet.

Det bestrides at Staten er feil saksøkt og det anføres at det foreligger tilstrekkelig tilknytning mellom Staten og den skadevoldende virksomhet.

Det er staten som eier petroleumsforekomstene, jfr. petroleumsloven § 1-1. Det er videre Staten som har reguleringsmyndigheten. Virksomheten er leting og utvinning av olje. Denne virksomheten er satt bort ved hjelp av et omfattende konsesjonssystem, og staten kan sette vilkår ved utdeling av disse konsesjonene.

Det er urimelig at Staten skal kunne utnytte de økonomiske interessene uten at dette medfører plikter. Staten har økonomiske interesser i petroleumsvirksomheten. Det vises opprettelsen av Statoil (senere Statoil ASA) i 1972, SDØE-ordningen (Statens direkte økonomiske engasjement) og opprettelsen av Petoro AS.

Staten har også opprettet Statens petroleumsfond som tjener som en reserve for utbetaling av skader og ansvar som rammer staten i egenskap av direkte deltaker i petroleumsvirksomheten. Den som har en økonomisk interesse i den virksomheten som volder skaden, kan bli økonomisk ansvarlig for skaden.

Staten har mulighet til å påvirke risikoen for ulykker og skader i petroleumsvirksomheten. Staten har ansvaret for tilsynet med virksomheten. Det er Staten som gir regler og forskrifter for virksomheten. Staten har gjennom sin reguleringsmyndighet anledning til å sette krav, foreta undersøkelser og til å ilegge operatørene sanksjoner.

Som eier har Staten plikt til å sette vilkår for virksomheten og til å sørge for at virksomheten blir utført på en forsvarlig måte.

2. Subjektivt erstatningsansvar

Subsidiært anføres at Staten er erstatningsansvarlig på subjektivt grunnlag, jfr. skl. § 2-1, i det Statens ansatte har opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt ved ikke å oppfylle Statens plikt til forsvarlig myndighetsutøvelse. Det er ikke noe krav at den ansatte som har opptrådt uaktsomt, kan identifiseres. Statens hefter også for anonyme feil. Den enkelte feil trenger ikke være ansvarsbetingende. Staten hefter for summen av småfeil som er gjort. Det er ikke en forutsetning at det er truffet ugyldige vedtak. Det er tilstrekkelig å konstatere at det foreligger tilsidesettelse av den aktsomhetsramme som skl. § 2-1 setter.

Myndighetene har tilsidesatt de krav som dykkerne med rimelighet kunne stille til virksomheten, og tilsidesettelsen var uaktsom.

Staten har hatt en altfor *liberal dispensasjonspraksis*. Det er rutinemessig gitt dispensasjoner både fra umbilical-lengde og maksimal metningstid. Lengre tid i metning medfører større risiko for trykkfallsyke. Det er dokumentert at det er årsakssammenheng mellom eksponering og risiko for senskader. Den liberale dispensasjonspraksisen var uforsvarlig. Det vises til Rt. 1992, s. 453 (Furunkulosedommen).

Staten er ansvarlig for å ha utvist uaktsom passivitet ved *mangelsfull normering*. Det er en svikt i Statens myndighetsutøvelse at dykkervirksomheten på norsk sokkel ikke ble regulert før i 1978, og at det ikke finnes henvisning til standardiserte dykkertabeller før i 1990.

Staten har videre opptrådt uaktsomt ved å utvise *mangelfullt tilsyn*.

Under Arbeidstilsynet var virksomheten uheldig organisert uten at det ble foretatt egnet omorganisering.

Under hovedforhandlingen er det dokumentert at Oljedirektoratet overlot ansvaret for kontroll og rutiner til dykkerselskapene, da i form av et internkontrollsystem. Dykkerne ble avhengige av hvem som var operatører. Det var problematisk at dykkerne ikke hadde fast ansettelse, men at det ble operert med dagrater. Oljedirektoratet hadde informasjon om de uheldige forhold ansettelsesforhold, men gjorde lite med dette.

Oljedirektoratet visste at, dersom dykkertabellene var slik at dykkerne kunne tilbringe kortere tid i kompresjon og dekompresjon, utgjorde tabellene et konkurransefortrinn. Oljedirektoratet visste også at hurtig dekompresjon økte risikoen for å få trykkfallsyke, og at trykkfallsyke var en trussel mot dykkernes liv og helse. Det ble ikke gjort tilstrekkelig for å få utviklet standardiserte og trygge tabeller, og dette på tross av at Oljedirektoratet skulle godkjenne dykkeroperasjoner.

Det vises også til at lederen for dykkerseksjonen ikke ble oppfattet å ta dykkerne på alvor. Dykkerne hadde ikke tiltro til denne personen, og det var også ansatte i Oljedirektoratet som reagerte på hans holdning til dykkerne.

Statens ansatte har opptrådt uaktsomt ved ikke å sørge for tilfredsstillende *dykkerutdanning*.

Statens ansatte har opptrådt uaktsomt ved ikke å sørge for at det ble igangsatt tilstrekkelig *forskning*.

Testdykkene skulle aldri ha vært tillatt. Arbeidstilsynet som ansvarlig tilsynsmyndighet og Oljedirektoratet som observatør har sviktet ved å tillate at Muledal og Kleppe deltok i disse testdykkene. Staten har også vist uaktsomhet ved å ikke ta hensyn til de resultater som testdykkene gav.

Staten har ikke oppfylt de krav dykkerne med rimelighet kunne stille til myndighetene. Staten har konsekvent unnlatt å handle. Når staten engasjerer seg i en sak, skapes en forventning. Staten pålegges en handleplikt. Staten har på flere måter skapt en forventning som medførte en handleplikt. Det vises til Hagstrøm: Offentlig erstatningsansvar s. 362, Rt. 1967, s.1248 og Rt 2006, s. 1519.

Staten kan ikke høres med at de ikke visste at dykking kunne medføre helseskader både på kort og lang sikt. Det er ofte at de lærde strides, og dette kan ikke medføre at Staten ikke har handleplikt. Saksøkerne hevder at i denne situasjonen forelå et særlig ansvar for staten til å tilegne seg kunnskap.

Dykkere som sa i fra, mistet jobben, og dykkere som valgte å organisere seg, mistet metningstid. I stedet for å gripe fatt i uholdbare arbeidsforhold for dykkerne, gjorde myndighetene det motsatte av det dykkerne forventet. Det vises for eksempel til den motmeldingen Oljedirektoratet kom med til Haukelandundersøkelsen.

Handleplikten begrenses ikke av at det ikke foreligger klare alternativer.

Når det gjelder betydningen av internkontroll, er det ikke slik at myndighetenes kontrollansvar bortfaller. Myndighetene skal ha tilsyn med at virksomheten foretar kontroll. Myndighetenes kontroll var kritikkverdig. Det forelå kunnskap om at operatørene ikke kunne kontrollere dykkervirksomheten uten at det ble grepet inn fra myndighetenes side.

Det bestrides at Staten ikke kan pålegges ansvar dersom manglende ressurser medfører at Staten ikke handler innenfor de rammer som er forsvarlig for virksomheten. Det vises til Kaasen: Erstatningsrettslige konsekvenser av sikkerhetsmessig svikt under petroleumsvirksomhet, s. 53. Lovavdelingens uttalelse av 27.03.03 er for snever.

Det må legges til grunn en streng aktsomhetsnorm. Det vises til Rt. 2000, s. 1991, Rt. 2001, s.1221 og Rt. 2005, s. 1050. I sistnevnte dom (Jordmorddommen) er det uttalt at det må gjelde en streng aktsomhetsnorm når det foreligger en nærliggende risiko for alvorlig helseskade og død. I denne saken forelå det en nærliggende skade for risiko og død, selv om ikke risikoen var nærliggende i tid. Det er heller ikke slik at det er nødvendig med positiv kunnskap om at dykking medførte alvorlig helseskade. Det er tilstrekkelig at det forelå kunnskap om risikoen for slik skade.

Det er lite rimelig at dykkerne skal bære risikoen for at man ikke visste hvor stor fare dykkingen var forbundet med. Det skal skje en rimelighetsvurdering. Spørsmålet er hvilke krav kunne dykkerne med rimelighet stille til myndighetenes befatning med virksomheten i Nordsjøen.

Dykkingen hadde en eksperimentell karakter, den foregikk på stadig dypere farvann, det forelå utprøving av dykkertabeller og nye gassmix. I slike tilfeller, der virksomheten er av

eksperimentell karakter og det i tillegg tar hensyn til at det foreligger risiko for potensiell alvorlig helseskade og død, må det legges til grunn en streng aktsomhetsnorm. Det vises til Rt. 1992, s. 453 (Furunkulosedommen) der Høyesterett var inne på aktsomhetsnormen ved myndighetsutøvelse.

II. KONVENSJONSBRUDD

Det anføres også at det foreligger brudd på menneskerettighetene.

Staten er forpliktet av menneskerettighetene fra og med ratifikasjon av konvensjonene. Norge ratifiserte EMK den 15. januar 1952, SP den 23.mars 1976 og ØSK 3. januar 1976.

Enhver har rett til effektiv prøving av nasjonal myndighet om hans rettigheter og friheter i medhold av konvensjonen er krenket, jf EMK artikkel 13 og 35 og SP artikkel 2 nr. 3.

Staten plikter å gjennomføre konvensjonene på det nasjonale plan for at de skal kunne ha noen virkning og beskytte enkeltindividet, jfr. EMK artikkel 1 og 35, SP artikkel 2, nr. 2

De regler som følger av EMK, SP og ØSK forutsettes å være i tråd med norsk rett til ethvert tidspunkt, jfr. for eksempel Rt. 1994, s. 1244 (Kvinnefengselsaken).

1. Rettslig interesse

Det anføres at det må kunne avsies fastsettelsesdom for brudd på EMK. I Kvinnefengseldommen kom Høyesterett til at saksøker ikke hadde rettslig interesse i å få fastsettelsesdom for at det forelå brudd på EMK og SP, idet hensynet bak EMK art 13 og SP artikkel 2 ble tilstrekkelig ivaretatt dersom retten i sine premisser vedrørende erstatningsspørsmålet tok standpunkt til om de anførte forhold var konvensjonsstridige. I Rt. 2003 s.301 uttaler Høyesterett at den tvil om adgangen til å kreve fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd som forelå i Kvinnefengselsaken, er avklart i og med vedtagelsen av menneskerettighetsloven. Dersom det foreligger brudd på materielle bestemmelser, kan det avsies fastsettelsesdom.

Menneskerettighetene har en slik grunnleggende funksjon at Staten ikke kan få medhold i sin anførsel om at det i sak om konvensjonsbrudd ikke forelå rett til fastsettelsesdom på det tidspunktet krenkelsen fant sted. Rimelighetsbetraktninger og rett til effektiv beskyttelse må innebære at dykkerne har rettslig interesse i medhold av tvml. § 54, jfr. også § 36a.

Også etter norsk lov påhviler det statens myndigheter å sikre og respektere menneskerettigheter, jfr. grunnlovens § 110c og menneskerettsloven av 21.05.99.

Dersom retten kommer til at det foreligger konvensjonsbrudd, vil det gi grunnlag for fastsettelsesdom. Dette gjelder uavhengig av hva retten måtte komme til når det gjelder ansvarsgrunnlag og krav på erstatning etter de alminnelige erstatningsregler.

Etter EMK artikkel 1, SP artikkel 2 nr. 2 og SP artikkel 3 har Staten en positiv handleplikt til å sikre enhver borger de rettigheter og friheter som er fastlagt i konvensjonene. Det vises også til EMDs avgjørelse i saken Ledyayeva mot Russland, premiss 101.

2. EMK art 2. nr. 1, jfr art 1 og SP art 6 nr. 1, jfr. art 2 nr. 1 (retten til liv)

Det anføres at Staten ikke har gjort tilstrekkelig for å ivareta dykkernes liv og helse, og det foreligger dermed brudd på EMK art 2 og SP art 6. Staten har en plikt til å sikre retten til livet, og handleplikten oppstår idet Staten vet at det er fare for liv. Dette innebærer at staten må iverksette tilstrekkelige tiltak for å sikre liv og helse. Staten må gjøre det som er nødvendig for å avverge at den enkeltes liv settes i fare. Dette gjelder også hvis det er en aktivitet som ikke er offentlig. Staten har en plikt til å undersøke farlig virksomhet og treffe effektive tiltak for å beskytte liv og helse. Dykkerne er påført en trussel på livet i EMKs forstand. Det vises til EMDs avgjørelser i L.C.B v the United Kingdom (09.06.98) og Øneryildiz v. Turkey (30.11.04).

De tiltak Staten har plikt til å gjennomføre for å sikre beskyttelse av livet, kan leses ut at EMDs avgjørelse i Calvelli og Ciglio v Italia, premiss 51 og 53. Statens beskyttelse av individet må være effektivt i form av konkret handling. Det holder ikke å bare undersøke. Undersøkelsen må følges opp, for eksempel ved å pålegge oljebransjen å innføre standardiserte, konservative dykkertabeller. Staten har brutt dykkernes menneskerettigheter ved ikke i tilstrekkelig grad å ha undersøkt og iverksatt tiltak i form av regulering og pålegg til operatørene. Staten har ikke gjort tilstrekkelig for å ivareta dykkernes liv og helse, og det foreligger dermed brudd på EMK art 2 og Sp art 6.

3. EMK art. 3 og SP art 7 (umenneskelig behandling og tortur)

Når det gjelder vurderingen av om det foreligger brudd på retten til beskyttelse mot umenneskelig behandling, jfr. EMK art 3 og SP art 7, er spørsmålet om staten har brutt forbudet mot tortur og umenneskelig behandling ved å gjennomføre testdykk ned til 350 meters dyp. Saksøkerne har trukket påstanden om fastsettellesdom for dette tilfellet. Det er en høy list for å komme til at myndighetene skal ha brutt sin positive handleplikt. Men vurderingen har betydning for om det er brudd på EMK art 8. Staten var informert om risikoen ved dykk til ned 350 meter. Arbeidstilsynet førte tilsyn og OD opptrådte som observatør.

4. ØSK art 7 bokstav b (retten til trygge og sunne arbeidsforhold)

Det anføres at det foreligger brudd på retten til trygge og sunne arbeidsforhold, jfr ØSK artikkel 7 bokstav b. Bestemmelsen har et rettslig innhold, og det kan avsies dom for brudd, jfr. tvml. § 54.

5. EMK art 8 og SP art 17 (retten til privatliv)

Det anføres at det foreligger brudd på retten til respekt for privatliv og helse, jfr. EMK artikkel 8 og SP artikkel 17. Retten til respekt for individers privatliv omfatter retten til respekt for individers helse. Interesseområdet for artikkel 2 omfattes også av artikkel 8. Det er en lavere terskel i art 8 for å komme frem til brudd. Hvis en ligger tett opp til art 2, vil det være argument for brudd også på art 8. Det vises til EMDs avgjørelse Ledyayeva v Russia, Lopez Ostra v Spain, Guerra and others v Italy og tidligere nevnte L.C.B. v United Kingdom.

Artikkel 8 inneholder en proporsjonalitetsvurdering. Risikoen for dykkernes liv og helse på den ene siden skal veies opp mot Statens økonomiske interesse på den andre. Kravet om sikring av privatlivet i tilfeller av helserisiko, er presisert som et krav om at staten må gjøre det som er "nødvendig" for å sikre klagerne "effektiv" beskyttelse, jfr. EMDs avgjørelse i Guerra and others v Italy, premiss 58(2) og Lopez Ostra v Spain.

EMD legger en klar bevisbyrde på staten for å argumentere for at enkeltindividets interesser er ivaretatt, jfr. EMDs avgjørelse *Fadeyeva v Russia*, premiss 128. Det foreligger brudd på den positive handlingsplikten når staten unnlater å iverksette tilstrekkelige tiltak for å beskytte klagernes helse. I nærværende sak representerer Statens manglende beskyttelse av dykkernes helserisiko over mange år et brudd på respekten for privatliv og helse.

6. Konvensjonsbrudd som særskilt erstatningsgrunnlag

Dersom det konstateres menneskerettsbrudd får dette betydning for uaktsomhetsvurderingen. Dette følger av presumpsjonsprinsippet. Både i den ovenfor nevnte *Kvinnefengseldommen* og i Rt. 2003 s 301 er det forutsatt at konvensjonsbrudd får betydning for vurderingen av det ordinære erstatningsgrunnlag. Konvensjonsbrudd medfører at det foreligger brudd på skrevne handlenormer, og det skal da lite til for å konstatere at det foreligger uaktsomhet.

Menneskerettsbrudd er et særskilt erstatningsgrunnlag. Dette følger av EMDs praksis under EMK art. 13, jfr. EMDs avgjørelse i *Z and others v. United Kingdom*, premiss 108 og 111, og *McGlinchey m. fl. V United Kingdom*, premiss 66. Erstatning for ikke-økonomisk tap skulle i prinsippet være tilgjengelig, jfr. *Jacobs & White: The European Convention on Human Rights*, s. 470.

At menneskerettsbrudd er et særskilt erstatningsgrunnlag følger også av presumpsjonsprinsippet, jfr. grl. § 110c, *Menneskerettighetsloven* og Høyesteretts utledning av erstatningsansvaret i *Finnanger II-saken*, jf Rt. 2005 s 1365.

EMD kan dessuten selv tilkjenne klageren rimelig erstatning for konvensjonsbrudd, jfr EMK artikkel 41. Det rimer dårlig dersom en person kan få erstatning i EMD, men ikke i norske domstoler.

At menneskerettsbrudd er et særskilt erstatningsgrunnlag følger av at staten har en plikt til å sørge for effektive rettsmidler dersom EMK eller SP er krenket, jf EMK artikkel 13 og SP artikkel 2 nr. 3. Dersom det ikke kunne kreves erstatning, ville reglene ikke være effektive.

III. ÅRSAKSSAMMENHENG

Det er skadevolderen som har bevisbyrden for at skaden helt eller delvis ville ha oppstått uavhengig av ulykken, jfr. Rt. 1999, s. 1473 (*Stokkedommen*).

Utgangspunktet for vurderingen av årsakssammenhengen, er en fri bevisbedømmelse, jfr. tvml. § 182. Den rettslige siden av årssaksspørsmålet er at hendelsen(e) må være såpass vesentlig(e) element(er) i årsaksbilde at det er naturlig å knytte ansvar til dem, jfr. Rt 1992 s 64 (P- pille II) og Rt 2001 s 320 (Nilsen). Betingelseslæren gjelder, og det er ikke krav om krav om hovedårsak, jf Rt 1992 s 64 (P-pille II). Ved samvirkende årsaker hefter skadevolder for hele tapet, jf Rt 2001 s 320.

Spørsmålet om det foreligger årsakssammenheng er ikke er rent medisinsk spørsmål, selv om de medisinske vurderinger i denne saken må veie tungt. Det er flere momenter som går inn i helhetsvurderingen av om det foreligger årsakssammenheng.

Det anføres at dykkingen/eksponeringen i Nordsjøen har vært en nødvendig betingelse for dykkernes skade. Dykkingen hadde skadeevne. Det vises til ekspertvitnene fra Haukeland. De symptomer som dykkerne har utviklet, er forenlige med skader som følge av dykking.

For Kleppes del hadde han et godt utgangspunkt før han startet dykkerkarrieren. Han var utdannet i marinen, hadde klokkekykkerskurs, han deltok i testdykk og avanserte til slutt til dykkeleder. Det hevdes at det er utelukket at han ville blitt ufør dersom han ikke hadde dykket. Kleppe har nevrologiske skader, han har hatt trykkfallsyke, og det kan legges til grunn at han har utviklet PTSD. Trygden har dessuten vurdert Kleppes skade som yrkesrelatert.

For Jørgensens del kan det også legges til grunn at han hadde god kompetanse som dykker. Han utførte andre petroleumrelaterte jobber så lenge han klarte å mobilisere krefter. Han skjerpet seg lenge, men gav opp til slutt. Jørgensens skader er typiske. Selv om de i hovedsak er av psykisk karakter i form av en diffus hjerneskade. Han har utviklet et meget alvorlig PTSD. Både sakkyndige og trygden har godkjent dette som yrkesskade.

Muledal hadde også i utgangspunktet god kompetanse som dykker. Han var marinejeger, deltok i testdykk og hadde gode evner. Han ville ha fortsatt som dykker om han ikke hadde blitt skadet. Han klarte omskolering etter dykking på tross av sine skader. Han har en lungeskade, og det vises i den forbindelse til legeerklæringen.

Det kan stilles spørsmål ved om Muledal har en restarbeidsevne. Hele hans uførhet må tilbakeføres til dykkingen. At han ikke har søkt 100 % uførhet kan ikke tillegges vekt. Han er i dag 100% ufør. Han er muligens ikke fullt utredet hva gjelder PTSD.

Muledal har redusert lungekapasitet som følge av testdykking. Staten er ansvarlig for skadefølgene av testdykket. Uansett er den ordinære dykkingen en så vesentlig faktor at det er tilstrekkelig årsakssammenheng.

For alle tre gjelder at de var inne til jevnlig legekontroller. De var i utgangspunktet friske sterke menn. Det er ingenting i sykehistorien til saksøkerne som skulle tilsi at de var syke før de startet som dykkere. Det er heller ikke holdepunkter for at det er andre grunner til deres helseplager enn dykkingen i Nordsjøen. Det vises i den forbindelse til det faktum at trygden har vurdert den ervervsmessige og medisinske uførhet.

Det anføres at skadefølgen var adekvat, noe som heller ikke bestrides av Staten forutsatt at de andre vilkår for erstatning er oppfylt.

IV. ERSTATNINGSUTMÅLING.

1. Utgangspunkter

Det rettslige utgangspunktet for erstatningsutmålingen er full erstatning, jfr. skl. § 3-1, Rt. 1993, s 1524. Kravet til dokumentasjon er ikke strengt, men det er skadelidte som skal dokumentere sitt tap.

Erstatningen omfatter inntektstap og redusert hjemmearbeidsevne. Det er ikke fremmet noe spesifikt krav når det gjelder den reduserte hjemmearbeidsevne.

Ved vurderingen av hva som ville vært saksøkernes inntekt uten skaden, er det tatt utgangspunkt i den historiske inntekten som dykker og dykkerleder. Det er benyttet

gjennomsnittsinntekt i henhold til Industri Energis tariffavtale og lønnsstatistikk, for henholdsvis metningsdykkere og dykkerledere. For de tre saksøkerne er det tatt utgangspunkt i en dykkerkarriere frem til 55 år og deretter som dykkerleder i annet petroleumsrelatert arbeid. Det vises til Rt 2003, s. 338.

Det var generelt svært liten dykkeaktivitet i Nordsjøen etter 1990. Saksøkerne Kleppe, Muledal og Jørgensen hadde dog spesielt god kompetanse og gode kvalifikasjoner. De ville derfor ha hatt gode muligheter til å få jobb selv i et trangt marked.

Faktisk inntekt er beregnet i henhold til selvangivelser og trygdens registreringer.

2. Lidt inntektstap

Lidt inntektstap for Kleppe i årene 1993 til 2006 er etter dette kr. 6.935.605,-

Lidt inntektstap for Jørgensen i årene 1995 til 2006 er etter dette kr. 5.740.110,-

Lidt inntektstap for Muledal i årene 1990 til 2006 er etter dette kr. 8.855.732,-

2. Renter av lidt tap.

Det erkjennes at det ikke kan kreves morarente, dog kreves det avsavnsrente. Renteplikten er fastslått i rettspraksis, jfr. Rt 2002 s. 71, RG s. 2003, s. 490 og Borgarting lagmannsretts dom av 28.10.2004

I denne saken er det en lang tapsperiode. Rimelighetsbetraktninger tilsier avsavnsrente. Etter rettspraksis kreves vel nå snarere en spesiell begrunnelsen for å ikke tilkjenne avsavnsrente.

Det kreves ikke rentes rente. Renten som kreves er innskuddrenten i bank. Det historiske gjennomsnittet er på 5-6%.

Rentekravet fra Kleppe er etter dette på kr. 2.507.296,- fra Jørgensen på kr. 1.649.647,- og fra Muledal på kr. 3.356.122,-

3. Fremtidig inntektstap.

Det er ved fremtidig tap tatt utgangspunkt i Industri Energis tabell for gjennomsnittsinntekt for dykkerledere. Det er beregnet 25% skatteulempe. Denne prosenten bygger på en rekke høyesterettsdommer, bl.a Rt. 2000, s.441 (Kaasdommen). Diskonteringsrenten er satt til 5%. Det er beregnet en pensjonsalder på 55 år for alle tre saksøkerne. Fremtidig inntektstap for Kleppe er etter beregningene på kr. 2.830.374,-, neddiskontert til kr. 2.289.831,-, skatteulempen er på 572.458,-. For Jørgensen er det fremtidige inntektstapet beregnet til kr. 5.613.272,-, neddiskontert til kr. 3.979.206,-. Skatteulempen er på kr. 994.802. For Muledal er det fremtidige tapet beregnet til 5.905.344, neddiskontert til kr. 4.339.813,-, skatteulempen er på 1.084.954,-

4. Menerstatning og justering av fremtidige poster

Det kreves menerstatning for varig skade jfr. skl. § 3-2 For Kleppe med kr. 312.992,- , for Jørgensen med kr. 255.553 og for Muledal med kr. 97.607,-. Det aksepteres fradrag for utbetalt menerstatning fra Folketrygden.

Det er justert for fremtidige poster med henholdsvis kr. 9.789 for Kleppe, kr. 26.934 for Jørgensen og kr. 19.068 for Muledal.

5. Fradrag for utbetalte kompensasjoner

Det aksepteres fradrag for følgende poster:

- Inntil 40 G i hht Regjeringens og Stortingets kompensasjonsordning
- "Straks"-ytelsen gjennom Rogaland fylkestrygdekontor.
- Yrkesskadeforsikringen som er utbetalt for Jørgensen.
- Loss of Licence. Her aksepteres fradrag krone for krone.

Det aksepteres ikke fradrag for følgende poster:

- oppreisningen på kr 200 000, i og med at det ikke kreves oppreisningserstatning.
- Ex gratia-ytelsen fra Statoil. Regelen i skl. § 3-2 er en kan- bestemmelse som bør benyttes med varsomhet. Det bestrides at utbetalingen fra Statoil er *vesentlig* i lovens forstand. Det vises til Lødrup: "Lærebok i erstatningsrett" s 356-357. Forutsetningene til Statoil, at dette skulle være en billighetserstatning, gjør det støtende overfor Statoil at staten skal profitere på erstatning fra Statoil. Det er ikke tatt forbehold om fradrag i søknadsskjema i Statoil, jfr. dommen i Stavanger tingrett, og Lindahldommen. Forsikringsselskapene erklærte i 2003 at de ikke lenger skulle fradra etter denne bestemmelsen.

I den grad Statoil krever regress mot Staten aksepteres fullt fradrag.

Subsidiært aksepteres maks 20 %, jfr. Rt. 1999 s. 1382. Ved Stavanger tingretts dom 22. januar 2007 ble det foretatt avkorting. Det er vanskelig å forstå Stavanger tingretts dom på dette punkt.

På vegne av Kleppe, Jørgensen og Muledal ble det nedlagt slik

P å s t a n d:

1. Brudd på menneskerettigheter.

- a) Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Åsbjørn Jørgensens rett til liv i medhold av EMK artikkel 2 nr 1 og SP artikkel 6 nr 1.
- b) Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Åsbjørn Jørgensens rett til trygge og sunne arbeidsforhold i medhold av ØSK artikkel 7.
- c) Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Åsbjørn Jørgensens rett til privatliv i medhold av EMK artikkel 8 og SP artikkel 17.

2. Erstatning.

Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale erstatning fastsatt etter rettens skjønn til Åsbjørn Jørgensen, med tillegg av den til enhver tid

gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.

3. I begge tilfeller.

Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale saksomkostninger til Åsbjørn Jørgensen, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse og til betaling skjer.

Brudd på menneskerettigheter.

- a) Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Angus Gunnar Kleppe rett til liv i medhold av EMK artikkel 2, nr 1 og SP artikkel 6 nr 1.
- b) Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Angus Gunnar Kleppe rett til trygge og sunne arbeidsforhold i medhold av ØSK artikkel 7.
- c) Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Angus Gunnar Kleppe rett til privatliv i medhold av EMK artikkel 8 og SP artikkel 17.

2. Erstatning.

Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale erstatning fastsatt etter rettens skjønn til Angus Gunnar Kleppe, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.

3. I begge tilfeller.

Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale saksomkostninger til Angus Gunnar Kleppe, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse og til betaling skjer.

1. Brudd på menneskerettigheter.

- a) Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Magn Håkon Muledal rett til liv i medhold av EMK artikkel 2, nr 1 og SP artikkel 6 nr 1.
- b) Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Magn Håkon Muledal rett til trygge og sunne arbeidsforhold i medhold av ØSK artikkel 7.
- c) Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet har krenket Magn Håkon Muledal rett til privatliv i medhold av EMK artikkel 8 og SP artikkel 17.

2. Erstatning.

Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale erstatning fastsatt etter rettens skjønn til Magn Håkon Muledal, med tillegg av den til enhver tid

gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse til betaling skjer.

3. I begge tilfeller.

Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til å betale saksomkostninger til Magn Håkon Muledal, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente, regnet fra to uker etter dommens forkynnelse og til betaling skjer.

Hjelpeintervenienten, ODU, støttet Kleppe, Jørgensen og Muledals anførsler og tilføyde i det vesentlige:

Når det gjelder spørsmålet om det foreligger objektivt ansvar, vises til at staten eier petroleumsforekomstene og dette medfører en særlig plikt.

Staten har benyttet seg av sin særlige rett til å trekke store økonomiske gevinster av virksomheten.

Staten kan ikke benytte seg av sin særlige rett uten at det også må medføre særlige plikter.

Den som har en vesentlig økonomisk interesse i det som volder skaden, kan bli økonomisk medansvarlig.

Staten har en vesentlig økonomisk interesse i den virksomheten som dykkerselskapene drev. Dykkervirksomheten var en avgjørende forutsetning for oljevirksomvirksomheten.

Som eier hadde staten plikt til å sette vilkår for hvordan virksomheten ble drevet

Staten er dermed solidarisk for den skade som dykkerne er påført.

Når det gjelder spørsmålet om det foreligger subjektivt erstatningsansvar, vises til at statens svikt bestod i manglende normering og regulering.

Oljedirektoratets dispensasjonspraksis gikk utenfor det som det var anledning til i forskriften.

Statens tilsyn har ikke vært tilstrekkelig forsvarlig og intensivt.

Staten sviktet også ved å ikke sørge for forsvarlig utdanning av dykkerne.

Staten sviktet ved å ikke igangsette tilfredsstillende forskning for å avdekke mulige helseskader.

Det ble kun igangsatt forskning for ekstremdykking på store dyp, og staten sviktet når den tillot testdykk på en slik måte at deltakerne ble skadet. ODU er særlig opptatt av statens ansvar for skade påført dykkerne som deltok i testdykk. Det vises til at staten sponset disse dykkene.

Ansatte i staten har uaktsomt voldt dykkerne skade ved at dykkerne ikke er gitt tilstrekkelig vern. ODU hevder også at sikkerhetstenkingen i staten var uforsvarlig. ODU hevder at det foreligger svikt når staten ikke tidlig fulgte et føre-var prinsipp.

ODU finner det skammelig at det fra statens side vises til manglende kunnskap. Staten burde i alle fall ha skaffet seg kunnskap. Staten skjøv ansvaret over på industrien og stakk hodet i sanden.

ODU nedlegger påstand om å tilkjennes saksomkostninger og støtter Kleppe, Jørgensen og Muledals påstander.

Hjelpeintervenient IE støtter Kleppe, Jørgensen og Muledals anførsler og tilføyer i det vesentlige følgende:

Det gikk 11 år før arbeidstilsynet greide å gi forskrifter i henhold til den delegasjon de hadde fått. Det skyldes ikke bare manglende bevilgninger, men også manglende kompetanse.

Arbeidstilsynets mann fikk ikke den nødvendige opplæring og heller ingen opplæringsplan. Dette har ingenting med bevilgninger å gjøre, men med statens ansvar for å gi sine medarbeidere den nødvendige opplæring til å ivareta det ansvaret de var gitt.

Opplæring og effektiv organisering ville medført at forskrifter hadde vært på plass langt tidligere. Dette er hovedankepunktet mot staten, og en kan ikke se at dette er bestridt fra statens side.

Dykkernes arbeidsforhold ble så vanskelige at de i 1977 valgte å organisere seg. Kravene var typiske arbeidsmiljøkrav.

NOPEF kom med innspill til nye forskrifter med for eksempel krav til rednings- og evakueringsmuligheter og krav til arbeidstid mv. NOPEF fikk beskjed om at det ikke var tid til å ta hensyn til innspill idet forskriftene måtte bli ferdige til Oljedirektoratet skulle overta. Det var på grunn av NOPEFs krav at ansvaret ble overført til Oljedirektoratet. Overgangen til Oljedirektoratet var imidlertid som å gå fra asken til ilden. Oljedirektoratet ble oppfattet som en motpart.

Forskriftene av 1978 var nærmest en avskrift til Arbeidstilsynets forskrifter, og de var midlertidige. Forskriftene ble gjort midlertidige for å omgå kravet om høring. I 1980 ble det noen endringer i forskriftene, bla sertifikat, der unntaksregelen for erfaring i realiteten ble hovedkriteriet for å få sertifikat.

Det var en kultur i dykkerseksjonen med utstrakt bruk av dispensasjoner. Dispensasjon ble gitt blant annet på bakgrunn av arbeidsgivers ønske å endre skift uten godkjenning fra dykkerne. Det er ikke mulig å si hvor mange dispensasjoner som ble gitt, eller hvor mange søknader som kom inn.

Når det gjelder dykkertabellene vises til at allerede forskriftene av 1978 krevde at dykkertabeller skulle sendes inn med søknad om godkjenning til dykkeroperasjoner. Oljedirektoratet hadde adgang til å gi pålegg om fremleggelse av dykkertabeller. Oljedirektoratet kan ikke høres med at *"det ikke hadde ikke hjulpet om de fikk tabellene,*

fordi de skjønnte de ikke allikevel". Det var jo nettopp Oljedirektoratets jobb å kontrollere og føre tilsyn med dykkeroperasjonene.

Det anføres at kompetansestriden mellom de ulike offentlige myndigheter som var involvert i dykkervirksomheten, har medført at kontroll og tilsyn med dykkervirksomheten ble vesentlig svekket. Sjøfartsdirektoratet sloss med de andre om kompetansen i Nordsjøen. Sjøfartsdirektoratet hevdet at dykkerne var sjøfolk. Men dykkerne jobbet ikke på norsk skip. De jobbet på bunnen. De var heller ikke ansatt av rederiene. Rederiene behandlet dykkerne som sjøfolk når det passet, og som dykkere når det passet. Kompetansestriden medførte mye bruk av tid, både fra NOPEFs side og fra dykkernes side. Det hjalp ikke at dykkerne fikk arbeidstidsbestemmelser, fordi disse bestemmelsene ikke gjaldt på utenlandske skip.

Dagrate-systemet var en vesentlig sikkerhetsrisiko, dette syn deles også av Hauso, jfr. hans egen forklaring.

Samlet sett har staten forsømt å sette en stopper for den farlige virksomheten som har foregått i Nordsjøen.

Staten har en sterkere tilknytning til oljevirksomheten enn noen andre. Staten er grunneier, gir konsesjoner, er lovgiver, er tilsynsmyndighet og beskatningsmyndighet, samt har store eierandeler i SDØ og Statoil/Hydro. Hvordan kan staten komme nærmere? Der er derfor åpenbart at det, i tillegg til arbeidsgiveransvaret, også foreligger et objektivt ansvar.

Det bestrides at det skal foretas fradrag i erstatningen for Loss of Licence. Loss of Licence er en del av overenskomsten (tariffavtalen) mellom NOPEF og de organiserte dykkerne.

Dersom det konstateres menneskerettsbrudd får dette betydning for aktsomhetsvurderingen. Dette følger av presumsjonsprinsippet. Både i den ovenfor nevnte Kvinnefengseldommen og i Rt. 2003/ 301 er det forutsatt at konvensjonsbrudd får betydning for vurderingen av det ordinære erstatningsgrunnlag. Konvensjonsbrudd medfører at det foreligger brudd på skrevne handlenormer, og det skal da lite til for å konstatere at det foreligger uaktsomhet.

IE nedlegger påstand om å tilkjennes saksomkostninger og støtter Kleppe, Jørgensen og Muledals påstander.

Adv. Ludvigsen har på vegne av Vilnes i det vesentlige anført følgende:

I. ANSVARSGRUNNLAGET

1. Subjektivt erstatningsansvar.

Det anføres *prinsipalt* at Staten er erstatningsansvarlig på subjektivt grunnlag.

Det anføres at staten har opptrådt uaktsomt ved å unnlate å lovregulere virksomheten og ved feilaktig lovgivning. Dykkerne trengte både generelt arbeidervern og spesialforskrifter. Staten nektet å gjøre arbeidsmiljøloven gjeldende, og dykkerforskriftene var uegnet til å gjøre sikkerheten bedre for dykkerne.

Staten har opptrådt uansvarlig når den som kontraktspart har unnlatt å sette betingelser ved tildelinger på sokkelen, og også ved ikke å ha sørget for instruksjon og kontroll overfor dykkeindustrien

Staten har utvist uforsvarlig forvaltning, herunder hatt en uforsvarlig dispensasjonspraksis. Det siktes til uforsvarlige forhold som manglende tilsyn, manglende kontroll (kontrollene var ikke bare for få, men også for lite seriøse), manglende oppfølging (blant annet av det som faktisk ble funnet på kontrollene), manglende uavhengighet hos kontrollpersoner og manglende tiltak ved avdekking av slik inhabilitet, manglende håndhevelse av regler, herunder manglende sanksjoner mot regelbrudd og i særdeleshet manglende stansing av farlig arbeid, manglende og feilaktig samfunnsinformasjon om blant annet risikoelementer, forbedringsbehov og skadestatistikk og til slutt ved masseutstedelse av dykkersertifikater uten å stille reelle egnede krav til søkerne. Listen er ikke uttømmende, og de enkelte forhold er nok til å konstatere ansvarsgrunnlag.

Det anføres at Staten hadde kunnskap om både den medisinske og operasjonelle risiko ved dykkervirksomheten. Når det gjelder den medisinske risikoen, så visste ikke staten alt om hvordan man skulle sikre seg mot denne. Men staten visste at langsommere dekompresjon, mer oksygen under dekompresjon, anledning til å bevege seg under dekompresjon, unngåelse av tungt arbeid under dekompresjon, god allmenntilstand under dekompresjon og behandling og oppfølging av kyndig lege ville redusere den medisinske risikoen betraktelig. Likevel gjorde ikke staten tilstrekkelig for å sikre at risikoen for helseskade ble redusert. Dersom man ikke kjente effekten på mennesker, så var det urettmessig å sette virksomheten i gang. I hvert fall uten å ordne med informert samtykke og en forsikringsordning.

Når det gjelder den operasjonelle risikoen, visste staten hvordan man skulle sikre dykkerne, uten at dette ble gjort.

Staten bestrider at den visste om senskaderisikoen. Den som påfører noen en personskade, i den tro at skaden ikke skal gi varige men, må bære den erstatningsrettslige risikoen dersom han tar feil. På lignende måte bestrider staten at den visste om risikoen for PTSD. At personer kan få både fysiske og psykiske skader av å bli utsatt for traumatiske opplevelser, har man alltid visst. At diagnosen blir en annen en den man hadde grunn til å tro, kan ikke spille noen rolle.

I tillegg til anførselene fra Kleppe, Jørgensen og Muledal anføres for det første at grunnlovens § 105 får anvendelse. Dykkernes sikkerhet og helse er avgitt til statens bruk. Det er uvesentlig om en kaller det rørlig eller urørlig eiendom. Dykkerne skal ha full erstatning.

Det anføres at sjømannsloven ikke gav tilstrekkelig beskyttelse for dykkerne og ikke kunne erstatte arbeidsmiljøloven. Etter sjømannsloven er det kapteinen som har siste ordet. Kaptein og mannskap er i samme båt, men det er ikke kaptein og dykker. Dessuten har sjømannsloven også vært systematisk brutt. Det vises i den forbindelse til at det var mangel på hyperbare livbåter.

Det anføres at Kvakksalverloven § 7 er overtrådt. Statens bebreides for å ha satt i system at de som fikk trykkfallsyke, skulle behandles av andre enn leger.

Det anføres at Høyesterett har kommet til erstatningsansvar for staten både i anledning forsømmelser ved forvaltning, ansvar som kontrahent eller lovgiver. Det vises til Rt 1967 s 697 (Lierdommen) der Høyesterett kom til at kommunen var ansvarlig for manglende instruksjon og kontroll. Det vises til Rt 1992 s 453 (Furunkulosedommen), hvor Høyesterett dømte staten til erstatningsplikt for forsømmelse innenfor den utøvende makt. Det vises til Rt 2005 s 1365 (Finanger II), hvor Høyesterett fastslår statens erstatningsplikt for forsømmelser som lovgiver. Forutsetningen om erstatningsansvar er like stor i EMK som i EØS loven. En kaotisk og uoversiktlig situasjon er en unnskyldning, men kan ikke fritta for ansvar.

Vilnes støtter seg i tillegg fullt ut til det som er anført av Kleppe, Muledal og Jørgensen

2. Konvensjonsbrudd

Vilnes slutter seg i all hovedsak til anførselene som er fremsatt av Kleppe, Muledal og Jørgensen i anledning deres påstand konvensjonsbrudd.

Det anføres at det ikke er dekkende å anse menneskerettsbruddene som subsidiært erstatningsgrunnlag, ettersom menneskerettsbruddene i tillegg til å være eget erstatningsgrunnlag også er en del av helhetsvurderingen i tilknytning til spørsmålet om objektivt og subjektivt ansvar.

Vilnes har ikke utført testdykk, men det anføres at flere - og muligens samtlige - av dykkene som Vilnes har gjennomført, likevel i realiteten er å anse som vitenskapelige eksperimenter.

Det anføres at Staten har begått brudd på sikringsplikten som staten er pålagt etter EMK artikkel 2 jf artikkel 1 og artikkel 3 jf artikkel 1. Videre vil Dag Vilnes anføre at Staten har brutt SP vedlegg 6 artikkel 6 jf artikkel 2 nr 2 og artikkel 7 jf artikkel 2 nr 2, samt ØSK vedlegg 4 artikkel 6 og artikkel 7.

I tillegg til de menneskerettsbrudd som er påberopt av Kleppe, Muledal og Jørgen, anføres at staten har utsatt saksøkerne for umenneskelig behandling og medisinske og /eller vitenskapelige eksperimenter i strid med EMK artikkel 3 jf artikkel 1 og SP vedlegg 6 artikkel 7 jf artikkel 2 nr 2.

Det anføres også at det foreligger brudd på forbud mot diskriminering jfr. EMK artikkel 14 jf artikkel 1, ØSK artikkel 2 og SP artikkel 2

3. Objektivt ansvar

Det bestrides at staten ikke er rett saksøkt. Rett saksøkt er enhver som har truffet et valg/utført en handling eller unnlattelse som er en betingelse for skaden. Staten er skadevolder etter helt vanlig årsakslære.

Statens beslutning om oljeutvinning forutsatte dykking. Dette i seg selv er tilstrekkelig til å konstatere tilknytningen mellom staten og den skadevoldende virksomhet.

Når det gjelder tilknytningen, var statens eierskap til sokkelen en nødvendig forutsetning for at oljeutvinningen kom i gang. Den helt grunnleggende tanke bak det objektive ansvaret i norsk rett er at den som er nærmest til å bære risikoen for det som faktisk utløste skaden, skal bære denne risikoen.

Det vises til at staten eide oljen og gassen som var årsaken til at dykkerne ble satt i den fare som de ble. Staten eide grunnen som dykkerne arbeidet på. Staten ga operatører utvinningstillatelser og satte eller unnlot å sette sikkerhetsvilkår for disse. Staten satte også bevisst vesentlig lavere sikkerhetskrav enn operatørene selv. Staten var lovgiver. Staten var kontroll- og tilsynsmyndighet, og Staten hadde gjort seg avhengig av den økonomiske gevinsten ved oljeutvinningen. Staten tjente penger på oljen og gassen.

Vilnes mener derfor at staten er nærmest til å bære risikoen for de omfattende skadene som dykkerne er påført etter å ha utført dykkeoppdragene i Nordsjøen.

Dykkevirksomheten må utgjøre en fare som overstiger "dagliglivets risiko" (typisk og ekstraordinær). Det er risikoen ved virksomheten som er i fokus. Det er ingen tvil om at dykkingen i Nordsjøen er "typisk" og "særegen" og overstiger dagliglivets risiko.

Staten visste hele tiden at nordsjødykkingen kunne føre til at dykkerne ble skadet, at dykkingen blant annet førte til trykkfallssyke I og II, besvimelser, avdrift, gasskutt, psykiske stresspåkjenninger og skadevirkninger etter "stille bobler" som satte seg fast i blodårer og lagde propper.

Det vises til Rt. 1905, s 715 (Vannledningsdommen). Høyesterett kom til at kommunen var erstatningsansvarlig selv om den ikke hadde utvist uaktsomhet eller uforsiktighet. Videre ble kommunen idømt objektivt ansvar selv om det ikke var snakk om en "farlig bedrift", og kommunen ble også holdt ansvarlig på objektivt grunnlag selv om det ikke forelå et kontraktsforhold mellom kommunen og den skadelidte. Rørsystemene på havbunnen i Nordsjøen har en vesentlige høyere iboende skaderisiko enn en rørledning på land. Risikoen for at dykkerne blir skadet i forbindelse med dykkearbeidene er like særegen som at en vannledning skal sprekke og påføre omkringliggende eiendom skader. En særegen egenskap ved rørledningen i seg selv, nemlig dens beliggenhet, skaper den uunngåelige delen av dykkerisikoen.

Etter vannledningsdommen har utviklingen gått i retning av å utvide det objektive ansvaret. Det vises til Rt. 1991 side 1303 (Gulvlukedommen) som viser at det er en lav terskel for det objektive ansvaret i norsk rett.

Det er ikke avgjørende om dykkerselskapenes opptreden er et element i skadeforløpet og til og med et vesentlig element. Staten har tilrettelagt for *muligheten* for at arbeidsmiljøet til dykkerne ble nedprioritert av alle aktørene i dykkemarkedet.

Høyesterett la i Gulvlukedommen ansvaret på den som hadde lagt til rette for og på den måten var årsak til at noen kunne ha muligheten til å åpne luken. I nærværende sak har staten ved ikke å vedta regler, og ved ikke å sørge for kontroll og tilsyn med dykkerne, lagt til rette for at dykkeselskapene og/eller operatørene i en konkurransesituasjon ikke brukte nok ressurser på å sikre dykkerne et forsvarlig arbeidsmiljø. Staten aksepterte den uforsvarlige driften og behandlingen av dykkerne. Skaderisikoen for dykkerne knyttet seg til organiseringen og reguleringen av dykkevirksomheten. Riktig organisering og regulering ville ha redusert skaderisikoen. Skaderisikoen er i vår sak betydelig høyere enn i Gulvlukedommen. Dykkerne skulle ha vært vernet mot den ekstraordinære risikoen som *den uregulerte* dykkingen utgjorde.

Staten som initiativtaker må etter dette erstatte de skadene som det ikke var mulig å sikre seg mot.

Det vises også til Rt 1988 side 1003 (Kabelfergedommen). Det behøver ikke foreligge et direkte arbeidsforhold eller oppdragsforhold mellom dykkerne og staten for at staten skal være ansvarlig på objektive grunnlag – det er nok at staten har satt i gang virksomheten uten å følge denne opp. Staten satte i gang olje- og gassvirksomheten og med dette dykkingen. Staten har innrømmet å ha en meget sentral rolle i dykkevirksomheten – blant annet ved å være regelgiver, kontrollør, veileder, rapporteringsorgan og være involvert i forskning. Kabelfergedommen viser at det skal lite til for at tilknytningskravet skal være oppfylt. Det avgjørende er at staten satte virksomheten i gang og lot den fortsette uten å følge opp med regler for å beskytte dykkernes liv og helse.

Risiko for skader og ulykker er større enn ved Kabelferjedommen. Staten kunne ha sikret virksomheten bedre, f.eks ved tryggere dekompresjonstabeller, og staten må ta ansvaret for dette.

Reelle hensyn tilsier også at det foreligger et objektive erstatningsansvar.

Staten kan pulverisere tapet gjennom forsikringsordninger og til rettighetshavere og operatører.

Staten har hatt *mulighet* til og *har* faktisk også forsikret seg i form av å være selvassurandør gjennom et eget petroleumsforsikringsfond.

En erstatningsplikt for staten fordeles på alle som tjener på oljeeventyret, slik at det i praksis ikke kommer til å merkes for noen.

For staten vil det være helt naturlig å kalkulere skadene som en del av driftskostnadene ved utvinningen av olje og gass og således som en del av prisen på det man leverer. Kostnaden blir plassert der den egentlig skal være, på hele det norske samfunnet.

Den enkelte dykker og deres nærmeste har ofret sin helse og sine liv, og det er ikke riktig at de må bære tapet alene. Staten har til nå høstet fruktene (olje og gass), og det er på tide at staten også betaler det som det har kostet å bære disse fram. Hensynet til generell rettferdighet tilsier det samme.

Prinsippet blir at en virksomhet som staten setter i gang *og* som gjør Staten rik *og* som skader de som er ansatt i virksomheten, bør Staten være objektive erstatningsansvarlig for. Det er en god regel.

Tanker om rettferdighet hører nært sammen med tankene om pulverisering og driftskostnad.

Å sette i gang olje- og gassutvinning, og dermed dykkingen, var i samfunnets og hele landets interesse. Den riktige løsningen er at samfunnet som helhet bærer kostnadene, og ikke hver enkelt skadelidt alene.

II. ÅRSÅKSSAMMENHENG

Forsømmelsene har resultert i konkrete farer og påkjenninger for Vilnes både i form av farer og påkjenninger som Vilnes har hatt grunn til å frykte som følge av at han kjente til den generelle uforvarsligheten i bransjen, og farer og påkjenninger som Vilnes som en følge av uforvarsligheten har vært direkte utsatt for selv.

Da Vilnes gikk inn i yrket manglet han bevissthet om hva yrket innebar med de overraskelsene, frustrasjonene og misforståelsene dette medførte.

Vilnes opplevde manglende kompetanse hos både seg selv, kollegaene og lederne, dårlige holdninger til sikkerhet i bransjen, respektløs behandling og arrogant avvisning ved påpekning av tekniske feil, smerter eller farer, samt liten vilje til å gjenansette dykkere som klaget. Videre opplevde han en maktstruktur som satte dykkerne i fare, blant annet ved at de var prisgitt beslutningstakere utenfor risikozonen, som i sin tur ble evaluert etter grad av utvist "samarbeidsvilje" oppover i systemet og sin "handlekraft" nedover i systemet – det vil si overfor dykkerne. Det var dårlig eller ingen tilrettelegging, planlegging og organisering av farlig arbeid, og det var manglende sikkerhetsopplæring.

Vilnes opplevde sviktende kontroll fra Oljedirektoratet og sviktende oppfølging etter avdekking av sikkerhetssvikt. Videre ble det avslørt at fremstående ansatte i Oljedirektoratet drev "butikk i butikken". Det var også sviktende oppfølging fra politiet og påtalemyndigheten.

Vilnes ble også løpende utsatt for et miljø som bør betegnes som tortur. Det vises til at det var kombinasjoner av trykk, temperatur og luftfuktighet som ga umenneskelige forhold både i vannet og i kammersystemet. Det forelå en generell infeksjonsfare som ble forsterket av dårlig opplæring og organisering, og som også ga seg utslag i hyppige infeksjoner både hos ham selv og kollegaer. Det ble benyttet lite kjente legemidler for å begrense infeksjonene. Dykkerne opplevde varig støyplage, noe som ikke er bra for hørselen, og som skaper frustrasjon og ødelegger søvnen. De fikk brannsåre som følge av for mye varmtvann i dykkerdrakten, og nedkjøling som følge av for lite varmtvann i dykkerdrakten. Det ble ikke gjennomført nattstopp under dekompressjonen. Dykkerne opplevde utmattelse og dårlig konsentrasjon som følge av det utmattende og konsentrasjonsdpende miljøet i dykkesystemet, kombinert med brudd på arbeidstidsbestemmelsene. Dykkerne risikerte også at forurenset og til dels giftig slam kom inn i dykkesystemet.

Alle disse farene og påkjenningene har Vilnes vært direkte utsatt for selv. Mange av dem har han naturligvis *i tillegg* også hørt om at andre dykkere har opplevd, hvilket i seg selv representerer en psykisk påkjenning.

Farene og påkjenningene har påført Vilnes nedsatt hørsel, øresus, ryggmargsskade, encephalopati og PTSD.

Skadene har medført tapt arbeidsinntekt og tapt fremtidig arbeidsinntekt, samt kostnader, fremtidige kostnader og krav på oppreisning for ikke-økonomisk skade.

Det bestrides at de uaktsomme forsømmelser i forbindelse med Tender Komet ikke har betydning fordi skaden er satt til før 1978. Det trygderettslige skadetidspunktet er rettskraftig satt til 1985.

Hjerneskadene hevdes å skyldes bends i 1977. Det som er avgjørende for å konstatere årsakssammenheng, er at en ved sin forsømmelse skaper risiko for skade. Det må her være dykkingen generelt som er avgjørende.

Det anføres at en eventuell tvil må gå utover staten. Staten må ha bevisbyrden for sin anførsel om at det er en annen skadeårsak enn dykkingen som har medført den skaden Vilnes har. For eksempel har Staten også dykkerloggene.

I denne saken har staten handlingsvalg dels vært en utløsende betingelse, dels en nødvendig betingelse.

Dykking har årsaksevne til personskade, og Vilnes er skadd.

Det vises Rt 1992 s 64 (P-pilledom II). Dommen klarlegger det rettslige kravet til årsakssammenheng på en måte som kan generaliseres. Når en skade er sannsynlig og alvorlig, selv om den er sjelden, er den en driftsrisiko som medfører ansvar.

Det foreligger adekvat årsakssammenheng i forhold til det objektive ansvarsgrunnlaget ved at det er mer enn 50% sannsynlig at dykkingen – slik den faktisk ble organisert og utført på norsk sokkel – i samvirke med andre faktorer hadde årsaksevne til de skadene som Vilnes har.

Årsakssammenhengen er også uansett slått fast i legeattester.

III. ERSTATNINGSUTMÅLINGEN

Det er trygderettslig konkludert med 100% uførhet for Vilnes.

1. Lidt inntektstap

Vilnes' prinsipale syn på lidt inntektstap er at lønnsstatistikkene fra skadetidspunktet og frem til i dag ikke gir et fullstendig bilde. Den samme uaktsomheten som har ødelagt sikkerheten, har også presset dykkernes lønninger ned. Synspunktet er dermed at det er inntekt uten denne uaktsomheten som er relevant.

I 2006 gjorde lønnsstatistikken for dykkerne et stort hopp, i det lønningene økte med rundt 300 000. Det kan være en følge av at det endelig er blitt klart for alle hvor risikofyllt det er å dykke. Denne risikoen skulle alle arbeidssøkere vært gjort oppmerksomme på helt fra begynnelsen. Som en alternativ beregning er det derfor simulert hva lønningene skulle ha vært fra og med 1979 for å kunne ende på 2006-nivå med en jevn årlig økning i takt med den statistisk observerbare lønnsveksten i Norge.

Lønnshoppet fra 2005 til 2006 er altså fordelt på de forutgående årene.

Dette er et skjønsmessig uttrykk for den inntekten som Vilnes ville ha hatt uten skadene og uten den uaktsomheten som førte til både skadene og den forsømte informasjonen til arbeidsmarkedet.

Vilnes' subsidiære syn på dette punkt er at det kreves lidt inntektstap basert på den standardiserte oppstillingen over inntektsdifferanse som er beskrevet ovenfor.

Inntektsbortfall i perioden mellom 1978 og 1983 er *før* det endelige skadetidspunktet, men åpenbart *etter* at Vilnes hadde *begynt* å bli påført skader. Han hadde for eksempel hatt trykkfallsyke før dette. Vilnes har forgjeves gitt uttrykk for overfor trygdemyndighetene at han ikke følte seg uskadd i disse mellomliggende årene. Det er rettskraftig fastsatt av trygderetten at den skadegjørende påvirkningen varte til 1985.

Med de sammensatte og samvirkende senskadene som Vilnes har, er det derfor ikke mulig å bevise formelt hvor langt disse skadene hadde utviklet seg i perioden fra 1979 til 1983. Fra 1983 satte Oljedirektoratet prikken over i-en med den behandlingen av Vilnes som da fant sted.

Encephalopati gir seg utslag i konsentrasjons og temperamentsproblemer. Både dette og begynnende PTSD, samt andre diffuse plager i sin begynnelse, kan ha bidratt til vanskeligheter med å arbeide og samarbeide profesjonelt. Det kan også være en forklaring på at det ikke ble noen inntekter. Av denne grunn er tapene for perioden 1979-1983 tatt med i den maskinelle erstatningsberegningen, selv om de gjelder perioden før skadetidspunktet.

Skadetidspunktet er det tidspunktet da den skadelige påvirkningen var fullført. Dette utelukker ikke at det kan ha foreligget en mindre skade allerede tidligere. Det anføres dermed at også disse tapene er forårsaket av skadene.

Det kreves prinsipalt kr. 17.492.611 i lidt inntektstap og kr. 9 642 359 i renter. Subsidiært kr. 14.110.026 i lidt inntektstap og kr. 7.824.584 i renter. Renter kreves i begge tilfelle med en rentesats på morarentenivå.

2. Fremtidig inntektstap

Ved beregning av det fremtidige inntektstapet er differansen mellom lønnsnivået for 2006 og uføretrygden benyttet som årlig tap.

Det kreves kr. 4.472.092 i fremtidig inntektstap og kr. 1.203 389 i skatteulempe.

3. Påførte kostnader

Påførte kostnader er krevd erstattet med 4000 kr. Dette gjelder reise og opphold i forbindelse med undersøkelse på Haukeland sykehus, samt videre undersøkelser hos psykiater.

4. Fremtidige kostnader

Fremtidige kostnader kreves erstattet med et skjønnsmessig beløp på 350 000 kr. Det er i underkant av 17 000 kr per år i 21 år. Beløpet er skjønnsmessig og er ment å dekke utgifter til hjelp og assistanse av forskjellig slag, samt lege- og behandlingsutgifter. Det er også tatt hensyn til at Vilnes har mistet mye av muligheten til å spare utgifter ved egeninnsats i form av vedlikehold av hus og hjem og hage og bil osv.

Det antas også at han forventes å miste stadig mer av denne evnen, og at han samtidig kommer til å trenge mer behandling og oppfølging.

5. Menerstatning

Menerstatning er beregnet på grunnlag av en medisinsk invaliditet på 59%. Den medisinske invaliditeten fordeler seg med 25% på fysiske skader, dvs. 20% på encephalopati og 5% på nedsatt hørsel, og 34% på psykiske skader i form av PTSD. Tidligere mottatt menerstatning må trekkes fra det maskinelt beregnede beløpet.

Menerstatning kreves med kr. 476.235,-.

6. Oppreisning

Det kreves oppreisning med kr 200 000 for en årrekke med fysisk og psykisk lidelse. Vilnes er fullstendig klar over at så høye beløp vanligvis er forbeholdt de verste drapssakene. Men det er også et prinsipp at det skal legges vekt på skadevolderens økonomi. Staten har god økonomi og sterk økonomisk betalingsevne. Fremfor alt vil Vilnes også fremheve det som er unikt ved saken. Nemlig at det er sammenheng mellom skadevolderens økonomi og det som skadelidte har vært utsatt for. Staten har jo tjent det vesentlige av sine penger i forbindelse med at Vilnes ble utsatt for umenneskelig behandling.

Totalt kreves prinsipalt erstatning med kr. 33.860.158 og subsidiært med kr. 28.659.798. I begge tilfeller kreves i tillegg oppreisning med kr. 200.000,-.

Etter dette nedlegges følgende

P å s t a n d :

1. Staten v/arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 14 dager etter dommens forkynnelse å betale erstatning til Dag Vilnes etter rettens skjønn, dog begrenset oppad til kr 40 millioner med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.
2. Staten v/arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 14 dager etter dommens forkynnelse å betale sakens omkostninger, med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer.

Adv. Saue har på vegne av staten i det vesentlige anført følgende:

I. KONVENSJONSBRUDD.

1. Generelt om konvensjonene

Norsk rett bygger på det dualistiske prinsipp, jfr. Rt 2000/1811(Finanger I). Folkeretten og nasjonal rett er to separate pilarer. En traktat må gjennomføres ved lovgivning og har ikke direkte lovs kraft.

Som nasjonale lovregler gjennom menneskerettighetsloven § 3 har EMK/SP/ØSK ikke tilbakevirkende kraft som materielle rettsregler. Grl § 110c er fra 1994 og Menneskerettighetsloven er fra 1999.

Da står en tilbake med presumsjonsprinsippet, nemlig at det foreligger en alminnelig presumpsjon for at norsk rett er i samsvar med et lands folkerettslige prinsipper. Det vises til Rt. 1994/1244 (Kvinnefengselsaken).

Norske domstoler bør ikke være like dynamiske i sin fortolkning av EMK som EMD er. Det vises til Rt 2000/996 (Bøhler – dommen). Innholdet av EMKs ulike artikler vil bevege seg over tid. Denne domstol skal ikke legge til grunn en dynamisk tolkning av EMK. En må tolke EMK i henhold til det området en er på, og det må bestemmes hva som var gjeldende konvensjonsrett på det tidspunkt saken gjelder.

EMDs tolking av EMK bør ikke gis tilbakevirkende kraft. Det vises til Rt 2003/359, hvor Høyesterett uttalte at der en rettsoppfatning hos EMD fremstår som et resultat av en samfunnsutvikling, og hvor en tilbakevirkning vil gripe sterkt inn i tredjepersons rettigheter og plikter, så settes det grenser for tilbakevirkning.

Erstatningskrav som "effektivt rettsmiddel" etter EMK artikkel 13 er ikke aktuelt som særlig tema der det utmåles erstatning i en ordinær erstatningssak om samme forhold. Erstatningskrav som effektivt rettsmiddel er bare tema der det ikke blir utmålt erstatning etter internrettslige erstatningsregler.

2. Retslig interesse

Når det gjelder kravet om fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd, jfr. EMK artikkel 13, er dette krevd av Jørgensen, Muledal og Kleppe, men ikke av Vilnes. Tvistemålsloven § 54 åpner ikke for fastsettelsessøksmål i denne saken, det vises til Rt. 2003/301 (Kvinnefengselsaken).

Artikkel 13 gir rett til prøvelse, men avgjør ikke hvordan resultatet skal komme til uttrykk, jfr. Rt 1994/1244. Den tvilen som oppstod i Kvinnefengselsaken er avklart for de tilfeller der det ikke er et erstatningskrav som foranlediger domstolenes prøvelse, jfr. Rt. 2003/301-

Det er ikke krav om noe annet enn en prejudusiell prøvelse fra rettens side.

3. EMK art 2, jf. art 1, og SP art 6 nr 1, jf. art 2 nr. 1 (retten til liv)

Saksøkerne gjør her gjeldende at staten ikke bare har en plikt til å hindre at liv går tapt, men også plikt for å hindre at liv blir satt i en uheldig risikosituasjonen slik at liv kan gå tapt. Den tradisjonelle tilnærming til EMK artikkel 2 er at staten ikke selv skal ta liv, at staten skal ha straffelovgivning som kriminaliserer drap, og at staten skal etterforske og påtale drap.

LCB v United Kingdom i 1998 står som eksempel på EMK som "a living instrument". Dommen gir ingen nærmere angivelse på den konkrete rettsnorm for statens handleplikt. Det gjør heller ikke Lopez Ostra v Spain fra 1994 eller Guerra v Italy fra 1998 som begge gjelder artikkel 8 på miljørettens område.

Rettsnormen i tilknytning statens positive plikt til å beskytte retten til liv er på prinsipielt grunnlag nedfelt i Osman v United Kingdom fra 1998. Også EMD anerkjenner at tilgjengelig kunnskap setter grensen for handleplikten, jfr. LCB v United Kingdom.

Ingen EMD-avgjørelser er påvist i tilknytning til arbeidsrett, som i relasjon til EMK kan ha et element av aksept av iverende yrkesrisiko, som for eksempel politiyrket, brannmenn,

vektene mv. Det vises til forbeholdet i Bøhlerdommen Rt 2000/996. Dagens syn på regulering, kontroll og tilsyn har begrenset overføringsverdi til forholdene på 1970- og 1980 tallet.

Når det gjelder lovkravet i EMK artikkel 2, anføres at Staten har oppfylt dette.

4. ØSK art 7 b (trygge og sunne arbeidsforhold)

Det gjøres gjeldende fra samtlige saksøkere at det foreligger brudd på ØSK artikkel 7 litra b (trygge og sunne arbeidsforhold). Staten har ikke noen umiddelbar gjennomføringsplikt etter ØSK artikkel 2 nr 1. ØSK artikkel 2 nr 1 gjelder politiske målsetninger, jfr. "gradvis blir gjennomført"

ØSK har ingen bestemmelse lik EMK artikkel 13 og 41. ØSK artikkel 7 litra b) har ingen overføringsverdi til erstatningssaken

5. ØSK art 8 (retten til arbeid) og ØSK art 12 (helsestandard)

Vilnes anfører at det i tillegg foreligger brudd på ØSK artikkel 6 (retten til arbeid) og ØSK artikkel 12 (helsestandard). ØSK artikkel 6 og artikkel 12 er idealbestemmelser, ikke rettsregler, og kan ikke håndheves etter sitt innhold.

6. EMK art 3 jfr. art 1 og SP art 7, jfr. art 2 (vern mot umenneskelig behandling)

Denne anførselen oppfattes å være frafalt av Jørgensen, Muledal og Kleppe, men fastholdt av Vilnes. Vilnes sitt grunnlag synes å være at ethvert dykk i realiteten var et medisinsk eksperiment. Dette er åpenbart uholdbart.

7. EMK art 8, jf. art 1, og SP art 7, jf. art 2 nr. 2 (vern om privatlivet)

Det fundamentale i denne bestemmelsen er retten til å bo i sitt eget hjem. Vern om privatlivet har utviklet seg til en helsestandard gjennom nyere miljørettsavgjørelser fra EMD. Miljøsakene er eksempel på konvensjonen som et "living instrument". Det er ingen tilsvarende praksis knyttet til arbeidsrett. Arbeidsrett og miljørett er ikke uten videre sammenlignbart. Uansett vil normen også her bygge på uttalelser i Osman-dommen som inneholdt vurderinger både i relasjon til artikkel 2 og artikkel 3, hvor det tas hensyn til hva myndighetene visste eller burde om risiko for skade. Miljøsakene har uansett liten overføringsverdi til erstatningssaken

8. EMK art 14, jf. art 1 (diskrimineringsforbudet)

Denne anførselen er bare fremmet av Vilnes. Det er en åpenbar uholdbar anførsel at dykkerne er utsatt for diskriminering fordi arbeidsmiljøloven av 1977 unntok dykkere. Dykkerne var unntatt fordi de falt innenfor en annen lovgivning, nemlig sjøfartslovgivningen.

II. ARBEIDSGIVERANSVARET / ORGANANSVARET

Lovavdelingens uttalelse om arbeidsgiveransvaret i JDLOV-2003 –1724 vedrørende Lossiuskommisjonens rapport om pionerdykkerne i Nordsjøen pkt. 5, gjøres til Statens anførsler.

Fra uttalelsen pkt. 5.2 hitsettes:

Skal staten bli erstatningsansvarlig etter skl. §2-1 nr. 1, forutsetter det at noen av statens tjenestemenn har handlet uaktsomt ved utførelsen av statens oppgaver knyttet

til regulering og tilsyn med dykkevirksomheten i Nordsjøen. Det er likevel ikke nødvendig at det kan påvises uaktsomhet hos noen bestemt person som har handlet på statens vegne. Etter skl. §2-1 nr. 1 er arbeidsgiveren ansvarlig også for anonyme og kumulerte feil som er gjort av arbeidstakerne. Småfeil som hver for seg ikke kan medføre ansvar, kan derfor til sammen utgjøre et uaktsomt forhold, jf. [Ot.prp.nr.48 \(1965-1966\)](#) s. 79. Også feil begått i forskjellige organer i staten, f.eks. i departementene, Arbeidstilsynet og Oljedirektoratet, kan kumuleres på denne måten, så sant de knytter seg til samme saksforhold.

Ved vurderingen av om det foreligger uaktsomhet, skal man etter skl. §2-1 nr. 1 bl.a. ta hensyn til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til tjenesten, er tilsidesatt. Denne vurderingen blir påvirket av hvilke sider ved offentlig tjeneste det er tale om og kan også variere mellom forskjellige områder.

Selv om en skade kan føres tilbake til mangelfullt regelverk, er det etter Lovavdelingens syn en sikker regel i norsk rett at dette ikke kan gjøre det offentlige erstatningsansvarlig. Bare dersom det foreligger en klar rettsplikt til å gi de nødvendige regler, kan vurderingen tenkes å falle annerledes ut. Lovavdelingen kan ikke se at det foreligger opplysning om noen slik rettsplikt her.

Heller ikke mangel på egnet utdanningsopplegg vil etter Lovavdelingens mening normalt kunne medføre ansvar for det offentlige. Annerledes kan det stille seg hvis den undervisning som gis, er helt uforsvarlig svak i forhold til den alminnelige standard i utdanningsverket, eller hvis det offentlige i offentlig interesse rekrutterer utøver til virksomhet som de åpenbart ikke kan ventes å være kvalifisert for. Lovavdelingen kan for sin del ikke se at det foreligger tilstrekkelige opplysninger til å konstatere uaktsomhet på dette grunnlaget.

Utgangspunktet er videre at det offentlige ikke vil bli holdt ansvarlig for skade som skyldes at begrensete eller mangelfulle ressurser er stilt til det offentliges rådighet. Men de ressurser som blir stilt til rådighet, må utnyttes på forsvarlig måte. En sviktende organisering av offentlig virksomhet som vedvarer, trass i at en mer effektiv organisering ville ha forebygget skaden uten å medføre andre vesentlige ulemper, kan derfor gjøre at det anses å foreligge et uaktsomt forhold.

Svikt i selve tilsynet - f.eks. ved for begrensete undersøkelser og mangelfulle pålegg - kan henge sammen med at tilsynsorganet har fått for lite ressurser til rådighet. Dette vil etter Lovavdelingens syn neppe være tilstrekkelig til å medføre erstatningsansvar.

Erstatningsansvar kan være mer aktuelt dersom svikten skyldes uhensiktsmessig bruk at de tildelte ressurser eller uforsvarlig faglig inkompetanse hos tilsynet, særlig når svikten knytter seg til konkrete situasjoner, jf. bl.a. Knut Kaasen: Erstatningsrettslige konsekvenser av sikkerhetsmessig svikt under petroleumsvirksomhet (publisert i Marius nr. 95, 1984) punkt 3.64. Kaasen uttaler her bl.a.:

« En spesiell handleplikt kan i enkelte situasjoner foreligge i form av uttrykkelig direktiv, f.eks. fra det kompetente organ til dets inspektører om å gripe inn mot farlige situasjoner de blir oppmerksomme på. Men stort sett vil regelverket vedrørende sikkerhetsmessige forhold i petroleumsvirksomheten måtte oppfattes som uttrykk for forvaltningens kompetanse, ikke dens plikt (i tillegg pålegger reglene selvsagt

virksomhetsutøverne plikter). Selv om en spesiell handleplikt derfor oftest vanskelig kan forankres i en rent formell betraktning over foreliggende reguleringer, må det kunne hevdes at sikkerhetslovgivningens som system legger opp til en særskilt plikt for myndighetene til å handle når de blir oppmerksomme på fare. En klanderverdig overtredelse av denne plikten kan etter omstendighetene medføre erstatningsansvar for de skader som derved voldes. »

Dette gir etter vårt syn uttrykk for de samme synspunktene som følger av rettspraksis, for eksempel reisearrangørdommen ([Rt-1991-954](#)) og furunkulosedommen ([Rt-1992-453](#)) nevnt ovenfor, overført til petroleumssektoren.

Av betydning for vurderingen vil være hvilke plikter staten faktisk har påtatt seg med tanke på sikkerhetsregulering og tilsyn av dykkevirksomheten i Nordsjøen. Regelverk og tilsyn har vært endret flere ganger i løpet av den aktuelle tidsperioden. Staten har fra starten av sett det som viktig med aktiv statlig styring på petroleumssektoren, jf. f.eks. Kaasen: Sikkerhetsregulering i petroleumsvirksomheten, Oslo 1984, s. 7, der det heter:

« Det er ikke noe prinsipielt bemerkelsesverdig ved at industri/næringsvirksomhet må skje innen de rammer staten trekker opp. Det noe særpregede ved petroleumsvirksomheten i denne forbindelse er at den forutsetter et mer aktivt og kontinuerlig engasjement enn man finner på en rekke andre felter. Statens befatning med « sikkerhet og kontroll » er et element i dette engasjementet. »

På side 485 fortsetter Kaasen:

« Det må betraktes som et aksiom at staten skal engasjere seg i arbeidet for å skape sikkerhet i petroleumsvirksomheten. Prinsipielt kunne man riktignok tenke seg at disse spørsmålene helt ut ble overlatt til utøverne av virksomheten, uten at staten grep inn med virkemidler. Noe slikt ville imidlertid være politisk fullstendig uakseptabelt i Norge, og vel også i alle andre stater hvor petroleumsvirksomhet foregår til havs. »
Kommissjonen gjennomgår regelverket på sikkerhetsområdet i [NOU 2003:5](#) kapittel 5. Lovavdelingen antar at Arbeids- og administrasjonsdepartementet og Olje- og energidepartementet er nærmest til å vurdere i første omgang i hvilken utstrekning dette regelverket kan sies å medføre rettsplikter til å treffe ytterligere vedtak.

Det er etter Lovavdelingens syn i dag vanskelig å fastslå med sikkerhet om det er den mildere aktsomhetsnorm som må legges til grunn i forhold til tilsynet i petroleumssektoren. Det er likevel vår oppfatning at det skal en del til for å konstatere et slikt uaktsomt forhold som vil medføre erstatningsansvar, idet rettighetshaveren under enhver omstendighet må anses som hovedansvarlig, og tilsynet som en hjelp til å sikre at rettighetshaveren med underentreprenører opprettholder den ønskelige sikkerhetsstandard.

Dersom erstatningsansvar for staten likevel ikke kan utelukkes etter dette, vil det bero på en vurdering av de konkrete forhold - også bevismessig - om ansvar kan foreligge. Det er dessuten en forutsetning at det er årsakssammenheng mellom den uaktsomme opptreden og den inntrådte skaden. Disse konkrete vurderingene reiser spørsmål som Lovavdelingen ikke har naturlig grunnlag for å foreta. Vi bemerker likevel at vi har vanskelig for å se at kommisjonens utredning er tilstrekkelig til å fastslå noe rettslig ansvar for staten.

I tillegg til det som fremgår av lovavdelingen uttalelse tilføyes at når retten skal vurdere forsvarligheten av forvaltningshandlingene må retten se etter det normative grunnlaget for aktiviteten i lov, forskrifter mv. Det vises til Rt. 1992/453 (Furunkulosedommen). Tilsynets normative grunnlag fremgår av sikkerhetsforskriften av 1975 § 4, sikkerhetsforskriften av 1976 § 5 og Petroleumsloven § 45, jfr. kommenterutgaven s. 448. Det vises også til Kaasen: Sikkerhetsregulering i Petroleumsvirksomheten s. 258 flg.

Hvilken tilsynsfilosofi som foreligger med hensyn til nivå og intensitet kan variere med samfunnsutviklingen. Tilsynet med arbeidsmiljøet var opprinnelig et tradisjonsbestemt, teknisk og hendelsesbasert tilsyn. Også Oljedirektoratets tilsyn bygget i hovedsak på landbasert tilsynsfilosofi frem til skiftet ca 1978. Endringer er kommet gradvis i takt med samfunnsutviklingen.

Når det gjelder internkontroll (egenkontroll) og risikoorientering som basis for tilsynet, var Oljedirektoratet tidlig ute - også i internasjonal målestokk. Formelt var internkontroll fundamentet allerede i sikkerhetsforskriftene, jfr. sikkerhetsresolusjonen 1975 § 3 og sikkerhetsresolusjonen 1976 § 4 som senere ble nedfelt i petroleumsloven 1985 § 58. Det vises også til den midlertidige dykkerforskrift 1978 § 2.5.

Retten har til behandling et sammensatt vurderingstema der ikke målbare størrelser skal avveies mot hverandre. Dette har betydning for intensiteten i domstolskontrollen. Det vises til St. meld. nr.12: Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten. De krav som med rimelighet kan stilles til tjenesten, kan variere fra område til område. Retten må ha ta inn over seg at det ikke er den primært ansvarlige som er saksøkt.

Saksøktes egen yrkesrisiko, hva som her må aksepteres, må også kunne avgjøres fra det samfunn og de holdninger som forelå i den tid skaden oppstod. Det er åpenbart ikke grunnlag for streng norm.

Når det gjelder betydningen av skadelidtes egen yrkesrisiko, er dette et synspunkt som i det vesentlige forlatt i dag. Men synspunktet var virksomt på 70/80 tallet, jf. Rt 2001/1646. Det kan tenkes at tidligere oppfatninger av yrkesrisiko kan ha påvirket risikotenkning mv den gang. Skal saksøkeren komme i bedre erstatningsposisjon ved å vente med å ta utøksmål til samfunnsforholdene har endret seg? Fortiden kan ikke beskues med dagens holdninger.

Når det gjelder erstatningsansvar for anført mangelfulle bevilgninger, fremgår Stortingets frihet ved disponeringen av statens midler av grl. § 75. For at Stortinget skal bli erstatningsansvarlig for mangelfulle bevilgninger må det finnes en norm av samme rang. Grunnloven er lex-superior. Det vises til: Utkast til motiver til lov om Statens og kommunenes erstatningsansvar, avgitt i desember 1958 (Andersen-komiteens innstilling), s. 20 og Rt. 1970/95. Det er ingen erstatningsrettslig sensur av Stortingets mangelfulle bevilgninger. Tilsynsmyndigheten var prisgitt bevilgninger over statsbudsjettet, og Stortinget bandt tidligere midlene på en annen måte enn i dag.

Stortingets frihet ved lovgivningen fremgår av grl. § 75. Det vises til Andersen-komiteens innstilling s. 20, obiter i Rt 2005/1365 (Finnanger II) premiss 105, sml 28 og 42. Det er Stortingets konstitusjonelle ansvar å gi lov og delegere lovmyndighet. Det er opp til Stortinget, ikke domstolen, å kontrollere at den loven som gis, er innenfor de økonomiske

retningslinjer som Stortinget legger, og ikke blir utøvet på en måte som fører til urettferdighet og urimelighet.

Vurderingen av delegert lovgivning er også et konstitusjonelt spørsmål. Det er andre rammer for rettslig prøving av (delegert) lovgivningsmyndighet enn utøvelse av ordinær forvaltningsmyndighet, jfr. 1952/1098 (Hvaloljedommen). Dette gjelder også den erstatningsrettslige vurdering. Erstatningsansvar vil innebære en erstatningsrettslig sanksjonert plikt til å utøve lovgivningsmyndighet, hvilket er konstitusjonelt utelukket.

Når det gjelder arbeidstilsynets arbeid med å få laget dykkerforskrifter, bestrides det at dykkervirksomheten var uregulert.

Når det gjelder Oljedirektoratets revisjon av dykkerforskriften, har det ingen betydning om det forelå interessemotsetninger mellom dykkere og industri. Heller ikke har forholdet til sjøfartslovgivningen noen betydning. Det er opp til Stortinget å avveie de forskjellige interesser og se hen til en forsvarlighetsstandard. Erstatningsansvar vil også her innebære en erstatningsrettslig sanksjonert plikt til å utøve lovgivningsmyndighet, hvilket er konstitusjonelt utelukket

Arbeidsmiljøloven 1977 § 2 unntok lenge sjøfart fra loven. Bakgrunnen for dette lå i handelspolitiske vurderinger. Dette betydde ikke at det ikke forelå regulering av dykkernes arbeidsforhold om bord på skip. Det vises til forskrift om verneombud ombord på skip 1976, forskrift om sjømannslovens virkeområde 1980 og forskrift om arbeidstiden for dykkerpersonell 1981. Konstitusjonelt lå ballen hos Stortinget som lovgiver. Lossius-kommisjonens oppstilling av en kompetansestrid mellom forvaltningsorganer er følgelig erstatningsrettslig irrelevant.

Når det gjelder de rettskilder saksøkerne har påberopt seg, vises det for det første til at Rt 2005/1365 (Finanger II) angår anvendelse av *EØS-loven*. EMK-loven og Grl. § 110c har ikke tilbakevirkende kraft. De anført ansvarsbetingende forhold ligger i tid forut for vedtakelsen av Grl § 110c i 1994 og Menneskerettighetsloven i 1999. En står da igjen med presumsjonsprinsippet som bare sier noe om *tolkningen* av norsk rett - for øvrig gjelder det dualistiske prinsipp fullt ut, sml Finanger I.

Saksøkerne har anført at staten er erstatningsansvarlig for anførte unnlater som eier eller som konsesjonsmyndighet. Det synes som om det som reelt anføres, er at det skulle vært satt ytterligere vilkår ved konsesjonstildelingen, og i så fall er det det avtalerettslige forhold som fremheves. Det anføres fra statens side at det er staten som stat som har forvalteransvaret på vegne av samfunnet. Konsesjonsregimet er et offentligrettslig forvaltningsregime. Rettighetshaveren og hans kontraktører måtte underkaste seg sikkerhetsforskriften og annet generelt regelverk utferdiget med hjemmel i blant annet kontinentalsokkelloven. Noe mer kunne en ikke oppnå selv om det ble satt vilkår ved konsesjonstildelingen.

Det anføres fra saksøkerne at dykking har medført senvirkninger, og at staten hadde eller burde ha kunnskap om disse. De senvirkninger som anføres, er diffus hjerneskade og PTSD som resulterer i konsentrasjonssvikt og tiltaksløshet. Etter dr. Nylands forklaring var dette et nytt klinisk bilde da de kom over dette i 1999. En står overfor noe helt annet en umiddelbare resultater av trykkfallssyke.

Lossiuskommissjonen konkluderer med at senvirkningene er ny kunnskap. Det vises til at det var to leger med i kommisjonen. Saksøkernes bevisførsel for retten går på kjente utfall av trykkfallsyke, som er alvorlige nok, men som ikke er treffende for saksøkernes anførte plager.

Grunnen til at man ikke innså en reell mulighet for negative langtidsvirkninger antas å bygge på flere forhold. Blant annet kan nevnes oppfatningen av effekten av terapeutisk behandling av trykkfallsyke. Sondringen mellom trykkfallsyke type I og II kom til på et senere tidspunkt, og dykkerne jevnt over var yngre. Problemene viser seg når dykkerne blir eldre. Metningsdykking var en ny dykkemetode. Man trenger noen halvgamle dykkerne for å få viten om langtidsvirkninger.

Det mangler ikke på studier og konferanser. Det vises til Stavangerkonferansen 1983 og til FUDT-undersøkelsen i 1991 om pensjonsalder for dykkere. Rapporten forutsetter at dykkerne er fullt ut arbeidsføre i andre yrker, etter endt pensjonsalder som dykker.

Invalidiserende psykiske lidelser som følge av yrket som dykker, kan med rimelighet ikke forventes å ha vært en aktuell problemstilling på 1970 og 1980-tallet. Den teoretiske muligheten for et helsemessig problem som en ikke vet innholdet av eller årsaken til, gir i seg selv lite rom for handling fra tilsynsmyndigheten. Hvilke pålegg skulle utformes for å redusere muligheten for et problem en ikke kjenner innholdet av? Skulle man ha nektet dykking i det hele?

Dykkertabellene (metning), har det vært brukt mye tid på under hovedforhandlingen. Disse tabellene er meget sammensatte og beror både på matematikk og empiri. Det er for enkelt å snakke om konservative og raske tabeller ensidig knyttet opp mot tid. Arbeidstilsynets medvirkning til forsøk på å utvikle heliumstabeller på 1970-tallet gav dårlige resultater. Det vises til Lossius-kommisjonen side 74/75.

Sjøforsvarets dykkerlege Smith-Sivertsen påpekte i 1973 at det var vanskelig å evaluere dykkertabeller. En bredt sammensatt arbeidsgruppe uttalte seg om evalueringsmåten for tabeller i 1978. Det fremgår at Norge hadde begrenset ekspertise til å vurdere kompresjonstabellene og heller ikke muligheter til å teste tabeller som fremsettes for eventuell godkjenning. NOPEF med i arbeidsgruppen og NOPEF stilte seg bak arbeidsgruppens anbefalinger.

Det ble anbefalt en evalueringsmetode som Oljedirektoratet i prinsippet benyttet. Dr. Smith-Sivertsen arbeidet i Dykkerseksjonen da den ble opprettet. Det var legen som arbeidet med tabellene. Dykkerforskriftene la også et praktisk oppfølgingsansvar på den dykkerkyndige lege som entreprenørene skulle knyttet til seg, jfr. 1978-forskriften § 17 og 1991-forskriften kap. V.

Standardiseringsforsøket i 1985 viser at det blir for enkelt bare å si at nå skal en bruke konservative tabeller. Standardiseringen i 1990 ble sluttsteinen på en lang prosess. Det er ikke statistisk grunnlag for å si at standardiseringen har vært avgjørende for utviklingen i trykkfallsyke. Det vises til Lossiusrapportens s. 83 om utviklingen i trykkfallsyke i årene 1978-2006 og til Rapport fra dykkerdatabase (DSYS 2002) hvor forholdet mellom aktivetsnivå og trykkfallsyke fremgår.

Uansett må en se Oljedirektoratets aktivitet opp mot dykketabellene under to synsvinkler, både ut fra tilgjengelig kunnskapsnivå om skadevirkninger, herunder senvirkninger og den reduksjonen i trykkfallsyke som skjedde i perioden. Lossius-kommisjonen har ikke funnet grunn til å kritisere Oljedirektoratet for arbeidet med dykketabellene, sannsynligvis fordi det var fagkyndige medlemmer i kommisjonen.

Uansett hvordan en vurderer Oljedirektoratets praksis, så var resultatene gode. I alle fall hvis en også tar hensyn til den manglende kunnskapen om langtidsvirkninger.

Det bestrides at dispensasjonspraksis i Oljedirektoratet var uforsvarlig. Det var hjemmel for dispensasjon både for metningsperioden, jfr. 1978-forskriften § 4.0., for klokkeløp, jfr. 1978-forskriften § 4.04 og for umbilicalen, jfr. 1978-forskriften § 3.3.2 jf. § 1.3 første ledd. Dispensasjon kunne gis dersom det var nødvendig eller *rimelig*.

Det bestrides at dispensasjonspraksisen var uforsvarlig i forhold til sikkerheten. Det vises bl.a til Lossius-kommisjonen på side 88-81.

Intensiteten i Oljedirektoratets tilsynsvirksomhet og selve tilsynsfilosofien er kritisert av saksøkerne. Ansvar for sikkerhet og arbeidsmiljø ligger på operatørene og arbeidsgiverne. Det vises til Ongedals forklaring om at en ikke ved tilsyn kan føre kvalitet inn i industrien. Internkontrollmetoden er vel fundert i regelverket. Det bør utvises varsomhet med å overta operatørenes eget ansvar. En må dessuten se på betydningen for tilsynsarbeidet på sikt. Dykkeravdelingen leverte nemlig resultater. Det vises til Lossius-kommisjonen side 83

Det bestrides at Oljedirektoratet har tatt utenforliggende hensyn ved tilsynsvirksomheten. Anførsler om et generelt industrivennlig tilsyn kan ikke føre frem. Det vises til at Dykkeravdelingen oppnådde resultater i form av sterk reduksjon i skader i forhold til aktiviteten, jfr. Lossius-kommisjonen side 83.

Anførsler fra Vilnes om tilsidesettelse av hans interesser i Tender Comet-saken bestrides også. Det er ikke bevismessig dekning for at Oljedirektoratet kjente de tekniske manglene ved dykkersystemet på Tender Comet før Vilnes kom om bord. Det er ikke bevismessig dekning for at etterforskningen av straffesaken som Vilnes hadde reist mot personell tilknyttet 2W, ble trenert. Oljedirektoratets opptreden overfor Vilnes har vært korrekt.

Det bestrides også at Staten er erstatningsansvarlig for anført mangelfull organisering av (Arbeids)tilsynet. Det vises til vitnet Rossnes om bemanningen av teknisk avdeling. Styret prioriterte i 1973 nye stillinger til yrkeshygienikere fremfor økning av bemanningen av teknisk avdeling vedrørende dykking. Dette er en prioritering som er foretatt innenfor de økonomiske rammer som var tilgjengelige. Tilsynsfilosofien i Arbeidstilsynet var tradisjonell og hentet fra landbasert virksomhet, jfr. Lossiuskommisjonen side 76. Tilsynsfilosofien i Oljedirektoratet var på samme tid ikke så vesensforskjellig. Samfunnsutviklingen har medført en endring i tilsynsfilosofi, og Oljedirektoratet var tidlig ute med tilsyn gjennom rutiner for internkontroll. Arbeidstilsynet kan ikke lastes ut i fra de rammer tilsynet hadde og sett i lys av den tid man arbeidet i.

Når det gjelder anførselen om at Staten er erstatningsansvarlig for ikke å ha krevd at dykkerne var fast tilsatt i dykkerentreprenørselskapene, er det uklart om saksøkerne her mener dette et spørsmål om svikt ved den materielle lovgivningens innhold, eller svikt ved

den konkrete forvaltning av det foreliggende generelle regelverk. Uansett er kontraktørvirksomhet fullt tillatt, og anførslene reiser grunnleggende spørsmål om organiseringen av samfunnet. Disse spørsmålene er neppe egnet til regulering gjennom erstatningsreglene.

Det bestrides at forsøksdykkene (NUI/NUTEC og Onarheimsfjorden) kan medføre erstatningsansvar for Staten. NUI/NUTEC er et selvstendig rettssubjekt. Det var ikke noe statsorgan som var oppdragsgiver for testdykkene eller arbeidsgiver for de to saksøkerne. Tilsynsansvaret lå hos Arbeidstilsynet. Det var ingen regler i arbeidsmiljøloven om forhåndsgodkjenning av denne typen arbeid, eller krav om at arbeidstilsynet skal være til stede.

Det er anført at rekrutteringen av dykkere var utilfredsstillende fordi dykkerne ikke hadde nødvendig kompetanse. Det vises i den forbindelse til masseutstedelse av dykkersertifikater, og til at det tok tid å etablere en dykkerutdanning i Norge. Det er ingen plikt for staten å etablere en slik utdanning. Det er ikke dokumentert at såkalte masseutstedelser av dykkersertifikater har bidratt til at dykkingen er blitt mer risikofyllt.

Det bestrides at det ikke var tilfredsstillende hyperbare redningsmidler.

Det er åpenbart at Kvakksalverloven ikke har noe i denne saken å gjøre.

En står i dag der Lossiuskommisjonen stod. De forsøk som er gjort for å finne nye vinklinger, bringer ingensteds hen. Lovavdelingens sammenfatning av det subjektive erstatningsansvar er i tråd med gjeldende rett.

III. DET ULOVFESTEDE OBJEKTIVE RISIKOANSVARET

Gr1 § 105, som Vilnes har påberopt seg, er irrelevant.

Lovavdelingen har i sin uttalelse kommet til at de alminnelige grunnvilkår for det objektive erstatningsansvaret er oppfylt, men at Staten er feil ansvarssubjekt. Dette er i samsvar med det som er Statens anførsler på dette punkt.

I tillegg anføres at en ved vurderingen av om det foreligger grunnvilkår for objektivt erstatningsansvar, må ta hensyn til hvilken kunnskap som forelå om risikoen for mulige skadevirkninger. Det vises til Nygård: Skade og Ansvar 5. utg. s. 150 og Rt. 1973/1365 (Ubåtdommen) og Rt. 2001/1646 (KOLS-dommen). Samtidens oppfatning at arbeidstakers yrkesrisiko var at det ikke forelå objektivt erstatningsansvar der skaden lå innenfor det som måtte anses som arbeidstakerens normale yrkesrisiko. Det må stilles spørsmål ved om man kan projisere dagens krav til arbeidslivet ved bedømmelsen av krav som relaterer seg til samfunnsforhold som ligger langt tilbake i tid. Det kan man sannsynligvis ikke, jfr. Rt 2001/1646 (KOLS-dommen) og Rt. 2002/769.

Når det gjelder spørsmålet om staten er riktig ansvarssubjekt, står pulveriseringshensynet svakt i relasjon til staten. Det vises til Hagstrøm: Det offentlige erstatningsansvar s.175 og 176, hvor han avviser dette synspunktet. Rt 1991/1303 (Gulvlukedommen) og Rt 1988/1003 (Kabelfergedommen) angår ikke drøftelse av ansvarssubjekter. Pulverisering-

og forsikringshensynet støtter opp om at de primært ansvarlige er rettighetshaverne og arbeidsgiverne, ikke staten. Hvor mye penger som flyter til staten som samfunn, har ingen betydning

III. SKADE, ÅRSAKSAMMENHENG OG UTMÅLING

1. Generelt

Saksøkerne har bevisbyrden for samtlige forhold som skal underbygge det erstatningskrav som er reist mot staten. Saksøkernes utlegninger om bevisbyrden rimer lite med rettskildematerialet som påberopes, jfr. Rt 2001/320.

Staten har i dag ikke bevismessig grunnlag for å anføre at saksøkerne ikke er arbeidsuføre. Staten tar forbehold om å bestride diagnosene på et senere tidspunkt i rettsprosessen.

Det bestrides imidlertid at arbeidsuførheten kan tilbakeføres til forhold som staten i tilfelle hefter for. Staten har ikke fått innsyn i helseopplysninger i forkant av hovedforhandlingen. Dette får betydning for Statens reelle mulighet for kontradiksjon.

Det gjøres videre gjeldende at det ikke er bevismessig dekning for at forhold som staten i tilfelle hefter for, hadde materialisert seg som en invalidiserende helseplage på det tidspunktet de sluttet å dykke. Det er ikke årsakssammenheng mellom de forhold staten hefter for og det at dykkerne måtte slutte å dykke.

Dette gjelder i særlig grad Vilnes, Kleppe og Jørgensen. Disse har arbeidet i mange år etter at de sluttet å dykke. Plagene er diagnostisert som senvirkninger, og det er intet bevismessig grunnlag for at det er forhold som staten hefter for, som ledet til endret yrkesvalg. Dette har betydningen for beregningen av såvel lidt tap i erverv som tap i fremtidig erverv. Hva særlig gjelder Muledal, avhenger løsningen på årsaken til at han fikk KOLS.

Hva særlig gjelder Kleppe og hans uttrede av yrket som dykkeleder, skyldes dette etter hans egen forklaring arbeidsforholdene i selskapet etter sammenslåingen med Comex, samt konflikter med kollegaer etter overføringen til Amethyst. Hans anførte helseproblemer materialiserte seg først etter at han hadde omskolert seg til fiskehandler.

Det er saksøkerne som må sannsynliggjøre at det var dykkingen som medførte at de sluttet å dykke. Dette har betydning for på hvilket tidspunkt forhold staten anføres å hefte for, bevismessig kan legges til grunn å ha materialisert seg om invalidiserende. Etter statens syn skjedde dette først etter at Kleppe sluttet som dykkeleder. Inntektsnivået i en erstatningsberegning må da bygge på hva han ville ha tjent som fiskehandler på Minde i Bergen.

Når det gjelder Muledals lungefunksjon og forholdet til testdykk på NUTEC, er det vanskelig å få tak i hva Muledal egentlig mener Statens ansvar overfor ham bygger på. Han har ikke noen diffus hjerneskade. Han har ikke psykiske problemer, men har mistet helsesertifikatet som følge av KOLS.

I tilfelle ansvar, må årsaken til samtliges helseproblemer knyttes til nettopp de forhold som statens hefter for erstatningsrettslig. Det vesentlige bidraget til KOLS må være testdykket,

og det bærer ikke statens ansvar for. Jfr. Rt. 2001/320 (Anne-Lene Li-dommen). Retten må etablere en årsaksfaktor. Har ikke alltid gått over klokkeløp på 8 timer, har ikke jevnt over hatt metningsperioder på 24 dager.

2. Jørgensen

Det bestrides at forhold som staten i tilfelle hefter for, hadde materialisert seg som invalidiserende da Jørgensen sluttet å dykke i 1987. Erstatningsberegningen skal da ikke på noen måte bygge på inntekt som dykker. Markedsforholdene var uansett slik at det ikke er sannsynlig at Jørgensen ville ha hatt arbeid som dykker eller dykkeleder etter 1990. Det bestrides at forhold som staten i tilfelle hefter for, hadde materialisert seg som invalidiserende for inntektsevnen noe særlig før han ble sykemeldt i 2000.

Det er dermed ikke grunnlag for å si at han uten skaden ville hatt en inntekt som dykker eller dykkeleder.

3. Kleppe

Det bestrides at forhold som staten i tilfelle hefter for, hadde materialisert seg som invalidiserende da Kleppe sluttet å dykke 1986. Erstatningsberegningen skal da ikke på noen måte bygge på inntekt som dykker. Det bestrides at forhold som staten i tilfelle hefter for, hadde materialisert seg som invalidiserende da han sluttet som dykkeleder i 1994. Erstatningsberegningen skal da ikke på noen måte bygge på inntekt som dykkeleder. Kleppes yrkesvalg etter avsluttet yrkesløp som dykkeleder var fiskehandler. Hans inntektstap må sees i forhold til forventet lønnsmessig avkastning av dette yrket.

4. Muledal

Det bestrides at Muledal ville ha fortsatt å dykke i en vesentlig periode om han ikke hadde mistet helsesertifikatet i 1989. Hans fartstid som nordsjødykker var da 10 år. Det var en stor prosentvis frafall fra yrket etter så lang tids virke. Det vises også til markedsutviklingen etter 1990. Erstatningsberegningen skal da ikke over en vesentlig tidsperiode bygge på inntekt som dykker. Det bestrides at han ville ha gått over fra dykking til dykkeledelse. Det vises også i den forbindelse til markedsutviklingen etter 1990. Et mer påregnelig karriereløp ville ha vært omskolering til ingeniør, slik han faktisk har gjort. Muledal er 50 % ervervsmessig ufør. Manglende utnyttelse av restarbeidsevne er ikke statens ansvar.

5. Vilnes

Det bestrides at forhold som staten i tilfelle hefter for, hadde materialisert seg da han sluttet å dykke i 1983. Erstatningsberegningen skal da ikke på noen måte bygge på inntekt som dykker. Det bestrides at forhold som staten i tilfelle hefter for, hadde materialisert seg vesentlig før han kom i kontakt med trygdemyndighetene i ca. 2000. Det anføres at Vilnes' anførte problemer i arbeidslivet skyldes personlighetstrekk som ikke kan tilbakeføres til senvirkninger av dykking. Vilnes har drevet med egne prosjekter i en årrekke, og han har attester som viser gode skussmål. Han har ikke hatt særlige inntekter i de årene han drev med egne prosjekter. Vilnes' oppreisningskrav har intet hold i gjeldende rett.

6. Renteberegning

Spørsmålet om renteberegning av erstatningskrav er behandlet i Rt. 2002/71. Det bestrides at saksøkerne har sannsynliggjort noe tap ved ikke å kunne disponere erstatningssummen fortløpende (lidt tap). Det er ikke sannsynliggjort at den ville blitt disponert på en måte som

ga avkastning. Staten har uansett ikke hatt kunnskap om saksøkernes tap for den vesentlige del av perioden, hvilket er et vesentlig mothensyn mot å tilkjenne rentetapserstatning.

Rentekrav er et ordinært erstatningskrav. Man må ha et tap. Man må ha puttet pengene i banken og gjort de rentebærende. Erstatningsbeløpet for de enkelte år er slik at de ville gått i det alminnelige sluk fordi det er så lite.

7. Fradrag

Det anføres at det skal foretas et krone-for-krone-fradrag for alle poster hvor det gjenstår uenighet. Det vises til at det er gitt ytelser fra Staten for forhold som knytter seg til samme forhold som nå kreves erstattet. Det må også gjelde "oppreisningen" på 200 000. Det foreligger uansett ikke en situasjon hvor en står overfor grov utaktsomhet eller orsett.

Når det gjelder Statoil-ordningen anføres at utbetalingen fra Statoil må ses under den synsvinkelen at den er å betrakte som et forutgående oppgjør fra en solidarisk forpliktet, noe som reduserer saksøkerens hovedstol overfor solidarisk ansvarlige.

Det bestrides at Loss of Licence ikke skal gå til fradrag.

Utbetalinger som saksøkerne har mottatt er skattefrie. Fradrag gjøres følgelig med brutto mottatt beløp.

Når det gjelder skatt på mottatt erstatning for lidt inntektstap, skal skattepåslaget gjøres etter at utmålingen er foretatt på lidt tap.

Det gjøres endelig gjeldende at fradragbeløpene først går til fradrag i posten erstatning for lidt tap, og at fradraget gjøres i akkumulerte beløp før skattepåslag. Er det noe igjen, gjøres fradrag i posten erstatning for tap i fremtidig erverv, også her i nettobeløpet. Eventuell skatt og skatteulempe beregnes deretter i det som måtte være igjen av postene etter at fradrag er gjort. Det henvises til skadelidtes objektive tapsbegrensningsplikt.

Etter dette nedlegges følgende

P å s t a n d :

Staten ved Arbeids- og inkluderingsdepartementet frifinnes

Staten ved Arbeids- og inkluderingsdepartementet tilkjennes erstatnings for sakens omkostninger med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.

Rettens bemerkninger

I. KONVENSJONSBRUDD.

1. Rettslig interesse

Retten vil først ta stilling til om saksøkerne har rettslig interesse i å få fastsettelsesdom for at det foreligger konvensjonsbrudd. Saksøkerne Jørgensen, Muledal og Kleppe har krevd fastsettelsesdom, mens Vilnes har anført konvensjonsbrudd som ett (av flere) grunnlag for erstatningsansvar for staten.

Det er nedlagt påstand om at staten har krenket de tre nevnte saksøkernes rett til liv i etter EMK artikkel 2 nr. 1 og SP artikkel 6. nr.1, rett til trygg og sunne arbeidsforhold etter ØSK artikkel 7 og rett til privatliv etter EMK artikkel 8 og SP artikkel 17. Staten har ikke nedlagt avvsningspåstand, men hevder den rett EMK art.13 gir til prøvelse ikke avgjør hvordan resultatet skal komme til uttrykk og at det er tilstrekkelig med en prejudisiell prøvelse fra domstolens side.

EMK art 13 lyder som følger: *Enhver hvis rettigheter og friheter fastlagt i denne konvensjonen blir krenket, skal ha en effektiv prøvningsrett ved en nasjonal myndighet uansett om krenkelsen er begått av personer som handler i offisiell egenskap.* SP art 2 nr. 3a) er likelydende.

Spørsmålet om avvsningskravet om fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd var oppe til behandling i Rt. 1994/1244 (Kvinnefengselsaken). Saken gjaldt en nederlandsk kvinne som ble varetektsfengsel og senere dømt og innsatt til soning for en narkotikaovertrødelse og som var gravid ved pågripelsen. Hun krevde fastsettelsesdom, jfr. tvml. § 54 for konvensjonsbrudd. Hun krevde også erstatning, men spørsmålet om fastsettelsesdom var utskilt til særskilt prosessuell prøvelse. Høyesterett delte seg i et flertall (3) og et mindretall (2). Flertallet uttaler på s. 1249:

”I den utstrekning en part har krav på domstolsprøvelse, behøver dette, slik jeg ser det ikke innebære en rett til å få spørsmålet prøvet i et fastsettelsessøksmål. Det kan som nevnt, ikke utledes av artikkel 13 at prøvelse av en påstand om menneskerettskrenkelse skal skje i en bestemt form. Bestemmelsen kan ikke under noen omstendighet gå lenger enn til at den som mener seg krenket, gis en reell mulighet for å få prøvet om det forhold det klages over, er i strid med konvensjonen eller tilsvarende nasjonale normer. Det må etter mitt syn være nok at det tas standpunkt til dette i premissene i et erstatningssøksmål.”

og på side 1250:

Det som anføres som grunnlag for rettslig interesse, er for det første at en dom for at det forelå rettstridig forhold, vil gi henne en moralsk oppreisning. Dette er et åpenbart utilstrekkelig grunnlag. Dernest er det anført betydningen for hennes erstatningskrav. Kravet om erstatning etter norsk rett må anses som hovedspørsmålet i den sak som er reist, og kan ikke begrunne et krav om særskilt fastsettelsesdom, jf. det jeg allerede har sagt. Det som er anført som en mulig bedret forhandlingsposisjon i forhold til norske myndigheter om krav som da forutsettes ikke å være hjemlet i norsk rett, kan etter mitt syn vanskelig sies å gi grunnlag for en ”rettslig” interesse.

Slik jeg ser det må derfor utgangspunktet være at den kjærende part ikke kan kreve fremmet et fastsettelsessøksmål i samsvar med påstandens punkt 1-5. Dette gjelder uansett om det reises et selvstendig fastsettelsessøksmål, eller om hun - slik hun har gjort - reiser fastsettelsessøksmål i tilknytning til et fullbyrdsessøksmål om erstatning.

På spørsmålet om det ville være i strid EMK art 13 eller den tilsvarende bestemmelse i SP om fastsettelsespåstandene ble avvist uttaler flertallet på s.1250:

(....) Ved prøvelse av om den kjærende part har vært utsatt for en rettstridig behandling som kan begrunne et erstatningskrav, må det derfor tas hensyn også til konvensjonsbestemmelsene. Etter mitt syn vil As påstand om hun har vært utsatt for en konvensjonsstridig behandling bli undergitt en prøvelse som må være tilstrekkelig også i forhold til artikkel 13, dersom spørsmålet blir prøvet prejudisielt i erstatningssaken.

Selv om det vanlige er at retten tar standpunkt til erstatningsgrunnlaget før det vurderes om det er lidt tap, vil retten, hvis den finner det hensiktsmessig, kunne gå direkte på spørsmålet om det er påvist tap, og om det kan ytes erstatnings for ikke økonomisk skade. Dette bør, hensett til EMK artikkel 13, ikke gjøres når erstatningskravet er begrunnet med at det foreligger brudd på EMK.

Mindretallet var av den oppfatning at det var grunnlag for å gi de påberopte menneskerettskonvensjoner en sterkere virkning i norsk rett enn den førstvoterende gir uttrykk for.

Retten forstår flertallsvotumet i Kvinnefengselsaken slik at det ikke var ansett å være tiltrekkelig rettslig interesse i et fastsettelsessøksmål etter tvistemålsloven § 54 for konvensjonsbrudd, der det er reist en erstatningssak, så lenge retten behandlet spørsmålet om det forelå konvensjonsbrudd i premissene. Overført til nærværende sak må dette innebære at retten må ta stilling til om det foreligger konvensjonsbrudd, selv om retten skulle komme til at det foreligger andre ansvarsgrunnlag for erstatningsansvar. Avgjørelsen av om det foreligger konvensjonsbrudd behøver imidlertid ikke komme til uttrykk i domsslutningen.

I Ot.prp.nr.3 (1998-1999) : Om lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven), vurderer departementet adgangen til å fremme fastsettingssøksmål om menneskerettskrenkelser i pkt.10.2:

Departementet er enig med flertallet (i Kvinnefengselsaken) i at det er usikkert om Høyesteretts anvisning av hvordan tvistemålsloven § 54 skal anvendes i saker om påståtte krenkelser av den europeiske menneskerettighetskonvensjon om sivile og politiske rettigheter, innebærer at det vil kunne oppstå tilfeller hvor den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 13 eller konvensjonen om sivile rettigheter artikkel 2 gir krav på overprøving uten at tvml. § 54 tillater det. Skulle det etter inkorporasjonen oppstå en slik situasjon hvor den europeiske menneskerettskonvensjon art. 13 eller konvensjonen om sivile og politiske rettigheter art.2 krever rett til domstolprøving utenat tvistemålsloven gir tilsvarende rett, må domstolprøving tillates.

I Rt. 2003/301 hadde Høyesterett til behandling spørsmål om adgang til rettslig prøving av beslutning om iverksettelse av en undersøkelsessak etter barnvernloven. Verken tvml. § 54 eller EMK art. 6 nr. 1 ble ansett for å gi adgang til rettslig prøving. Når det gjaldt spørsmålet om søksmålet måtte fremmes etter EMK art. 13 uttaler Høyesterett (premiss 39):

Jeg forstår kommunen slik at det erkjennes at de grunner som ville lede til avvisning av As søksmål etter tvistemålsloven § 54, ikke er holdbare etter EMK art. 13. Jeg er

enig i det. Etter art. 13 må spørsmålet om artikkel 8 er krenket, kunne betraktes som et rettsforhold og gjøres til gjenstand for et fastsettelsessøksmål, og dette selv om krenkelsen er opphørt. Den tvil om adgangen til å kreve dom for konvensjonsstrid som forelå i Rt-1994-1244, kvinnefengselsaken, må dermed ansees avklart i og med vedtagelsen av menneskerettsloven og dens forrangsbestemmelse.

Høyesterett kom til at søksmålet måtte avvises, men på det grunnlag at søksmålet var åpenbart grunnløst. Det forelå ikke "an arguable claim"

Adgangen til saksanlegg etter tvistemålsloven § 54 er dermed utvidet som følge av inkorporeringen av EMK. Men etter det retten kan forstå innebærer ikke utvidelsen at saksøker kan kreve å få særskilt dom for konvensjonsbrudd, dersom dette kan bli fastslått på annen måte. Tvistemålsutvalget kom til at EMK art 13 og SP art. 2, tredje ledd er oppfylt dersom retten tar stilling til spørsmålet om konvensjonsstrid i domspremissene i forbindelse med et erstatnings- eller ugyldighetssøksmål. Er det tatt stilling til spørsmålet om konvensjonsstrid i domspremissene, er dette tilstrekkelig selv om domsslutningen er begrenset til å gjelde erstatnings- eller ugyldighetskravet. Det vises til Ot.prp nr. 51 (2004-2005) pkt. 11.8. Departementet uttaler på s. 155, høyre spalte nederst:

Departementet mener videre at det ikke bør stilles noe krav om at forholdet til den aktuelle menneskerettskonvensjon kommer til uttrykk i domsslutningen selv. Det kan riktignok tenkes tilfeller hvor en egnet utforming av domsslutningen kan innebære nettopp den form for reparasjon som er nødvendig og tilstrekkelig i forhold til menneskerettskonvensjonen. En alminnelig regel om at forholdet til menneskerettskonvensjonen skulle gå uttrykkelig fra av domsslutningen, ville imidlertid naturlig føre med seg et stort antall utrykkelige frifinnelser for konvensjonsstrid, siden de fleste anførsler om at en konvensjonsbestemmelse er overtrådt, i praksis har vist seg å ikke føre frem.

Etter dette må punkt 1 avvises for saksøkerne Kleppe, Muledal og Jørgensen.

Når retten skal ta stilling til om Staten er erstatningsansvarlig for de skader saksøkerne er påført, er spørsmålet om det foreligger konvensjonsstrid et av flere grunnlag for et eventuelt erstatningsansvar. Selv om konvensjonsbrudd er påberopt som et subsidiært grunnlag for erstatning av saksøkerne Kleppe, Muledal og Jørgensen, må retten vurdere om det foreligger konvensjonsbrudd for å sikre at EMK art 13 og SP art 2 er iaktatt. Retten vil derfor først ta stilling til om noen av de påberopte konvensjoner er overtrådt.

2. Generelt om vurderingen av om det foreligger konvensjonsstrid.

Norsk rett bygger på det dualistiske prinsipp, som innebærer at folkeretten og det nasjonale rettssystemet er to ulike system. Det foreligger en presumpsjon for at de nasjonale regler er i overensstemmelse med statens folkerettslige forpliktelse, men der det er en klar motstrid, går de nasjonale regler foran, jfr. Rt. 1997/580. EMK, SP og ØSK ble ved menneskerettsloven av 21.05.99 gjeldende som norsk lov. Ved motstrid går konvensjonene foran bestemmelser i annen lovgivning, jfr. menneskerettsloven § 3. Etter 1999 er det dermed klart at menneskerettskonvensjonene går foran nasjonal lovgivning dersom det er motstrid. I og med at nasjonale regler skal forutsettes å være i samsvar med folkeretten, skal det en del til før en kan konstatere at det er en klar motstrid mellom menneskerettskonvensjonene og norsk rett også før 1999 og retten kan ikke se at en vil komme i denne situasjonen i nærværende sak.

Staten har anført at EMD foretar en dynamisk tolkning av EMK, SP og ØSK og at dette kan ikke nasjonale domstoler gjøre. Det hevdes at retten må finne frem til gjeldende konvensjonsrett på det tidspunkt saken gjelder og at EMDs tolking av EMK ikke bør gis tilbakevirkende kraft.

Det er på det rene at EMK tolkes (og skal tolkes) dynamisk og rettsskapende. EMD ser på EMK som ”*a living instrument which... must be interpreted in the light of present day conditions*”, jfr. Rt. 2000/966 (Bøhlerdommen) hvor det er henvist til EMDs dom i saken *Tyrer v United Kingdom*, 1978. I samme høyesterettsdom uttales at norske domstoler skal som utgangspunkt benytte de samme tolkningsprinsipper som EMD, men at norske domstoler, der det er tvil om hvordan EMK skal forstås, ikke bør legge en for dynamisk tolkning av konvensjonen. I Innst. O. Nr. 51 (1998-1999), s 6, første spalte heter det at det må være et overordnet mål at norsk rettspraksis i størst mulig grad samsvarer med den til enhver tid gjeldende internasjonale tolkningspraksis. Utgangspunktet og hovedregelen er dermed at nasjonale domstoler skal tolke EMK i samsvar med den tolkning EMD har kommet frem til.

Retten har forstått statens anførsel slik at dersom det er spørsmål om hvorvidt staten oppfylte sine forpliktelser etter EMK på det tidspunkt saken gjelder, er det de krav man på daværende tidspunkt mente EMK stilte som må være avgjørende for vurderingen om staten har oppfylt sine forpliktelser. Dersom EMD etterhvert har innfortolket strengere krav til staten, slik at statens forpliktelser nå anses mer omfattende enn det som var tilfelle på det tidspunkt krenkelsen hevdes å være begått, er det ikke denne nye standarden som skal anvendes. I Rt. 2003/359 (som gjaldt spørsmålet om gjenopptakelse av straffesak fremmet og pådømt etter ileggelse av forhøyet tilleggsatt for samme forhold) kom Høyesterett til at hensynet til forutberegnelighet, innrettelse og domstolenes rolle som samfunnsutvikler tilsa at gjenopptakelsesbegjæringen ikke skulle tas til følge. Saken gjaldt imidlertid gjenopptakelse av en rettskraftig straffedom og Høyesterett uttalte:

A har fremholdt at en rekke avgjørelser fra EMD viser at dommene virker tilbake. Dette er hovedregelen og ikke unntaket. Tilsvarende gjelder for EF-domstolens praksis. Til dette vil jeg bemerke at de avgjørelser fra EMD som det er vist til, gjelder saker som har vært under behandling, men som ikke har fått sin endelige avgjørelse – i det minste på den måten at klagesaken for EMD ikke har vært avgjort. Dette er en helt annen situasjon enn i vår sak, hvor det er spørsmål om tilbakevirkning med virkning for rettskraftige avgjørelser. Dersom en norm som er utviklet av domstolene, også skal gis tilbakevirkende kraft for rettskraftige avgjørelser, kommer andre og motstående hensyn inn med betydelig tyngde (premiss 75).

Etter rettens oppfatning ligger det implisitt i Høyesteretts uttalelse at hovedregelen er at avgjørelser fra EMD virker tilbake og at dette dermed også er hovedregelen i forhold til norsk rett, selv om den påståtte krenkelsen fant sted før vedtakelsen av menneskerettsloven. I saker som gjelder konvensjonsstrid, vil den påståtte krenkelsen ofte ligge langt tilbake i tid. Retten kan ikke se at det i denne saken foreligger hensyn som skulle tilsi at ikke EMDs siste tolkning av de aktuelle konvensjonsbestemmelsene må anvendes på vurderingen av om staten har oppfylt sin handleplikt etter den aktuelle konvensjon. Retten vil i den sammenheng tilføye at EMD anerkjenner at tilgjengelig kunnskap setter grenser for statens forpliktelser i forhold til menneskerettskonvensjonene,

noe som er et viktig poeng i nærværende sak. Videre mener retten det må være slik at selv om EMD har utvidet innholdet i normen for statens handleplikt (som for eksempel EMK art 2 til at staten ikke bare skal avstå fra å ta liv, men at den må også ta egnede skritt for å sikre livet), må retten se hen til hva som ville vært tilstrekkelig til å oppfylle den utvidede normen på tidspunktet for den angivelige krenkelsen.

Retten vil så gå over til å ta stilling til de enkelte anførte konvensjonsbrudd.

3. EMK art 2 nr.1 og SP art 6 nr.1 (retten til liv)

Muldedal, Jørgensen og Kleppe har anført (og nedlagt påstand om) at staten ikke har gjort tilstrekkelig for å ivareta dykkernes liv og helse og dermed har krenket deres rett til liv i medhold av EMK art 2 og SP art 6 nr. 1. Retten er enig med staten i at det som anføres er at staten ikke bare har plikt til å hindre at liv går tapt, men også plikt til å hindre at liv blir satt i en uheldig risikosituasjon slik at liv kan gå tapt.

EMK art 2 nr.1 første punktum lyder som følger: *Retten for enhver til livet skal beskyttes ved lov.* SP art 6 nr. 1 lyder: *Ethvert menneske har en iboende rett til livet. Denne rett skal beskyttes ved lov. Ingen skal vilkårlig berøves livet.*

Det må presiseres at bestemmelsen vedrører retten til liv og tar derfor først og fremst sikte på handlinger og unnlatelser som medfører eller vil medføre døden for personer. Herav følger at det er grenser for anvendelsen av art. 2. Hvis en person for eksempel påføres fysisk skade, men overlever, vil forholdet i alminnelighet ikke vurderes i forhold til art. 2 (jfr. Jon Fridrik Kjølbro: Den europeiske menneskerettigheds konvention, s.137). Det retten må ta stilling til er dermed om staten har oppfylt sin plikt etter EMK art 2 til å beskytte personers rett til livet.

I EMDs avgjørelse L.C.D v United Kingdom, av 09.06.98 er normen for Statens handleplikt i forhold til EMK art 2 nr. 1 og SP art 6 formulert som følger (premiss 36):

... the Court considers that the first sentence of Article 2 § 1 enjoins the State not only to refrain from the intentional and unlawful taking of life, but also to take appropriate steps to safeguard the lives of those within its jurisdiction.

Saksøkeren i L.C.D v United Kingdom var en kvinne hvis far hadde vært stasjonert i Royal Air Force i Stillehavet i 1957 og 1958. Han var tilstede på fire atomprøvesprengninger utført av det britiske forsvaret og deltok også i opprydningsprogrammet i etterkant av prøvesprengningene. Saksøkeren ble født i 1966. I 1970 fikk hun diagnosen leukemi. Sykdommen skyldes sannsynligvis at hennes far hadde blitt eksponert for radioaktiv stråling.

EMD uttaler videre i samme dom (premiss 36):

The Courts task is, therefore, to determine whether, given the circumstances of the case, the State did all that could have been required of it to prevent the applicant's life from being avoidably put at risk.

Saksøkeren vant ikke frem fordi hun ikke kunne sannsynliggjøre at Staten hadde kunnskap om helserisikoen. EMD uttaler i den forbindelse:

... the Court will also examine the question whether, in the event that there was information available to the authorities which should have given them cause to fear that the applicant's father had been exposed to radiation, they could reasonably have been expected, during the period in question, to provide advice to her parents and to monitor her health.

The court considers that the State could only have been required of its own motion to take these steps in relation to the applicant if it had appeared likely at that time that any such exposure of her father to radiation might have endangered her health.

EMD har dermed fastslått at Statens handleplikt etter EMK art 2 nr. 1 ikke bare innebærer at staten må avholde seg fra å ta liv med hensikt eller ulovlig, men at den må også ta egnede skritt for å sikre livet til personer innenfor sin jurisdiksjon. Normen for Statens handleplikt ble nærmere presisert i EMDs dom *Osman v United Kingdom*, 1998 (premiss 116)

In the opinion of the Court where there is an allegation that the authorities have violated their positive obligation to protect the right to life in the context of their above-mentioned duty to prevent and suppress offences against the person it must be established to its satisfaction that the authorities knew or ought to have known at the time of the existence of a real and immediate risk to the life of an identified individual or individuals from the criminal acts of a third party and that they failed to take measures within the scope of their powers which, judged reasonably, might have been expected to avoid that risk.

Statens positive plikt til å beskytte livet får anvendelse på enhver aktivitet, enten den er offentlig eller privat, hvor retten til liv utsettes for fare, jfr. EMDs dom i *Øneryildiz mot Tyrkia*, av 30.11.04 (premiss 71). Denne dommen gjaldt en eksplosjon på en losseplass på grunn av utvikling av gasser og hvor flere av klagernes familiemedlemmer døde. De nasjonale myndigheter var kjent med faren fordi noen eksperter hadde utarbeidet en rapport, der det ble påpekt flere alvorlige mangler ved losseplassen. Myndighetene hadde på tross av dette unnlatt å ta forhåndsregler. Myndighetenes passivitet i anledning en kjent risiko for personer liv utgjorde en krenkelse av EMK art 2.

Det avgjørende blir om staten har gjort alt som det med rimelighet kunne ventes for å avverge en reell og umiddelbar fare for livet, som staten hadde eller burde hatt kunnskap om.

Retten finner det åpenbart at norske myndigheter var klar over de reelle og umiddelbare farer for livet som yrkesdykkingen i Nordsjøen medførte. Det var kjent hvilke farer trykkendring medførte for dykkerne og at for hurtig dekompressjon kunne være livstruende. Videre var det kjent at det var fare forbundet med feil i trykk og sammensetning av pustegass, samt at umbilicalen forsynte dykkerne med livsviktig pustegass, kommunikasjonsutstyr og varme. Myndighetene var også klar over at de forhold dykkerne arbeidet under (under vann) i seg selv medførte fare for livet og at dersom det skulle oppstå en nødsituasjon om bord på et skip med dykkere under trykk, var redningen av dykkerne problematisk. Samlet sett medfører disse ulike risiki at yrkesdykkerne i Nordsjøen hadde (og har) et spesielt farefullt yrke. Det skal lite til av feil, menneskelig eller teknisk, før dykkerne står i fare for å bli livstruende skadd. Dette var kjent både for myndighetene og for dykkerne selv.

Det er myndighetenes kunnskap og handleplikt i perioden 1974 til 1989 som er relevant i denne saken, i og med at det er i denne perioden saksøkerne var yrkesaktive dykkere.

Retten finner at myndighetene har sørget for de tiltak som med rimelighet kunne forventes for å sikre dykkernes liv i den perioden denne saken gjelder.

Retten viser til at staten hadde sørget foret regelverk som skulle beskytte dykkernes liv. Det vises til kgl.res av 25.08.67 § 121 som lyder som følger:

Departementet eller den det bemyndiger skal på forhold forelegges til godkjenning en plan for hvordan dykking skal utføres, hvilket utstyr som skal benyttes, herunder hvilke sikkerhetstiltak som vil bli tatt for å beskytte dykkernes liv og helse.

Arbeidstilsynet fikk delegert myndighet til å forestå tilsyn og kontroll med dykkervirksomheten i 1969. Det er mulig at både tilsynet og kontrollen kunne vært mer grundig og omfattende i de årene Arbeidstilsynet hadde ansvaret. Det vises i den forbindelse til Lossiuskommisjonens vurdering under pkt. 5.11 og til rettens beskrivelse av tilsynet ovenfor. Men retten må her ta i betraktning at i denne perioden var den alminnelige regulering, kontroll og tilsyn med arbeidslivet generelt på et annet nivå enn det er i dag. Myndighetene var av den oppfatning at den regulering og kontroll som var iverksatt var tilstrekkelig til å sikre dykkernes liv. Dette gjelder etter rettens oppfatning selv om det forekom dødsulykker på norsk sokkel. Som nevnt ovenfor var arbeidstilsynets risikotenking tradisjonell og hentet fra landbasert virksomhet. Det er heller ikke dokumentert, slik retten ser det at de dødsulykkene som fant sted på norsk sokkel skyldes myndighetenes unnlattelse av å oppfylle sin handleplikt etter EMK art 2 og Sp art 6. Som det fremgår av Lossiusrapporten s. 103 følgende, er det vanskeligheter forbundet med å finne ut eksakte årsaker til dødsulykkene og ofte var årsakene til ulykkene flere og sammensatte. Det er i alle fall ikke dokumentert at dødsulykkene skjedde på grunn av Statens unnlattelse av å treffe de tiltak som med rimelighet kunne forventes for å sikre dykkernes liv. Nordsjødykkingen forutsatte et komplisert samspill mellom mennesker og høy-teknologisk utstyr og dette medførte at det ved noen tilfeller gikk helt galt.

Etter hvert som både dykkervirksomheten og bevisstheten rundt hvordan en i større grad kunne sikre nordsjødykkerne for de farer de var utsatt for økte, ble reguleringen mer tilpasset og detaljert, ved at det blant annet ble gitt egne sikkerhetsforskrifter for dykkervirksomheten. Etter at Oljedirektoratet overtok tilsyn og kontroll med dykkervirksomheten endret tilsynets omfang og karakter seg. Heller ikke Oljedirektoratets tilsyn, som var basert på interkontrollsystemer, kan sies å være i strid med den plikt Staten hadde til å sørge for tiltak som kunne forventes for å sikre dykkernes liv. Det viste seg også at Oljedirektoratets tilsyn virket på den måten at - på tross av vesentlig økt virksomhet - gikk dødstallene drastisk ned.

Arbeidet med dekompresjonstabellene anser retten å være svært viktig i forhold til dykkernes helse. At dette arbeidet ikke ble fulgt opp i særlig grad de første årene denne saken gjelder, finner ikke retten å medføre at staten ikke har sikret dykkernes rett til liv. Arbeidstilsynet forutsatte at de mest konservative tabellene ble benyttet og selve dekompresjonstabellene som rent faktisk ble benyttet var etter rettens oppfatning ikke livsfarlige, selv om de kunne være helseskadelige.

Også etter en helhetsvurdering der retten, i tillegg til de ovennevnte forhold, har vurdert myndighetenes dispensasjonspraksis, mangel på statlig dykkerutdanning og dykkernes arbeids og ansettelsesforhold, finner retten at Staten har sørget for de tiltak som med rimelighet kunne forventes for å sikre dykkernes liv.

Det foreligger dermed ingen krenkelse i forhold til EMK art 2 og SP art 6 nr. 1.

4. ØSK art 7 bokstav b (sunne og trygge arbeidsvilkår).

Saksøkerne hevder at Staten har krenket deres rett til trygge og sunne arbeidsforhold. ØSK art 7 bokstav b lyder som følger:

*Konvensjonsstatene anerkjenner retten for enhver til rettferdige og gode arbeidsvilkår som særlig sikrer
(b) sunne og sikre arbeidsvilkår.*

Etter ØSK art 2 nr. 1 skal hver konvensjonspart forplikte seg til å sette alt inn på at de rettigheter som anerkjennes av denne konvensjons, gradvis blir gjennomført fullt ut.

Staten har hevdet at staten ikke har noen umiddelbar gjennomføringsplikt og ØSK er idealbestemmelser og ikke rettsregler som ikke kan håndheves etter sitt innhold.

Retten deler statens syn på dette punkt. Det vises til Torkel Opsahl: Internasjonale menneskerettigheter, s. 67:

”De internasjonale forpliktelser er mer beskjedne. Retten til arbeid kommer riktignok forrest blant de rettigheter som (...) ØSK (art 6) inneholder, men er uttrykt i betingende vendinger som ikke kan gi grunnlag for individuelle krav. Det samme gjelder bestemmelsene om lønn og arbeidsvilkår, herunder arbeidsmiljø, selv om de ser noe mer konkrete ut.”

Retten finner dermed at det i alle fall ikke på det tidspunkt denne saken gjelder, kan konstateres brudd på ØSK art 7. ØSK trådte i kraft i 1976. Staten var forpliktet kun til en gradvis gjennomføring og selv i dag er det tvilsomt om det kan knyttes individuelle rettigheter til ØSK art 7.

5. ØSK art 6 (retten til arbeid) og 12 (helsestandard)

Vilnes har i tillegg hevdet at det foreligger brudd på ØSK artikkel 6 (retten til arbeid) og ØSK artikkel 12 (helsestandard). Når det gjelder ØSK artikkel 6 vises til det som ovenfor er sitert fra Torkel Opsahl: Menneskerettigheter, s.67. ØSK er uttrykt i så betingede vendinger at individuelle krav ikke kan knyttes til bestemmelsen. Det samme gjelder for ØSK artikkel 12.

I tillegg kan ikke retten se at det i ØSK er bestemmelser som EMK art 13 (retten til effektivt rettsmiddel) og 41(rimelig erstatning). Dette tyder etter rettens oppfatning på at ØSK står i en annen stilling enn EMK når det gjelder individuelle rettigheter.

Retten finner etter dette at det ikke foreligger krenkelse av ØSK artikkel 6, 7 eller 12.

6. EMK art 8 og SP art 17 (retten til privatliv).

Saksøkerne hevder at Staten har krenket deres rett til privatliv i medhold av EMK art 8 og SP art 17. Det anføres at retten til respekt for saksøkernes privatliv omfatter retten til respekt for deres helse og at retten til beskyttelse av deres helse ikke er respektert, blant annet ved at staten ikke regulerte sikkerheten rundt dykkingen.

Staten har anført at det grunnleggende i retten til respekt for privatliv er retten til å bo i eget hjem. De EMD-avgjørelser det er vist angår først og fremst personers hus og hjem, med avledet fokus på helseproblematikk. De aktuelle avgjørelser gjelder alle forurensning av miljø der folk bor. Det er ingen tilsvarende praksis tilknyttet arbeidsliv.

EMK art 8 lyder som følger:

- 1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.*
- 2. Det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.*

SP art 17 lyder som følger:

- 1. Ingen må utsettes for vilkårlige eller ulovlige inngrep i privat- eller familieliv, hjem eller korrespondanse, eller ulovlige inngrep på ære eller omdømme.*
- 2. Enhver har rett til lovens beskyttelse mot slike inngrep eller angrep.*

Det er ingen skarp avgrensning mellom de enkelte rettigheter etter art 8. Begrepet privatliv fungerer til en viss grad som et overbegrep og det selvstendige innholdet er noe diffust (jfr. Lorenzen m.fl.: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer 2.utg. s. 380). Kjernen i begrepet "privatliv" er den sfære hvor individet kan utvikle og utfolde sin personlighet. (jfr. Lorenzen m.fl., s 384). EMD har uttalt at begrepet er vidt og ikke kan defineres uttømmende. Det følger av EMDs praksis at EMK art 8 er anvendt på en rekke ulike forhold. EMK art 8 er antatt å beskytte individet mot angrep på fysisk eller mental integritet, moralsk eller intellektuell frihet, angrep på ære, omdømme og lignende skade, beskyttelse mot bruk av en persons navn og identitet, mot å bli spionert på, overvåket, trakassert og avsløring av lovbeskyttet informasjon.

Miljøforurensning, herunder støyforurensning, vil kunne utgjøre et inngrep i eller manglende respekt for retten til privatliv eller retten til et hjem. I EMDs avgjørelse i Lopez Ostra v Spain (1994), hadde domstolen til behandling en sak der klager bodde i nærheten av en meget forurensende fabrikk som produserte lærvarer. I en periode var forurensningen så alvorlig at flere av beboerne i nærheten ble evakuert i tre måneder. Klager flyttet tilbake til sitt hjem. Myndighetene fant at livskvaliteten i området ble redusert, men ikke så mye at det var i strid med menneskerettighetene i den spanske grunnloven. Myndighetene la vekt på at klager kunne flytte.

EMD uttalte:

Naturally, severe environmental pollution may affect individuals' well-being and prevent them from enjoying their homes in such a way as to affect their private and family life adversely without, however, seriously endangering their health.

EMD har med andre ord uttalt at alvorlig forurensning kan påvirke individers velvære og hindre dem i å nyte godt av sine hjem på en slik måte at deres privatliv lider skade.

Vurderingstemaet i art 8 i forhold ble i saken formulert som om de nasjonale myndigheter hadde truffet de nødvendige tiltak for å beskytte klagers rett til respekt for hennes hjem og for hennes privat- og familieliv. EMD kom til at de nasjonale myndigheter ikke hadde klart å finne balansen mellom byens økonomiske interesser og klagers rett sitt hjem, privatliv og familieliv og at det dermed forelå krenkelse.

Senere har det vært flere avgjørelser i EMD der spørsmålet har vært om miljøforurensning med påfølgende helseskader har medført en krenkelse av art 8. I saken *Fadeyeva v Russia* (2005) uttalte EMD at effektene miljøforurensningen må være over et minimumsnivå, for å falle inn under området for anvendelsen av EMK art. 8. Heller ikke i denne saken fant EMD at staten hadde funnet en tilfredstillende balanse mellom statens økonomiske interesser og klagers rett til respekt for hennes hjem og privatliv. I *Ledyeva v Russia* (2006) bodde klagerne i nærheten av en stålfabrikk som produserte store mengder luftforurensning. EMD kom til samme resultat som i *Fadeyeva v Russia*.

Etter rettens oppfatning kan ikke miljøforurensningsdommene i EMD uten videre overføres til arbeidslivet. Rettens finner at det er en fundamental forskjell på å bli utsatt for et helseskadelig miljø der du har ditt hjem i forhold til å bli utsatt for et helseskadelig arbeidsmiljø. I alle dommene der EMD kom til at miljøforurensningen var en krenkelse av art 8, gjaldt saken forurensning av miljøet der klagerne hadde sitt hjem. Det er retten til å bo trygt i sitt eget hjem som retten oppfatter må være den beskyttelsesverdige interessen i de nevnte avgjørelser. Når miljøforurensningen i det området en bor i blir for omfattende, er en ikke lenger trygg i sitt eget hjem. Det vises også til formuleringene i de ulike avgjørelsene, som alle har vist til rett til hjem, privatliv og/eller familieliv, noe retten forstår som en begrensning av anvendelsesområdet for art. 8.

Retten har ikke funnet avgjørelse i EMD som gjelder spørsmålet om EMK art. 8 eller SP art 17 kan være krenket fordi arbeidsmiljøet er helseskadelig. Etter rettens oppfatning er ikke arbeidslivet beskyttet av retten til *privatliv, familieliv, hjem og korrespondanse* (eller *ære og omdømme* som er nevnt i SP art 17) Selv om begrepet privatliv tolkes vidt, kan ikke retten se at det er holdepunkter for å tolke retten til respekt for privatlivet til å omfatte respekt for et individs helse helt generelt. Retten finner dermed at retten til et arbeidsmiljø av en viss kvalitet ikke kan tolkes inn i disse bestemmelsene.

Mye kan nok sies om de såkalte test- og verifisjonsdykkene, som Kleppe og Muledal deltok i. Retten er i tvil om denne formen for testing ville blitt tillatt i dag. Men retten er likevel av den oppfatning at disse test- og verifisjonsdykkene ligger utenfor det området som er beskyttet av EMK art 8 og SP 17. Testdykkene ble utført med uttrykkelig samtykke fra Kleppe og Muledal. Retten legger til grunn at de ikke ville gjennomført dykkene om de hadde visst hva det førte til. Men Muledal og Kleppes rett til privatliv er ikke krenket. Det vises til det retten ovenfor har kommet til at respekten for privatlivet ikke kan omfatte respekten til individets helse vid forstand.

Selv om norske domstoler ved anvendelsen av EMK skal benytte de samme tokningsprinsipper som EMD, som bl.a innebærer en dynamisk tolking (EMK som et "living instrument"), er det antatt at norske domstoler ikke bør være like dynamiske i sin tolkning av EMK som det EMD er. Det vises til Rt.2000/966 (Bøhlerdommen), der Høyesterett uttalte på s. 10:

"På den bakgrunn mener jeg at norske domstoler i tilfeller hvor det er tvil om hvordan EMK skal forstås, ikke bør anlegge en for dynamisk tolkning av konvensjonen. Som alminnelig regel kan norske domstoler ved anvendelsen av EMK heller ikke bygge inn sikkerhetsmarginer mot at Norge dømmes for konvensjonsbrudd. På grunnlag av konvensjonsorganenes praksis og de verdioppfatninger og tradisjoner som vårt samfunn bygger på, må norske domstoler søke å komme fram til hvordan konvensjonens bestemmelser skal forstås."

Retten finner dermed at det ikke er rom for å utvide anvendelsesområdet for EMK art 8 og SP art 17 til også å gjelde rett til et arbeidsmiljø som ikke medfører risiko for den enkeltes helse. Heller ikke tillatelsen til og gjennomføringen av testdykkene innebærer en krenkelse av EMK art 8 og SP art 17.

7. EMK art 3 og SP art 7 (retten til beskyttelse mot umenneskelig behandling)

Saksøkerne Muledal og Kleppe har trukket påstanden om fastsettelsesdom for at det foreligger krenkelse etter EMK art 3 og SP art 7 og viser til at det skal svært mye til for at Staten skal anses å ha brutt sin positive handlingsplikt etter disse bestemmelsene.

Vilnes har opprettholdt sin anførsel om at det foreligger krenkelse av EMK art. 3 og SP art 7 for hans del. Han hevder at ethvert dykk i realiteten var et eksperiment som innebar tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling. Det er etter det retten er kommet til ovenfor åpenbart at anførselen ikke fører frem.

8. EMK art 14 (diskrimineringsforbudet).

Det er kun Vilnes som har hevdet at det foreligger brudd på statens positive gjennomføringsplikt etter EMK art. 14. Han hevder at det er i strid med diskrimineringsforbudet i EMK art 14 at dykkerne på skip ble unntatt fra arbeidsmiljøloven.

EMK art 14 lyder som følger:

"Utøvelsen av de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne konvensjon skal bli sikret uten diskriminering på noe grunnlag slik som kjønn, rase, farge, språk, religion eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status."

EMK art 14 gjelder forbud mot diskriminering for så vidt gjelder rettighetene i konvensjonen og tilleggsprotokollene. Bestemmelsen har dermed et snevrere anvendelsesområde enn SP art 26, uten at det i denne saken ville hatt noen betydning om denne bestemmelsen også var påberopt. EMK art 14 kan ikke anvendes med mindre de faktiske forhold i saken faller innenfor virkeområdet for en eller flere av de andre rettigheter. Det er ikke fra Vilnes sin side vist til hvilke rettigheter eller friheter i EMK som dykkerne som gruppe ikke er sikret utøvelsen av, men som andre ville få rett til å utøve.

Det at dykkere (i likhet med andre ansatte om bord på skip) var unntatt fra arbeidsmiljøloven er åpenbart ikke i strid med diskrimineringsforbudet i EMK art 14.

Etter dette er retten kommet til at det ikke foreligger krenkelse av dykkernes rettigheter og friheter etter EMK, SP eller ØSK.

II. OBJEKTIVT ERSTATNINGSANSVAR.

1. Innledning

Alle de fire saksøkerne har påberopt at staten er erstatningsansvarlig både på objektivt og subjektivt grunnlag. Retten vil først ta stilling til om det i denne saken er grunnlag for et objektivt erstatningsansvar for staten.

Det er ingen klare grenser mellom det subjektive (culpa-ansvaret) og det objektive erstatningsansvar. Det er mer en glidende overgang, dog slik at ytterpunktene er klare og forskjellige. Spørsmålet som skal besvares i erstatningsretten er hvor risikoen for en hendelse som har medført en skade skal plasseres. Det objektive erstatningsansvaret er utviklet gjennom rettspraksis og innebærer at risikoen for hendelsen plasseres hos skadevolder, selv om han ikke kan klandres for hendelsesforløpet.

Det skal foretas en interesseavveining av hvem som er den nærmeste til å bære tapet i den situasjon som foreligger til avgjørelse. Det vises til Peter Lødrup: Lærebok i erstatningsrett, 3.utg. s. 105:

”Spørsmålet om når de skjerpede ansvarsregler bør tre i funksjon, kan bare besvares ved en bred analyse av de rettspolitiske motiver som har ledet utviklingen bort fra culpanormen som det dominerende ansvarsgrunnlag. I dag fremstår i norsk rett ansvar på subjektivt grunnlag og ansvar på objektivt grunnlag som sidestilte ansvarsformer med hver sitt virkeområde. Erkjennelsen av dette representerer en av de viktigste nyskapninger innen privatretten i dette århundre. At interessen ikke utelukkende konsentrerer seg om skadevolderens adferd, men også om det faktum at skadelidte er påført et tap, innebærer at man åpner for en friere vurdering av spørsmålet om dette tap bør veltes over på skadevolderen, uansett dennes subjektive skyld.”

Domstolenes argumentasjon ved utviklingen av det ulovfestede objektive ansvaret, har vært preget av rettferdighetsbetraktninger og ønske om å komme frem til en rimelig regel. Som retten vil komme tilbake til, må disse hensyn tillegges spesiell vekt i denne saken.

2. De alminnelige grunnvilkår for objektivt ansvar.

Retten konstaterer at partene er enige om at risikoen var skapt ved dykkervirksomheten i Nordsjøen og at den er stadig, typisk og ekstraordinær. Det vises til Lovavdelingens vurdering av Lossiuskommissjonens rapport (JDLOV-2003-1724) under pkt.3.3:

Risikoen det er tale om i dette tilfellet, er risikoen for (sen)skader ved dypdykking i Nordsjøen. Denne risikoen er utslag av den dykkevirksomhet som har foregått i tilknytningen til oljeproduksjonen i Nordsjøen.

Ved slik dykkevirksomhet er det en stadig risiko for skade, i den forstand at skader, herunder senskader, er noe som hyppig forekommer og som man derfor må være forberedt på. Risikoen for senskader er også typisk i den forstand at det er noe som særpreger dypdykkingsvirksomhet. At man ikke hadde fullgod kunnskap om dette i startfasen av virksomheten, kan ikke ha noe vesentlig å si i den sammenheng. Risikoen for senskader vil også fremstå som ekstraordinær for skadelidte (dykkerne) i forhold til det de hadde grunn til å forvente. Her vil et sentralt poeng være at dykkerne jevnt over hadde dårligere forutsetninger til å vurdere risikoen enn innehaverne av virksomheten, og at man i liten grad aksepterer bortfall av rett til erstatning som følge av "aksept av risiko"-synspunkter, jf. under 6 nedenfor. Det er derfor ikke rimelig at dykkerne må tåle den risikoen de ble utsatt for gjennom dykkingen.

Etter Lovavdelingens syn er det derfor mye som taler for at de aktuelle minstevilkår er oppfylt.

3. Statens tilknytning til dykkervirksomheten

Det partene er uenige om når det gjelder det objektive ansvaret, er om staten har tilstrekkelig tilknytning til dykkervirksomheten til at det er rimelig å plassere ansvaret for den skade som har oppstått av virksomheten hos staten.

Saksøkerne støtter seg til Lossiuskommisjonens rapport på side 110-111.

Lossiuskommisjonen kom etter en helhetsvurdering til at det forelå erstatningsansvar for staten på objektivt grunnlag. Det ble lagt vekt på at staten var eier av ressursene på kontinentalsokkelen, staten hadde som stat lovgivnings og beskatningsmyndighet, samt at staten har fått betydelige inntekter av virksomheten.

Lovavdelingen var av den oppfatning at staten ikke hadde tilstrekkelig tilknytning til dykkervirksomheten og la vekt på at staten ikke er eier eller innehaver av virksomheten som ligger til grunn for skadene, at skadelidte har andre mulige ansvarssubjekter å forholde seg til og at en ansvars plassering hos rettighetshaver stemmer best med regelverket for petroleumssektoren.

For at en person- enten det er fysisk eller juridisk person- skal kunne bli erstatningsansvarlig etter reglene for objektivt ansvar, må han være eier eller innehaver av vedkommende virksomhet eller ha sterk nok tilknytning til virksomheten på *annet grunnlag*, jfr. Nils Nygaard: Skade og ansvar, 6.utg., s. 258. Det retten må vurdere er om statens tilknytning til den risikofylte virksomheten er sterk nok til at det er rimelig å holde staten ansvarlig. Det er mulig, som lovavdelingen var inne på, at Lossiuskommisjonen har gått lengre enn det som det hittil er dekning for i rettspraksis. Retten finner det likevel nødvendig å gjennom de hensyn som rettspraksis hittil har lagt vekt på ved avgjørelsen av om det foreligger erstatningsansvar på objektivt grunnlag og deretter foreta en konkret helhetsvurdering av om disse hensyn tilsier at ansvaret i denne saken bør plasseres hos staten.

Når det gjelder statens tilknytning til den risikofylte virksomhet vil retten ta utgangspunkt i det faktum at alle undersjøiske forekomster på norsk kontinentalsokkel tilhører staten. Dette følger av konvensjoner og ble også fastslått ved kontinentalsokkeloven av 21.06.63 § 2, 1.ledd, om lyder som følger:

Retten til undersjøiske naturforekomster tilligger staten.

Statens eierskap til de undersjøiske naturforekomstene på kontinentalsokkelen er fulgt opp ved senere lovgivning, jfr. petroleumsløven av 29.11.96 § 1-1 som lyder som følger:

Den norske stat har eiendomsrett til undersjøiske petroleumforekomster og eksklusiv rett til ressursforvaltning.

Staten kan gi andre tillatelse til å utnytte petroleumforekomstene og sette vilkår for slike tillatelser. Det vises til kontinentalsokkeløven § 2, 2.ledd:

Kongen kan gi norske eller utenlandske personer, herunder også stiftelser, selskaper og andre sammenslutninger, adgang til å undersøke eller utnytte naturforekomstene. Det kan settes bestemte vilkår for slike tillatelser

Denne bestemmelsen er videreført i senere lovgivning, senest petroleumsløven av 29.11.96, § 1-3 som lyder som følger:

Ingen andre enn staten kan drive petroleumsvirksomhet uten de tillatelser, godkjenninger og samtykker som kreves i medhold av denne lov.

Staten er dermed eier av petroleumforekomstene. Staten har myndighet til å bestemme hvem som kan undersøke og utnytte forekomstene og på hvilken måte.

Etter at det ble klart hvilke enorme ressurser en stod ovenfor, kom det også inn i lovverket hvordan ressursene skulle forvaltes, jfr. petroleumsløven av 22.03.85, § 3, 2.ledd, 1. pkt.

Petroleumforekomstene skal forvaltes slik at de kommer hele det norske samfunn til gode.

Denne målsetting er videreført i petroleumsløven av 1996.

Men det er ikke tiltrekkelig at staten eier grunnen og kan "leie" den bort. Det er ikke kontinentalsokkelen eller naturforekomstene i seg selv som utgjør risikoen, men undersøkelses- og utvinningsvirksomheten. Innehaveren av undersøkelses- og utvinningsvirksomheten har ikke vært staten, men oljeselskapene. Nils Nygård, op.sit, uttaler på s. 258: "Ein grunneiar som leiger bort tomt til verksemda, utan å ha "befatning" med drifta, har ikkje sterk nok tilknytning". I Rt. 1983 s.1052 (Gol Bygg-dommen) gjaldt saken skade på skog ved at et dynamittlager eksploderte. Skogeierne krevde erstatning og fikk medhold i Høyesterett (3-2). Dynamittprodusenten var eier av lagerbygningen, men bygningen ble disponert av en forhandler (Gol Bygg). Det var en sinnsforvirret ansatt hos Gol Bygg som startet brannen som medførte eksplosjonen. Høyesterett kom til at både Gol Bygg og dynamittprodusenten var ansvarlig på objektivt grunnlag. For dynamittprodusenten la Høyesterett vekt på at lagerbygningen var bygd av produsenten, som også hadde fått den godkjent.

I Gol Bygg-dommen ble både eier og leier funnet å ha tilstrekkelig tilknytning til den skadevoldende virksomhet og begge ble ilagt erstatningsansvar på objektivt grunnlag. Dette innebærer etter rettens oppfatning at selv om rettighetshaverne (oljeselskapene) skulle være erstatningsansvarlige, medfører ikke dette at ikke Staten også kan holdes ansvarlig.

Selv om faktum i Gol Bygg-dommen ikke helt lar seg overføre til vår sak, leser retten ut av dommen at et moment som kan ha betydning for om det foreligger tilknytning til virksomheten kan være i hvilken grad den påstått ansvarlige har hatt mulighet til å regulere og kontrollere virksomheten. ”Er det mulig å fjerne risikoen helt, eller gjøre den skadevoldende innretning sikrere ved enkle midler, oppfordrer man til dette ved å pålegge ansvar uten å spørre om skyld i det konkrete tilfellet”, jfr. Peter Lødrup : Lærebok i erstatningsrett, 5. utgave, s. 237 om det såkalte prevensjonshensynet. Det er ikke nødvendigvis slik at staten med enkle midler kunne gjort dykkervirksomheten sikrere. Men det er på det rene at det var staten som regulerte virksomheten og hadde tilsynet med den. Det er staten som var nærmest til å sørge for at dykkervirksomheten ble så trygg for dykkerne som det var praktisk mulig. At det lot seg gjøre å gjøre virksomheten tryggere, viser det faktum at dykkingen faktisk ble tryggere, etter at både regulering og tilsyn kom mer på plass. Retten er enig med staten i at det ikke var allment kjent i den perioden denne saken gjelder hvilke betydelige helseproblemer dykkingen kunne medføre, i alle fall gjelder dette senskadene, og at tilsynet med arbeidsmiljøet har utviklet og forbedret seg i hele den perioden denne saken gjelder. Imidlertid er det støtte for i Rt. 2001 s.1646 (KOLS-dommen) at det ulovfestede objektive erstatningsansvaret også må omfatte nye og hittil ukjente utslag av faktorer som man visste kunne påvirke en persons helse. I nærværende sak var Staten kjent med at metningsdykking medførte helserisiko, både på kort og lang sikt. For eksempel var det ikke ukjent at trykkfallsyke kunne medføre bennekrose. At det viser seg i ettertid at helserisikoen var langt mer omfattende enn man først trodde medfører likevel ikke at ansvaret for skaden faller utenfor det objektive ansvaret. Høyesterett var enstemmig på dette punkt.

Det er dog et poeng at kravet til tilsyn med arbeidsmiljøet har utviklet seg gjennom den perioden denne saken gjelder. På den annen side er det et argument at dykkervirksomheten var spesielt risikofylt og at det var myndighetene godt kjent med. Den generelle tilnærming til kontroll med arbeidslivet var dermed ikke tiltrekkelig for dykkerne.

Etter rettens oppfatning er det likevel slik at det ikke er tilstrekkelig for å konstatere objektivt erstatningsansvar at staten eier naturforekomstene og er regulerings og tilsynsmyndighet. Det må mer til for å pålegge staten ansvar for dykkernes helseskader. Norge har andre naturforekomster som utnyttes, som for eksempel fiskeriressursene. Også her driver staten en reguleringsvirksomhet i form av konsesjoner og annen kontroll med forvaltningen av ressursene. Det er ikke naturlig å anse statens tilknytning til fiskerivirksomheten som sterk nok i forhold til vurderingen av om det kan være aktuelt å konstatere et objektivt erstatningsansvar for Staten for skader som skjer i denne næringen. Det er derfor nærliggende å stille spørsmålstegn ved hvorfor petroleumsvirksomheten skal være i en særstilling.

Lovavdelingen er også inne på at dykkervirksomheten ikke står i en særstilling i forhold til annen petroleumsvirksomhet på kontinentalsokkelen. I utgangspunktet kan dette synspunktet synes logisk.

Retten er likevel av den oppfatning at dykkervirksomheten på kontinentalsokkelen står i en særstilling. Både i forhold til fiskerivirksomheten og i forhold til annen petroleumsvirksomhet på sokkelen.

For det første er og var nordsjødykkerne utsatt for langt høyere risiko enn andre nordsjøarbeidere. Det er en kombinasjon mellom høyteknologisk utstyr, total avhengighet av at andre ikke gjør feil og et miljø langt under havets overflate, som gjør dykkeryrket spesielt risikofyllt. Dette var godt kjent, også på slutten av 60-tallet. I tillegg var de nordsjødykkerne denne saken gjelder pionerer på sitt felt. Det var i starten liten eller ingen erfaring med dypdykking av det omfang, på slike dyp og under slike barske forhold som Nordsjøen representerer. Dette tilsier etter rettens oppfatning at det var behov for en særlig fokus på dykkervirksomheten fra statens side. Dette tilsier også at det ikke nødvendigvis er slik at dersom retten kommer til at staten er erstatningsansvarlig i denne saken, så innebærer det at staten har et objektivt ansvar for skader som kan oppstå ved annen petroleumsvirksomhet i Nordsjøen.

I motsetning til hva som er tilfelle ved våre andre naturressurser, har staten et direkte økonomisk engasjement i petroleumsvirksomheten. Det vises til statens direkte økonomiske engasjement (SDØE). SDØE-ordningen innebærer at staten deltar som en direkte investor i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel. Staten har direkte deltakerandeler i 104 utvinningstillatelser og 12 interessentselskap for rørledninger og landanlegg. SDØE-ordningen ble opprettet i 1985. Staten har også betydelige eierandeler i Statoil.

Staten har reist spørsmålet om samtidens oppfatninger knyttet til yrkesrisiko kan få betydning i denne saken. I lovavdelingens uttalelse på side 10 og 11 er dette spørsmålet drøftet. Lovavdelingen uttaler:

For yrkesskader som faller utenfor dekningen etter yrkesskadesforsikringsloven (som vil være tilfellet for mange skader som følge av dykking i pionerperioden), må det legges til grunn at synspunktet « aksept av risiko » langt på vei er forlatt.

I forbindelse med endringene i skl. §5-1 i 1985 strøk Justiskomiteen en setning fra proposisjonen fordi den kunne gi inntrykk av å lovfeste den eldre rettspraksis som betegnes som « aksept av yrkesrisiko ». Etter komiteens mening var denne rettspraksis neppe i overensstemmelse med nåtidens rettsoppfatning, jf. Innst.O.nr.92 (1984-1985). Synspunktet er fulgt opp av Høyesterett i bl.a. [Rt-1990-829](#) (Hardangerjaktdommen) og [Rt-2001-1646](#).

Dersom staten i utgangspunktet anses ansvarlig for skader på pionerdykkerne, kan man derfor etter Lovavdelingens syn neppe avskjære eller nedkorte erstatning til dykkerne ut fra synspunktet aksept av risiko.

Retten kan ikke se at det er grunnlag for et annet standpunkt enn det som lovavdelingen har gitt uttrykk for.

Høyesterett uttaler i Rt. 2003 s. 1546 (Røykedommen) at ved vurderingen av om det foreligger et objektivt ansvar må det skje en helhetsvurdering, hvor både hensynet til partene i den aktuelle sak og mer overordnede interesser av samfunnsmessig karakter trekkes inn. Det endelige resultatet av vurderingen av om det bør pålegges objektivt ansvar beror på en sammensatt vurdering, jfr. Rt. 1991/1303 (Gulvlukedommen). Ved denne avsluttende vurdering står følgende problemstilling sentralt: *Hvem er nærmest til å bære risikoen for den virksomheten som utløste skaden?* Det endelige standpunkt er hvilket resultat som best i tråd med en ”naturlig og rimelig avveining av interessene”, eller om det

er behov for et objektivt erstatningsansvar i det konkrete tilfellet eller om et slikt erstatningsansvar ville gi et rimelig resultat. Det vises til Peter Lødorp, op.sit. s.239. I nærværende sak tok en liten gruppe (rundt 400) i utgangspunktet sterke, friske unge menn seg jobb som yrkesdykkere ved oppstarten av det som vi må karakterisere som vårt oljeeventyr. Selv om metningsdykkerne hadde svært god lønn, finner retten at mange har betalt en pris de ikke var forberet på, nemlig sin helse. Lossiuskommisjonen uttaler på s. 102:

Et urovekkende stor antall dykkere er uføretrygdet. Spesielt viktig er det at dette har rammet relativt unge mennesker, helt ned i 40-årsalder. Dette, sammen med det relativt store antall som har psykiske plager, tyder på at mange dykkere har hatt en belastning som er kraftigere enn det de aller fleste møter i et vanlig arbeidsliv.

Hvor mye penger som er tilflytt vårt samfunn er kanskje i utgangspunktet ikke relevant. Men retten finner at resultatet av oljeeventyret, at Norge er et av verdens rikeste land, ikke er irrelevant i forhold til den interesseavveiningen som skal foretas. Selv om retten ser at statens tilknytning til dykkervirksomheten nok strekkes utover det en kan finne klar dekning for i rettspraksis, er rette likevel etter en helhetsvurdering kommet til at staten har en slik tilknytning til dykkervirksomheten at staten bør være ilegges ansvar for skadene. Etter rettens oppfatning er det et godt og rimelig resultat at staten ilegges et objektivt ansvar for dykkernes helseskader. Rettsferdighetsbetraktninger og ønsket som å komme frem til en rimelig regel bør få betydning i denne saken og dette er, som nevnt innledningsvis, hensyn som domstolene gjennom utviklingen av det objektive ansvar har vært opptatt av.

Etter dette finner retten at staten er erstatningsansvarlig på objektivt grunnlag.

Det er dermed ikke nødvendig å ta stilling til om det også foreligger erstatningsansvar på subjektivt grunnlag, med unntak av spørsmålet om det foreligger grov uaktsomhet. Vilnes har krevet oppreisningserstatning, som er betinget av at skaden er voldt ved en grov uaktsom handling.

Det er heller ikke nødvendig å ta stilling til om det foreligger overtredelse av kvakksalverloven eller om grl. § 105 får anvendelse.

III. SKADER, ÅRSÅKSSAMMENHENG OG ERSTATNINGSUTMÅLING.

1. Generelt for alle fire saksøkerne.

Retten finner det dokumentert at alle saksøkerne var friske før de startet yrkesdykking i Nordsjøen.

Alle saksøkerne er undersøkt ved Haukeland universitetssykehus i forbindelse med Haukelandundersøkelsen og for alle fire er det legeerklæringer som konkluderer med skader som lar seg tilbakeføre til yrket som nordsjødykker. Retten kan ikke se at det er grunnlag for å trekke en annen konklusjon når det gjelder årsaken til saksøkernes helseskader enn det som fremgår av de fremlagte spesialisterklæringer.

I og med at staten er funnet å være erstatningsansvarlig på objektivt grunnlag, er det ansvaret for dykkervirksomheten som sådan som staten er ansvarlig for. Det er derfor ikke nødvendig for retten å påpeke hvilke enkelte deler av virksomheten som eventuelt har slått uheldig ut for den enkelte saksøker.

Slik retten ser det er ikke noe i veien for at det enkelte oljeselskap eller dykkerselskap er solidarisk ansvarlig med staten. Men det ligger utenfor denne saken å foreta en slik vurdering.

Når det gjelder spørsmålet om den sannsynlige videre dykkerkarriere, må retten foreta en individuell og konkret vurdering for hver enkelt av saksøkerne. Retten finner det generelt sett ikke sannsynliggjort at noen ville ha fortsatt som dykkere frem til en alder av 55 år. Dr. Jens Smith-Sivertsen, som var sjøforsvarets dykkerlege og en av de få legene som hadde kompetanse innen dykkermedisin i den første oljeutvinningsperioden, har i et brev til Norges Kollektive pensjonskasse av 02.01.76, uttalt at den perioden dypdykkeren kan være yrkesaktiv er maksimum 25 år og som regel atskillig kortere. Han foreslår at aldersgrensen for dypdykking settes til 40 år og at pensjonsalderen for yrkesdykkere generelt bør settes så lavt som 50 år. I brev fra NOPEF til Sosialdepartementet av 09.10.86 uttales at pensjonsalderen til dypdykkerne bør settes til 45 år. Pensjonsalderen til yrkesdykkerne generelt er 55 år. Dette indikerer at selv med gode og trygge rammer rundt metningsdykkingen, er dette et yrke en ikke kan regne med å fortsette i frem til en alder av 55 år. Metningsdykking er hardt både fysisk og psykisk. Det synes dog å være en vanlig karrierevei at dykkerne etter en 10 års tid som metningsdykkere blir dykkerledere. Retten har ved sin vurdering av mulig yrkeskarriere uten skaden lagt vekt på dette. Videre har ikke retten holdepunkter for annet enn at en dykkerleder kan fortsette til vedkommende er 67 år.

Det er slik retten ser det skal det beregnes avsavnsrente på lidt inntektstap. Det vises til Rt. 2002/71, der Høyesterett kom til at renter før påkrav kunne kreves ut fra en alminnelig vurdering av hva som er et påregnelig tap. Selv om beløpet skulle være lite, ville det være et tilskudd til for eksempel nedbetaling av lån for den enkelte saksøker. Retten finner derfor at det skal beregnes avsavnsrente med 5%, slik som er krevet av saksøkerne. Retten har ved beregning av erstatning benyttet erstatningsberegningsprogrammet *compensatio*. Dette programmet benyttes nå i de fleste personskadesaker, både av advokater og av domstolene og de maskinelle beregninger som er fremlagt er gjennomført ved hjelp av dette programmet.

Vilnes har krevd oppreisning med kr. 200.000,-. For at saksøkerne skal tilkjennes oppreisning, må noen som har handlet på statens vegne ha opptrådt grovt uaktsomt, jfr. skl.3-5. Retten finner det ikke dokumentert at noen av de som var ansatt i staten har handlet grovt uaktsomt og det er ikke grunnlag for oppreisning.

Alle saksøkerne har krevd menerstatning, jfr. skl. § 3-2. Alle saksøkerne, bortsett fra Kleppe, er innvilget menerstatning fra folketrygden. Vilkårene for å få menerstatning er de samme i skl. § 3-1 som i ftrl. § 13-17. I rettspraksis har man i stor grad fulgt et standardisert mønster basert på menerstatningen ved yrkesskader, jfr. Inst. O nr. 32(1972-73), s. 145. Se også Peter Lødrup, op.sit, s.375. Menerstatningen vil for alle saksøkerne bli fastsatt etter disse reglene, som innebærer at den erstatningsberettigede blir plassert i en gruppe avhengig av graden av medisinsk uførhet, og deretter utmåles erstatningen i en viss prosent av grunnbeløpet (G). Det skal ved menerstatning etter skl. § 3-2 benyttes en kapitaliseringsrente på 5% og G på domstidspunktet, slik at menerstatningen blir noe høyere enn tilkjent av folketrygden. Det forutsettes for alles vedkommende at allerede tilkjent eller fremtidig tilkjent menerstatning etter folketrygdloven skal trekkes fra det tilkjente beløp i denne saken.

2. Fradrag.

Alle fire saksøkere er tilkjent erstatning fra andre kilder. Saksøkerne Muledal, Jørgensen og Kleppe har akseptert fradrag i erstatningen for et beløp av inntil 40G i henhold til regjeringen og stortingets kompensasjonsordning og ”strakshjelpen” gjennom Rogaland Fylkeskontor.

Retten kan ikke se at Vilnes har akseptert fradrag i erstatningsbeløpet. Videre er det for Jørgensens del akseptert fradrag for utbetaling av yrkesskadeforsikringen på kr. 1.540.800, utbetalt i 2001. I utgangspunktet har også Muledal akseptert fradrag for utbetaling under Loss of License-erstatningen på kr. ca. 500.000. Retten finner ikke Loss og License-utbetalingen i dokumentene og legger til grunn av denne ble utbetalt i 1990. Det er ikke opplyst om denne erstatningen betales ut i et engangsbetrag eller med årlige betrag og retten antar at den utbetales som en engangssum. Når det gjelder sistnevnte erstatning anfører IE at denne ikke skal trekkes fra erstatningssummen. Det skal ikke ytes mer enn full erstatning. I den grad saksøkerne får kompensert for sitt tap på annet måte, enten gjennom forsikringer eller gjennom trygden, skal slike ytelser trekkes fra den erstatning skadevolder skal dømmes til å betale, jfr. skl. § 3-1 tredje ledd. Det er derfor for retten åpenbart for retten at de her nevnte utbetalinger skal trekkes fra. Det vises også til Stavanger tingretts dom av 22.01.07, der tingretten kom til at denne kompensasjonen skulle komme til fradrag i yrkesskadeerstatningen.

Det samme må etter rettens oppfatning gjelde Statoilerstatningen. Etter skl. § 3-1 tredje ledd annet punktum har domstolene i også adgang til å legge vekt på annen vesentlig økonomisk støtte ved utmålingen av erstatning. Retten finner for det første at Statoilerstatningen er en vesentlig økonomisk støtte opptil kr. 750.000,-. Retten er dessuten enig med staten i at utbetalingen fra Statoil må anses som et forutgående oppgjør fra en solidarisk forpliktet og dermed må trekkes fra krone for krone. Det vises også her til Stavanger tingretts dom av 22.01.07.

Retten finner også at oppreisningen som kom i tillegg til 40G må trekkes fra. Det kan ikke ha vært statens mening av dykkerne skulle ha mer en full erstatning.

Når det gjelder i hvilke poster disse utbetalingene skal foretas, har retten trukket disse fra slik som det maskinelle erstatningsberegningssystemet anviser, slik at de trekkes fra i lidt inntektstap det den måned utbetalingen ble foretatt. Beløpene går dermed til fradrag i hovedstolen og påvirker renteberegningen på lidt tap.

3. Inntektsberegning etter IEs tabell:

Det er fremlagt en tabell over lønnsnivå for dykkerledere som retten har funnet veiledning i ved utmåling av erstatning for noen av saksøkerne. Retten gjengir derfor gjennomsnittslønn for dykkerledere i henhold til Oljeserviceavtalen for årene 1994 til og med 2006.

1994: kr. 432.366,-, 1995: kr. 432.366,-, 1996: kr. 454.056,-, 1997: kr. 467.088,-, 1998: kr. 664.097,-, 1999: kr. 740.717,-, 2000: kr. 801.706,-, 2001: kr. 804.581,-, 2002: kr. 754.051,-, 2003: kr. 739.453,-, 2004: 815.793,-, 2005: kr. 795.272,- og 2006: kr. 1045.297,-.

4. Vilnes.

Det vises til faktumbeskrivelsen ovenfor. Retten finner det dokumentert at Vilnes har redusert hørsel, øresus, lettgradig encephalopati og PTSD, som til sammen medfører en

medisinsk invaliditet på 40%. Han er 100% arbeidsufør og har fått innvilget yrkesskadetrygd. Skadetidspunktet er fastsatt til 01.01.85. Retten finner ikke grunnlag for å fravike tidspunktet for når skaden inntraff og viser i den forbindelse til at det foreligger en rettskraftig avgjørelse fra Trygderetten. Slik retten ser det har det likevel ikke så stor betydning for Vilnes sitt erstatningskrav i denne saken når skaden inntrådte. Den skaden som har hindret Vilnes i yrkesdeltakelse er etter rettens oppfatning i det vesentlige hans PTSD-lidelse og denne materialiserte seg på et langt senere tidspunkt.

Retten finner det videre dokumentert at skadene kan tilbakeføres til hans arbeid som yrkesdykker i Nordsjøen. Det vises til overlege Sundals spesialisterklæring av 20.02.04, som er gjengitt ovenfor, der det fremgår at det ikke er påvist andre sykdommer eller tilstander som bedre kunne forklare de nevropsykologiske og nevrofysiologiske testresultatene enn tidligere dykkeraktivitet.

Det er på det rene at Vilnes arbeidet i mange år etter at han sluttet å dykke. Vilnes hadde også en forholdsvis kort karriere som Nordsjødykker (ca. 2 ½ år). Fra juni 1978 frem til juni 1983 drev ikke Vilnes med dykking og hans siste dykk var metningsdykket på Tender Comet. Retten finner det ikke sannsynliggjort at det var Vilnes sin skade som medførte at han sluttet å dykke. Retten finner det heller ikke sannsynliggjort at Vilnes var helsemessig påvirket i slik grad at det medførte inntektstap i perioden før 1985. Skaden hadde ikke, etter det retten kan se, materialisert seg på dette tidspunkt. Retten finner derfor at Vilnes inntektstap i perioden 1983 til 1985 ikke hadde sammenheng med skaden.

Vilnes fikk ansettelse ved Statens dykkerskole og arbeidet der i perioden 1985 til 1986. Selv om det er godt mulig at Vilnes på dette tidspunkt begynte å merke symptomer på PTSD, finner ikke retten at han har hatt et økonomisk tap, i og med at han hadde jobb som lærer. Retten anser denne type arbeid, eventuelt et teknisk yrke, som et mer sannsynlig yrkesvalg for Vilnes enn at han ville fortsette som dykker eller dykkerleder. Han hadde ikke tilstrekkelig erfaring til at det ville være sannsynlig at han uten skaden hadde fortsatt som dykker eller dykkerleder. Vilnes har prøvd seg på flere forskjellige typer yrker, både før, i mellom og etter at han har arbeidet som Nordsjødykker og arbeidsmarkedet for dykkere strammet seg til. Det er ikke rimelig eller påregnelig at han skal ha erstatning som om han hadde vært dykker frem til fylte 55 år.

Vilnes sin inntekt i 1985 var på kr. 148.000 og hans yrkesskadetrygd er beregnet etter denne inntekt. Retten mener dette er korrekt.

I den fremlagte maskinelle erstatningsberegningen for Vilnes er det opplyst at han i 1986 hadde en brutto inntekt på kr. 156.800,-, i 1987 var inntekten på kr. 223.200, i 1988 på kr. 230.300, i 1989 på kr. 303.800. Retten legger disse opplysningene til grunn. Slik retten ser det, er det sannsynlig at dette er det inntektsnivå Vilnes ville ha ligget på også uten skaden. Inntekten i disse årene har ikke vært spesielt lav, tvert imot synes inntekten å ha vært forholdsvis god og stigende, slik en kunne forvente av Vilnes. Det vises i den forbindelse til at for eksempel Kleppe hadde en pensjonsgivende inntekt i 1989 på kr. 358.300,- som dykkeleder. Imidlertid ser det ut til at Vilnes fra 1990 har fått problemer med å opprettholde en lønn og en lønnsstigning som en kunne forvente av ham, dersom han var frisk. Retten finner dermed at Vilnes fra og med 1990 har hatt et økonomisk tap. Ved vurderingen av hans sannsynlige inntekt uten skaden har retten tatt utgangspunkt i inntekten av 1989 med 5% årlig tillegg. Tillegget dekker både eventuelle lønnsjusteringer

og eventuelle stillingsopprykk. Retten har ved beregningen lagt til grunn de tall som er fremlagt av Vilnes.

Etter dette er det ikke nødvendig for retten å ta stilling til om det ved en erstatningsberegning for lidt tap skal tas utgangspunkt i den inntekt som en fagforeningen for dykkerne kunne ha klart å fremforhandle på et tidligere tidspunkt.

Lidt inntektstap frem til og med 2006 blir etter dette kr. 5.716 580,-

Rentetapet er beregnet til kr. 3 048 532.

For fremtidig inntektstap tar retten utgangspunkt i inntekten som for lidt inntektstap. Inntekt er beregnet frem til pensjonsalder. Fremtidig inntektstap er etter dette fastsatt til kr. 2.352.660,- neddiskontert til kr. 1.860.970,-. Skatteulempen er beregnet til 11,22%.

Det er krevet påførte kostnader med kr. 4.000,-. Disse kostnadene er ikke dokumentert, men er oppgitt å dekke reise og opphold i forbindelse med undersøkelse på Haukeland sykehus, samt videre undersøkelser hos psykiater. Retten finner det tilstrekkelig sannsynliggjort at Vilnes har pådratt seg omkostninger på dette beløp og tilkjenner erstatning med kr. 4.000.

Retten antar at fremtidige utgifter for Vilnes ikke på noen måte kan komme opp i kr. 17000 pr. år. Det vises til at det er krevd kr. 4000 i påløpte utgifter for de årene som er gått til økte legeutgifter og undersøkelser til psykiater. Det er Vilnes som har bevisbyrden for at han ikke kan utføre egeninnsats i eget hjem osv og det er ikke sannsynliggjort at han ikke har samme mulighet som andre til slik innsats. Retten antar at Vilnes kan ha behov for legehjelp utover det som folketrygden dekker og finner å tilkjenne til sammen kr. 20.000 for fremtidige utgifter.

Det er krevd menerstatning med kr. 476.235,- ut fra en medisinsk invaliditet på 57%. Retten finner ikke at det er sannsynliggjort at Vilnes har en medisinsk invaliditet på 57%. Retten kan ikke se at det er grunnlag for å fravike den medisinske invaliditetsprosent som er fastsatt av trygdemyndighetene til 50%. Dette medfører en plassering i gruppe 4, som igjen gir en menerstatning beregnet av 25% av G. Som nevnt ovenfor finner retten å legge til grunn samme skadetidspunkt som trygdemyndighetene, nemlig 01.01.85. Vilnes er tilkjent menerstatning fra folketrygden etter reglene for yrkesskade og han aksepterer at dette beløpet trekkes fra det maskinelt beregnende beløpet. Retten kan ikke finne ut av sakens dokumenter hvor mye Vilnes har fått utbetalt i menerstatning og må derfor beregne menerstatningen etter skl. § 3-2 med forutsetning om at menerstatning som er tilkjent etter folketrygdens regler skal trekkes fra det beløpet som tilkjennes her. Menerstatningen utmåles som følger:

25 % av 62 892 (G) = 15 723*	16,63 (RTV faktor)	=	261 473
	+ 1/3 tillegg	=	87 158
	Sum	=	348 631
	Avrundingsbeløp	=	0
	Sum ménerstatning	=	348 631

Det skal for Vilnes sin del trekkes fra kr. 300.000 som er mottatt strakserstatning, som retten har antatt ble mottatt i januar 2002. Det skal trekkes fra kr. 200.000 i oppreisning og 40 G, minus den mottatte strakshjelpen, som retten antar ble utbetalt i oktober 2003 og kr. 750.000 fra Statoil, som retten antar ble utbetalt i januar 2002. Dette medfører følgende beregning:

Kr. 300.000,- medfører fradrag i renter på kr. 170.071,-
Kr. 750.000,- medfører fradrag i renter på kr. 418.767,-
Kr.2.251.120,- medfører fradrag i renter på kr. 812.870,-
Totalt fradrag uten renter er på kr. 3.301.120

Etter dette dømmes staten til å betale erstatning til Vilnes som følger:

Rentebærende poster:

Påført inntektstap: kr. 5.716.580,- renter kr. 3.048.352,-
- fradrag : kr. 3.301.120,- renter kr. 1.401.709,-

Sum renter pr. 08.08.07 er på kr. 1.646.823,-.

Andre erstatningsposter:

Menerstatning, pr. 08.08.07: kr. 348.631,-
Fremtidige utgifter kr. 20.000,-
Fremtidig inntektstap (2007-2028) kr.1.860.970,-
Skatteulempe (2007) kr. 208.751,-
Justering av fremtidige poster kr. 42.667,-

Sum beregnet erstatning er etter dette **kr. 6.527.302,-**.

4. Kleppe

Retten finner det godt dokumentert at Kleppe har pådratt seg helseskader som følge av sitt yrke som nordsjødykker. Det vises til de spesialisterklæringer som er gjengitt ovenfor. Kleppe har pådratt seg PTSD, mulig lettgradig encephalopati og beininfarkt i høyre bein. Hans har er 100% yrkesmessig ufør. Retten finner å fastsette hans medisinske uførhet til 45% i tråd med dr. Brus anbefaling. Skadetidspunktet er satt til 1994 i vedtak av 18.05.06 og retten finner ikke grunnlag for å fravike dette. Det er heller ikke sannsynlig at Kleppe har hatt noe tap som følge av skaden før dette tidspunkt.

Kleppe er den av saksøkerne som har hatt den lengste karrieren som dykker og dykkerleder (til sammen ca 19 år) . Han var ansatt i Stolt-Nielsen gruppen fra 1976 til 1995. De siste ti årene arbeidet han stort sett som dykkerleder, men deltok selv i noen dykk og siste gang han dykket i Nordsjøen var i 1993. På skadetidspunktet var han dykkerleder. Kleppes lange erfaring som dykker og dykkerleder ville gjøre han attraktiv på markedet som dykkerleder, selv i et presset arbeidsmarked. Kleppe hadde vært dykker i så mange år at retten ikke finner det sannsynlig at han uten skaden ville fortsatt som metningsdykker. Det er imidlertid sannsynlig at Kleppe, dersom han ikke ble syk, ville fortsatt som dykkerleder frem til pensjonsalderen på 67 år.

I vedtaket om yrkesskadetrygd av 18.05.96 er Kleppes inntekt satt til kr. 396.000 for 1994. Det er tatt utgangspunkt i inntekten året før med justeringer. Retten legger trygdens vurdering av inntekten i 1994 til grunn. Fra årene 1995 og frem til og med 2007 er det

sannsynliggjort at inntekten ville være på det nivå som følger av IEs oppstilling over gjennomsnittlig inntekt for dykkerledere og retten beregner erstatning etter denne tabellen.

Lidt inntektstap beregnes etter dette skjønnsmessig til kr. 5.467.260,- .

Rentetapet er beregnet til kr. 2.006.692,-.

I den fremlagte maskinelle beregningen for Kleppe, er det lagt til grunn at han vil ha ett fremtidig inntektstap på kr. 2.850.570,-, neddiskontert til kr. 2.306.169,- . Retten er enig i denne beregningen og legger den til grunn. Skatteulempen er beregnet til 10.19%

Det er ikke krevd utgifter, verken påløpte eller fremtidige.

Retten har beregnet menerstatningen som følger:

25% av 62 892 (G) = 15 723*	14,93 (RTV faktor)	=	234 744
	+ 1/3 tillegg	=	78 248
	Sum	=	312 992
	Avrundingsbeløp	=	0
	Sum menerstatning	=	312 992

Det skal for Kleppe foretas fradrag i erstatningen for kr. 200.000,- (strakshjelpen, utbetalt i februar 2002), kr. 750.000 (Statoil, utbetalt januar 2002), 40G inkludert oppreisningen med fradrag for strakshjelpen (kr. 2.351.120 utbetalt i oktober 2004). Kleppe har i tillegg mottatt kr. 39.319 i menerstatning som skal komme i til fradrag fra september 2005.

Fradragspostene blir etter dette:

Kr. 750.000,-, medfører fradrag i renter på kr. 418.767,-.

Kr. 200.000,-, medfører fradrag i renter på kr. 57.198,-.

Kr. 2.351.120,- medfører fradrag i renter på kr. 602.133,-.

Kr. 39.319,- , medfører fradrag i renter på kr. 7.095,-.

Totalt beløper fradragene seg til kr. 3.340.439,-.

Erstatningsbeløpets beregning er dermed som følger:

Rentebærende poster:

Påført inntektstap: kr. 5.467.260,-, renter kr. 2.006.693,-

- fradrag : kr. 3.340.439,-, renter kr. 1.085.193,-

Sum renter pr. 08.08.07 er på kr. 921.500,-

Andre erstatningsposter:

Menerstatning, pr. 08.08.07: kr. 312.992

Fremtidige utgifter

Fremtidig inntektstap (2007-2028) kr.2.306.169,-

Skatteulempe (2007) 235.069

Justering av fremtidige poster kr. 52.388

Sum beregnet erstatning pr. 08.08.07 er etter dette **kr. 5.946.939,-**.

5. Muledal

Muledal mistet i 1989 dykkerlisensen på grunn av at han hadde pådratt seg KOLS. Lungefunksjonsnedsettelsen er vurdert som forårsaket av dykkervirksomheten. Det samme er Muledals støyskade. Det vises til ovenfor gjengitte spesialisterklæring av 28.06.05 av overlege Sundal. Hans medisinske invaliditet er fastsatt til 15% og hans ervervsmessige uførhet er fastsatt til 50%. Retten ser ikke bort ifra at også Muledal har utviklet PTSD, slik som de andre. Det foreligger imidlertid ikke tilfredsstillende dokumentasjon for dette. Det vises til spesialisterklæringen hvor det er beskrevet at Muledal opplever glemsomhet, uvanlig tretthet og stort søvnbehov som vesentlige problem, men at det er vanskelig å si om dette er relatert til dykkingen. Det er videre ikke funnet sikre holdepunkter for organskade som kan medføre ytterligere medisinsk invaliditet. Retten finner dermed at det ikke er tilstrekkelig grunnlag for å konkludere annerledes enn det som følger av vedtaket om yrkestrygd. Retten beregner dermed erstatningen men en innlagt restarbeidsevne på 50%.

Retten finner det mest sannsynlig at årsaken til at Muledal utviklet KOLS, er hans yrke som nordsjødykker. Retten viser til at Muledal hadde vært nordsjødykker i 11 år og hadde 500 metningsdøgn og ca. 200 bouncedykk. Det er mulig at testdykket forverret hans tilstand, men hovedårsaken til at han utviklet KOLS er etter rettens oppfatning hans arbeid som nordsjødykker.

Når det gjelder Muledals videre yrkeskarriere, var skaden for hans del åpenbart årsaken til at han sluttet som dykker, idet han mistet sitt dykkersertifikat som følge av at han fikk konstatert KOLS. Muledal var da 36 år gammel og hadde vært nordsjødykker i 11 år. Etter rettens oppfatning er det sannsynlig at Muledal uten skaden ville fortsatt noen år til som dykker og deretter fortsatt som dykkerleder. Han hadde så lang erfaring og gode attester at han ville være attraktiv for dykkerselskapene som dykkerleder, selv i et trangt arbeidsmarked. Retten finner skjønnsmessig å legge til 4 år som dykker (fra og med 1989 til og med 1992) og deretter at Muledal ville fortsatt som dykkerleder frem til pensjonsalder (67 år). Imidlertid finner ikke retten at Muledal med skaden kunne være dykkerleder i 50% stilling. Retten tar utgangspunkt i at Muledal kunne hatt en inntekt på ca. 150.000,- uten skaden og legger disse tall inn i den maskinelle beregningen fra og med 1997, idet dette året er det første hvor ikke Muledal hadde fulle trygddeytelser. En 50% stilling medfører ikke de store opprykksmuligheter og retten finner derfor å beholde beløpet ut 2006.

Det fremgår av den maskinelle erstatningsberegningen datert 26.03.07, som er fremlagt for retten, at Muledal hevder å ville ha tjent kr. 494.000,- i 1989. Retten finner dette sannsynlig og viser til at Muledal i 1988 tjente kr. 470.189,- og det er dermed gjort et påslag på ca 5%. I 1990 er inntekten satt til kr. 518.000,-, i 1991 til kr. 544.000 og i 1992 til kr. 571.000,-. Retten finner å legge disse tall til grunn. Fra og med 1993 bør det beregnes en inntekt for Muledal som om han var dykkerleder. Inntektsnivået for dykkerledere er lavere enn for metningdykkere. Det er fremlagt en oversikt fra IE over gjennomsnittlig dykkerlederlønn fra og med 1994. Retten tar utgangspunkt i denne. Gjennomsnittlig lønn inklusive overtid for en dykkerleder i 1993 fastsettes til skjønnsmessig kr. 410.000 og deretter følges IE fremlagte tabell frem til og med 2006.

Lidt inntektstap beløper seg etter beregningene til kr. 4.761.858,-.

Renter på lidt inntektstap beløper seg til 1.896.611,-.

Det er ikke krevet erstatning for påløpte eller fremtidige utgifter.

Fremtidig inntektstap er beregnet til 1.638.784,- neddiskontert til 1.186.956,-.
Skatteulempen er beregnet til 15,25%.

Muledal er ikke tilkjent menerstatning i forbindelse med innvilgelse av yrkesskadetrygd. Retten kan ikke se at det er grunnlag for å fravike den anbefalte medisinske invaliditet på (i underkant av) 15%. For å bli tilkjent menerstatning etter skl. § 3-2 må skaden være varig og betydelig. Det er ingen tvil om at skaden er varig. Etter reglene for yrkeskader må den medisinske invaliditet være på *minst* 15% som at skaden anses betydelig. Menerstatningen etter erstatningsrettens regler er noe mer nyanserte og retten vurderer Muledals skade som betydelig. Det vises til at KOLS er en alvorlig sykdom som setter begrensinger på Muledals livsutfoldelse. Muledals medisinske invaliditet bør derfor fastsettes til 15% og han kommer dermed i gruppe 1 og tilkjennes menerstatning med utgangspunkt i 7% av G.

Etter dette har retten fastsatt Muledals menerstatning som følger:

7% av 62 892 (G) =	4 402 *	16,63 (RTV faktor)	=	73 205
		+ 1/3 tillegg	=	24 402
		Sum	=	97 607
		Åvrundingsbeløp	=	0
		Sum ménerstatning	=	97 607

De skal for Muledals del foretas fradrag i Loss og License-erstatningen med kr. 500.000,- (januar 1990), med kr. 150.000 (strakshjelpen, januar 2001), med kr. 375.000 (Statoil, oktober 2002) og 35G med tillegg av oppreisning på kr. 200.000,- og fradrag for kr. 150.000 i mottatt strakshjelp (september 2004).

Kr. 500.000,-, medfører fradrag i renter med kr. 1.120.986,- .

Kr. 150.000,- medfører fradrag i renter med kr. 98.597,-.

Kr. 375.000,- medfører fradrag i renter med kr. 178.932,-.

Kr. 2.107.230,- medfører fradrag i renter med kr. 566.372,-.

Totalt beløper fradragene seg til kr. 3.132.230,-.

Erstatningsbeløpets beregning er dermed som følger:

Rentebærende poster:

Påført inntektstap: kr. 4.761.858,-, renter 1.896.610,-

- fradrag : kr. 3.132.320,-, renter 1.964.887,-

Muledal skal selvfølgelig ikke betale renter på mottatt beløp og fradragberegningen medfører dermed at det ikke er rentetap på lidt inntektstap.

Andre erstatningsposter:

Menerstatning, pr. 08.08.07: kr. 97.607,-

Fremtidige utgifter

Fremtidig inntektstap (2007-2032) kr. 1.186.956,-

Skatteulempen (2007) kr. 181.028,-

Justering av fremtidige poster kr. 28.201,-

Sum beregnet erstatning er etter dette **kr. 3.123.420,-**.

6. Jørgensen.

Jørgensen har også fått diagnosen PTSD. Retten finner det godt dokumentert at hans lidelse skyldes nordsjødykkingen. Det vises til ovenfor gjengitte legeerklæring fra overlege Nyland og dr. Bru. Han medisinske uførhet finner retten å fastsette til 40% og viser i den forbindelse til ovenfor refererte legeerklæring fra overlege Nyland. Han er innvilget 100% uføretrygd.

Retten finner også for Jørgensens del det godt dokumentert at hans skade skyldes hans yrke som nordsjødykker. Det vises til ovenfor refererte legeerklæringer. I legeerklæringen av 13.12.00 fremgår at Jørgensen de siste fem år har utviklet sviktsymptomer slik en regelmessig har funnet hos nordsjødykkere. Jørgensen har også en forholdsvis lang dykkerkarriere bak seg, fra 1978 til 1986 som metningsdykker og deretter var han frem til 1990 ansatt i dykkerselskapet Stolt-Nielsen Seaways. Retten ser av Jørgensens CV at han i de siste tre årene i Stolt-Nielsen arbeidet som prosjekt sjef (project manager). Deretter startet han på Kårstø som safety officer i 1990. For Jørgensens del finner ikke retten det sannsynliggjort at han uten skaden ville fortsatt som dykker eller dykkerleder utover det tidsrom han faktisk gjorde. Slik retten vurderer faktum forlot Jørgensen dykkeryrket før han ble syk og det er dermed ikke hans sykdom som har medført at han ikke lenger kan oppbære en inntekt som dykker/dykkerleder.

Retten finner å legge til grunn at Jørgensens helseproblemer kom snikende fra 1995 og tiltok utover 1990-tallet til han ikke orket mer i 2000. Jørgensen har imidlertid, slik retten ser det, klart å være i 100% arbeid. Retten kan se av den fremlagte erstatningsberegning at Jørgens i 1998 hadde en inntekt på kr. 466.010,- og året etter (1999) hadde inntekten sunket til 297.700,-. Dette tyder på at sykdommen i 1999 hadde materialisert seg slik at Jørgensen fra dette år har et tap i inntekt på grunn av skaden han pådro seg som nordsjødykker. Retten legger derfor til grunn inntekten i 1998 til grunn for den videre beregning, med et påslag på fra dette år på 5% pr. år som inkluderer lønnsøksning og mulig opprykk.

Etter dette har retten kommet til at lidt inntektstap for Jørgensen beløper seg til kr. 1.251.900,-,

Fremtidig inntektstap er beregnet ut fra en inntekt på kr. 740.000,- i 2007. Beregnet fremtidig inntektstap beløper seg dermed til kr. 2.351.372,-, neddiskontert til kr. 1.597.417,-. Skatteulempen fastsettes til 17.97%.

Det er ikke krevd erstatning for påløpte og fremtidige utgifter.

Menerstatning fastsettes som følger:

18% av 62 892(G) = 11 321 *	15,52 (RTV faktor)	=	175 702
	+ 1/3 tillegg	=	58 567
	Sum	=	234 269
	Avrundingsbeløp	=	0
	Sum ménerstatning	=	234 269

Samlet erstatning uten renter er etter dette 2.849.317,-

Det skal foretas fradrag i erstatningen for kr. 1.540.800,-, som gjelder utbetaling av yrkesskedeforsikring (august 2001), for kr. 200.000 (strakshjelpen, februar 2002), for kr. 750.000 (Statoil, oktober 2002) og for 40G, med tillegg av kr. 200.000 i oppreisning og med fradrag for strakshjelpen (oktober 2004). Til sammen beløper fradragene seg til 4.841.920,-.

Jørgensen har etter dette ikke hatt noe tap og skal ikke ha erstatning.

IV.SAKSOMKOSTNINGER

Saksøkerne Magn Håkon Muledal og Angus Gunnar Kleppe er tilkjent erstatning. De har fått medhold i sin prinsipale påstand om erstatning på objektivt grunnlag. Erstatningsbeløpet er langt lavere enn det som fremgår av de fremlagte beregninger, men er det krevd erstatning etter rettens skjønn og mindre endringer i de maskinelle beregninger kan få store utslag i lidt inntektstap. Særlig der inntektstapet går langt tilbake i tid. Muledal og Kleppe har ikke fått medhold i at kompensasjonen fra Statoil ikke skal trekkes fra erstatningen. Retten finner derfor at saken er dels vunnet dels tapt og at saksomkostningsspørsmålet må avgjøre etter tvml. § 174. Hovedregelen er at partene skal dekke egne omkostninger, jfr. tvml. § 174, 1.ledd. Retten finner ikke grunnlag for å fravike denne regelen.

Også for Dag Vilnes er saken dels vunnet dels tapt. Han er tilkjent erstatning, men med et langt lavere beløp enn det som fremgår av de maskinelle beregningene han har fremlagt. Han har dessuten ikke vunnet frem med sitt oppreisningskrav og det er foretatt fradrag i erstatningen av allerede mottatte beløp. Også her får tvml. § 174 anvendelse. Retten ser ikke at det er grunnlag for å fravike hovedregelen og avgjør saksomkostningsspørsmålet etter tvml. § 174, slik at hver av partene dekker egne omkostninger.

Når det gjelder Åsbjørn Jørgensen er han ikke tilkjent erstatning. Han har imidlertid vunnet frem med sin anførsel om at staten er ansvarlig på objektivt grunnlag. Likevel finner retten at for hans del er saken tapt fullstendig og saksomkostningsspørsmålet må løses etter tvml. § 172. Retten har funnet saken tvilsom, både når det gjelder spørsmålet om ansvarsgrunnlaget og når det gjelder utmålingsbiten for Jørgensens del. Tvml. § 172, 2.ledd gis derfor anvendelse og staten tilkjennes ikke saksomkostninger.

Alle saksøkerne er innvilget fri rettshjelp.

Når det gjelder hjelpeintervenientene finner ikke retten å tilkjenne saksomkostninger. Det vises til at saken for noen er dels vunnet dels tapt og for noen var tvilsom.

Etter dette dømmes staten v/ arbeids og inkluderingsdepartementet å betale erstatning til Dag Vilnes med kr. 6.527.302,-, til Angus Gunnar Kleppe med kr. 5.946.939,- og til Magn Håkon Muledal med kr. 3.123.420,-. Staten v/ arbeids- og inkluderingsdepartementet frifinnes for erstatningskravet fra Åsbjørn Jørgensen. Saksomkostninger tilkjennes ikke for noen av partene.

D o m s s l u t n i n g :

1. Krav fra Magn Håkon Muledal, Angus Gunnar Kleppe og Åsbjørn Jørgensen om fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd avvises.
2. Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 2 –to- uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning til Dag Vilnes med kr. 6.527.302,- kronerseksmillionerfemhundreogsyvogtyvetusentrehundreogto- med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente av kr. 4.880.479,- kronerfiremillioneråttehundreogåttitusenfirehundreogsyttini,- fra forfall til betaling skjer.
3. Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 2 –to- uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning til Angus Gunnar Kleppe med med kr. 5.946.939,- kronerfemmillionernihundreogførtisekstusennihundreogtrettini,- med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente av kr5.025.439 – kronerfemmillionerogtjuefemtusenfirehundreogtrettini,- fra forfall til betaling skjer.
4. Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 2 –to- uker fra dommens forkynnelse å betale erstatning til Magn Håkon Muledal med kr. 3.123.420,- -kronertremillioneretthundreogtjuetretusenfirehundreogtjue med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.
5. Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet frifinnes for kravet om erstatning fra Åsbjørn Jørgensen.
6. Saksomkostninger tilkjennes ikke.

Retten hevet
Heidi Heggdal

Dommen kan påankes til lagmannsretten. Anken må erklæres direkte for tingretten innen 1 – en – måned fra dommen er forkynt.

Ankeerklæringen må være underskrevet eller medunderskrevet av en advokat. Den ankende part kan også henvende seg til rettens kontor og får ankeerklæringen nedtegnet og undertegnet der.

Samtidig med ankeerklæringen må den ankende part innbetale ankegebyr, som er 24 ganger rettsgebyret. Dersom hovedforhandlingen varer mer enn en dag, påløper ytterligere gebyr. Dersom anken gjelder en formuesverdi under 50 000 kroner, kan den ikke fremmes uten samtykke fra lagmannsretten. Søknad om samtykke må i slike tilfeller innsendes samtidig med ankeerklæringen.